

THE PALIVERSE PROJECT

The Universe of Buddha's Wisdom

Subcommentaries (Tīkā)

2. The Canon of Discipline - Subcommentaries
(2. Vinaya Piṭaka - Tīkā)

02. Subcommentary on the Expiation
(02. Pācittiyakaṇḍam-tīkā)

5. The Section on Expiation (5. Pācittiyakaṇḍam)

PaliVerse

02. Subcommentary on the Expiation

Namo tassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa

Vinayapiṭake

Sāratthadīpanī-ṭīkā

5. PācittiyaKaṇḍaṃ

1. Musāvādavaggo

1. Musāvādasikkhāpadavaṇṇanā

1. Musāvādavaggassa paṭhamasikkhāpade khuddakānanti ettha “khuddaka-saddo bahu-saddapariyāyo. Bahubhāvato imāni khuddakāni nāma jātāni”ti vadanti. Tatthāti tesu navasu vaggesu, tesu vā khuddakesu. Kāraṇena kāraṇantarapaṭicchādanameva vibhāvetuṃ “rūpaṃ anicca”ntiādimāha. Rūpaṃ aniccanti paṭijānitvā tattha kāraṇaṃ vadanto “jānitabbato”ti āha. “Yadi evaṃ nibbānassapi aniccatā āpajjatī”ti parena vutto taṃ kāraṇaṃ paṭicchādetuṃ puna “jātidhammato”ti aññaṃ kāraṇaṃ vadati.

“Sampajānaṃ musā bhāsati”ti vattabbe sampajāna musā bhāsati anunāsikalopena niddesoti āha “jānanto musā bhāsati”ti.

2. Jānitvā jānantassa ca musā bhaṇaneti pubbabhāgepi jānitvā vacanakkhaṇepi jānantassa musā bhaṇane. Bhaṇanañca nāma idha abhūtaṃ vā bhūtataṃ bhūtassa vā abhūtataṃ katvā kāyena vā vācāya vā viññāpanapayogo. Sampajānamusāvādeti ca nimittatthe bhumavacanaṃ, tasmā yo sampajāna musā vadati, tassa taṃnimittaṃ taṃhetu tappaccayā pācittiyaṃ hotīti evamettha aññesu ca īdisesu attho veditabbo.

3. Viṣaṃvādenti etenāti viṣaṃvādanaṃ, vañcanādhippāyavasappavattaṃ cittaṃ. Tenāha “viṣaṃvādanacittaṃ purato katvā vadantassā”ti. Vadati etāyāti vācā, vacanasamuṭṭhāpikā cetanā. Tenāha “micchāvācā...pe... cetanā”ti. Pabhedagatā vācāti anekabhedabhinnā. Evaṃ paṭhamapadena suddhacetanā...pe... kathitāti veditabbāti iminā imaṃ dīpeti - suddhacetanā vā suddhasaddo vā suddhaviññatti vā musāvādo nāma na hoti, viññattiyā saddena ca sahitā taṃsamuṭṭhāpikā cetanā musāvādoti. Cakkhuvasena aggahitārammaṇanti cakkhusannissitena viññāṇena aggahitamārammaṇaṃ. Ghānādīnaṃ tiṇṇaṃ indriyānaṃ sampattavisayaggāhakattā vuttaṃ “tīhi indriyehi ekābaddhaṃ viya katvā”ti. “Dhanunā vijjhati”tiādīsu viya “cakkhunā diṭṭha”nti ayaṃ vohāro loke pākaṭoti āha “oḷārikeneva nāyena”ti.

11. Avīmaṃsitvāti anupaparikkhitvā. Anupadhāretvāti avinicchinitvā. Jaḷattāti aññānatāya. Dārusakaṭaṃ yojetvā gatoti dārusakaṭaṃ yojetvā tattha nisīditvā gatoti adhippāyo. Gato bhavissati tattheva sannitṭhānaṃ katvā vuttattā musāvādo jāto. Keci pana “keḷiṃ kurumānoti vuttattā evaṃ vadanto dubbhāsitaṃ āpajjatī”ti vadanti, taṃ na gahetabbaṃ. Jātiādīhiyeva hi dasahi akkosavatthūhi davakamyatāya vadantassa dubbhāsitaṃ vuttaṃ. Vuttañhetuṃ -

“Hīnukkaṭṭhehi ukkaṭṭhaṃ, hīnaṃ vā jātiādihi;
Ujuma vāññāpadesena, vade dubbhāsitaṃ davā”ti.

Cittena thokatarabhāvaṃyeva aggahetvā bahubhāvaṃyeva gahetvā vuttattā “gāmo ekatelo”tiādīnāpi musāvādo jāto. Cāresunti upanesuṃ. Viṣaṃvādanapurekkhāratā, viṣaṃvādanacittena yamatthaṃ vattukāmo, tassa puggalassa viññāpanapayogo cāti imānettha dve aṅgāni. Uttarimanussadhammārocanatthaṃ musā bhaṇantassa pārājikaṃ, amūlakena pārājikena anuddhaṃsanatthaṃ saṅghādiseso, saṅghādisesena anuddhaṃsanatthaṃ pācittiyaṃ, ācāravipattiyā dukkaṭaṃ, “yo te vihāre vasatī”tiādipariyāyena uttarimanussadhammārocanatthaṃ paṭivijānantassa musā bhaṇite thullaccayaṃ, appaṭivijānantassa dukkaṭaṃ, kevalaṃ musā bhaṇantassa idha pācittiyaṃ vuttaṃ.

Musāvādasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Omasavādasikkhāpadavaṇṇanā

12. Dutiye kaṇṇakaṭukatāya amanāpaṃ vadantā kaṇṇesu vijjhantā viya hontīti āha “omasantīti ovijjhantī”ti. Padhaṃsentīti abhibhavanti.

13. Bodhisatto tena samayena hotīti tena samayena bodhisatto nandivissālo nāma ahoṣīti attho. Atītatthe vattamānavacanaṃ, kiriyākālavacanicchāya vā vattamānappayogo saddantarassannidhānena bhūtatāvagamaṃ siyāti. Paccesīti “amanāpaṃ ida”nti aññāsi. Heṭṭhārukkhe datvāti upatthambhake datvā. Pubbe patiṭṭhitārappadesaṃ puna are patteti pubbe ujukaṃ heṭṭhāmukhaṃ patiṭṭhitaarassa bhūmippadesaṃ puna tasmīmyeva are parivattetvā heṭṭhāmukhabhāvena sampatte, paṭhamāṃ bhūmiyaṃ patiṭṭhitānemippadesaṃ parivattetvā puna bhūmiyaṃ patiṭṭhiteti vuttaṃ hoti. Sithilakaraṇanti sithilakiriyā.

15. Pubbeti aṭṭhuppattiyaṃ. Tacchakakammanti vaḍḍhakāṭṭhakaṃ. Koṭṭakakammanti vā pāsāṇakoṭṭakakammanti. Hatthamuddāgaṇanāti aṅgulisāṅkoceneva gaṇanā. Pādasikamilakkhākādayo viya navantavasena gaṇanā acchiddakagaṇanā. Ādi-saddena saṅkalanapaṭuppadānavoklanabhāgahārādivasena pavattā piṇḍagaṇanā gahitā. Yassa sā paṇḍā hoti, so rukkhampi disvā “ettakāni ettha paṇṇāni”ti jānāti. Yabha methuneti vacanato ya-kāra bha-kāre ekato yojite asaddhammavacanaṃ hoti.

16-26. Āpattiyā kāretabboti pācittiyena kāretabbo upasaggādimattavisiṭṭhānaṃ aticaṇḍālādipadānaṃ pāliyaṃ āgatesuyeva saṅgahitattā. Corosītiādīnaṃ pana kenaci pariyaṃyena pāliyaṃ anāgatattā dukkaṭaṃ vuttaṃ. Hasādhippāyatāti purimapaḍassa atthavivaraṇaṃ. Pāliyaṃ avuttepi “jātiādihi akkosavatthūhi parammukhā akkosantassa vatthūnaṃ anaññabhāvato yathā dukkaṭaṃ, tathā davakamyatāya parammukhā vadantassapi dubbhāsitamevā”ti ācariyā vadanti. Sabbasattāti ettha vacanattavijānanapakatīkā tiracchānagatāpi gahetabbā.

35. Anusāsanipurekkhāratāya ṭhatvā vadantassa cittassa lahuparivattibhāvato antarā kope uppannapi anāpatti. Yaṃ akkosati, tassa upasampannatā, anaññāpadesena jātiādihi akkosanaṃ, “maṃ akkosatī”ti jānanā, atthapurekkhāratādīnaṃ abhāvatāti imānettha cattāri aṅgāni.

Omasavādasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Pesuññasikkhāpadavaṇṇanā

36. Tatiye bhaṇḍanaṃ jātaṃ etesanti bhaṇḍana-jātā. Sammantananti raho saṃsandanaṃ. Hatthaparāmāsādivasena matthakaṃ patto kalaho jāto etesanti kalahajātā. Anāpattigāmiakaṃ viruddhavādabhūtaṃ vivādaṃ āpannāti vivādāpannā. Viggahasamvattanikā kathā viggāhikakathā. Pisatīti pisuṇā, vācā, samagge satte avayavabhūte vagge bhinne karotīti attho. Pisuṇā eva pesuññaṃ. Tāya vācāya vā samannāgato pisuṇo, tassa kammaṃ pesuññaṃ. Piyabhāvassa suññakaraṇavācanti iminā pana “piyasuññakaraṇato pisuṇā”ti niruttinayena atthaṃ vadati.

Idhāpi “dasahākārehi pesuññaṃ upasaṃharatī”ti vacanato dasavidhaakkosavatthuvaseva pesuññaṃ upasaṃharantassa pācittiyaṃ. Pālimuttakānaṃ corotiādīnaṃ vasena pana dukkaṭamevāti veditabbaṃ. “Anakkosavatthubhūtaṃ pana pesuññakaraṃ tassa kiriyaṃ vacanaṃ vā piyakamyatāya upasaṃharantassa kiñcāpi iminā sikkhāpadena āpatti na dissati, tathāpi dukkaṭenettha bhavitabba”nti vadanti. Jātiādīhi anaññāpadesena akkosantassa bhikkhuno sutvā bhikkhussa upasaṃharaṇaṃ, piyakamyatābhedaḍhippāyesu aññataratā, tassa vijānanāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Pesuññasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Padasodhammasikkhāpadavaṇṇanā

45. Catutthe ekatoti anupasaṃpannena saddhiṃ. Purimabyañjanena sadisaṃ pacchābyañjananti “rūpaṃ anicca”nti ettha anicca-saddena sadisaṃ “vedanā aniccā”ti ettha anicca-saddaṃ vadati. Akkharasamūhoti avibhattiko akkharasamūho. Akkharānubyañjanasamūho padanti vibhattiantaṃ padamāha. Vibhattiantameva padaṃ gahetvā “paṭhamapadaṃ padameva, dutiyaṃ anupada”nti vuttaṃ.

Ekaṃ padanti gāthāpadaṃ sandhāya vadati. Padagaṇanāyāti gāthāpadagaṇanāya. Apāpuṇitvāti saddhiṃ akathetvā. Runti opātetīti ettha anunāsiko āgamavasena vutto, saṃyogapubbassa rassattaṃ katanti veditabbaṃ. Tenāha “rū-kāramattamevā”ti. Ettha ca “rūpaṃ aniccanti bhaṇa sāmaṇerā”ti vuccamāno sace rū-kāraṃ avatvā ru-iti rassam katvā vadati, aññaṃ bhaṇitaṃ nāma hoti, tasmā anāpatti. Evañca katvā “vedanā aniccā”ti etthāpi anicca-saddamatteneva āpatti hotīti veditabbaṃ. Esa nayoti ekamevakkharaṃ vatvā ṭhānaṃ. “Manopubbaṅgamā dhammā”ti vuccamāno hi ma-kāramattameva vatvā tiṭṭhati. “Evaṃ me suta”ntiādisuttaṃ bhaṇāpiyamāno e-kāraṃ vatvā tiṭṭhati ce, anvakkharena pācittiyaṃ, aparipuṇṇapadaṃ vatvā ṭhite anubyañjanena. Padesu ekaṃ paṭhamapadaṃ virajjhati, dutiyena anupadena pācittiyaṃ.

Anaṅgaṇasuttaṃ sammādiṭṭhisuttaṃ mahāvedallañca dhammasenāpatinā bhāsitaṃ, anumānasuttaṃ mahāmoggallānattherena, cūḷavedallasuttaṃ dhammadinnāya theriyā bhāsitaṃ. Paccekabuddhabhāsitaṃpi buddhabhāsityeva saṅgahaṃ gacchati. Aṭṭhakathānissitoti pubbe magadhabhāsāya vuttaṃ dhammasaṅgahāruḷhaṃ aṭṭhakathaṃ sandhāya vadati. Idānipi “yathāpi dīpiko nāma, nilīyitvā gaṇhate mige”ti evamādikaṃ saṅgahāruḷhaṃ aṭṭhakathāvacanaṃ gahetabbanti vadanti. Pālinissitoti “makkaṭī vajjiputtā cā”tievamādinā pāliyaṃyeva āgato. Vivaṭṭūpanissitanti nibbānupanissitaṃ. Vivaṭṭanissitaṃ pana sāmāññato gahetabbanti

āha “kiñcāpī”tiādi. Therassāti nāgasenattherassa. Maggkathādīni pakaraṇāni.
“Akkharena vāceti, akkharakkhare āpatti pācittiyassā”ti vattabbe “akkharāya vāceti,
akkharakkharāya āpatti pācittiyassā”ti pāliyaṃ vuttaṃ.

48. Anupasampannena saddhiṃ gaṇhantassa anāpattīti anupasampannena saha
nisīditvā uddesaṃ gaṇhantassa anāpatti vuttā. Daharabhikkhu nisinno...pe... bhaṇato
anāpattīti ettha dvīsupi ṭhitesu nisinnesu vā upasampannassa bhaṇāmīti bhaṇantassa
anāpattiyeva. Upacāraṃ muñcitvāti parisapariyantato dvādasahatthaṃ muñcitvā.
“Nisinne vācemī”ti bhaṇantassapi upacāraṃ muñcitvā nisinnattā anāpatti. Sace pana
dūre nisinnampi vācemīti visuṃ sallakkhetvā bhaṇati, āpattiyeva. Eko pādo na
āgacchatīti pubbe paguṇoyeva pacchā asarantassa na āgacchati, taṃ “evaṃ
bhaṇāhī”ti ekato bhaṇantassa anāpatti. Opātetīti saddhiṃ katheti. Sesamettha
uttānameva. Anupasampannatā, vuttalakkaṇadhammaṃ padaso vācanatā, ekato
bhaṇanañcāti imānettha tīṇi aṅgāni.

Padasodhammasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Sahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā

49-50. Pañcame vikūjamānāti nitthunantā. Kākacchamānāti rodantā. Tatridaṃ
vatthunidassanaṃ vā. Tena nu kho pātītanti pucchāvasena kathitattā natthi
musāvādo. Keci pana “sandehavasena vacanaṃ musā nāma na hoti, tasmā evaṃ
vutta”nti vadanti. Santikaṃ agantvāti “yaṃ etesaṃ na kappati, taṃ tesampi na
kappatī”ti adhippāyena agantvā.

51. Dirattatirattanti ettha vacanasiliṭṭhatāmattena diratta-ggahaṇaṃ katanti
veditabbaṃ. Tirattañhi sahaṇāse labbhamāne diratte vattabbameva natthīti
dirattaggahaṇaṃ visuṃ na yojeti. Tenevāha “uttaridirattatirattanti bhagavā
sāmaṇerānaṃ saṅgahakaraṇatthāya tirattaparihāraṃ adāsī”ti. Nirantaraṃ
tirattadassanatthaṃ vā dirattaggahaṇaṃ kataṃ. Kevalaṇhi tirattanti vutte aññattha
vāsenā antarikampi tirattaṃ gaṇheyya, dirattavisiṭṭhaṃ pana tirattaṃ vuccamānaṃ
tena anantarikameva tirattaṃ dīpeti. Sayanaṃ seyyā, sayanti etthātipi seyyāti āha
“kāyappasāraṇasaṅkhātā”ntiādi. Tasmāti yasmā ubhayampi pariggahitaṃ, tasmā.
Pañcahi chadanehīti iṭṭhakasilāsudhātīṇapaṇṇasaṅkhaātehi pañcahi chadanehi.
Vācuggatavasenāti paguṇavasena. Diyadḍhahatthubbedho vaḍḍhakīhatthena
gahetabbo. Ekūpacāroti vaḷaṇṇjanadvārassa ekattaṃ sandhāya vuttaṃ. Satagabbhaṃ
vā catussālaṃ ekūpacāraṃ hotīti sambandho.

Uparimatalena saddhiṃ asambaddhabhittikassāti idaṃ tulāya abbhantare sayitvā
puna teneva susirena nikkhamitvā bhittiantarena heṭṭhimatalaṃ pavisitum yoggepi
uparimatalena asambaddhabhittike senāsane anāpattiyā vuttāya tathā pavisitum
asakkuṇeyye sambaddhabhittike vattabbameva natthīti dassanatthaṃ vuttaṃ, na
pana sambaddhabhittike āpattīti dassanatthaṃ vuttaṃ. Heṭṭhāpāsāde
sayitabhikkhussa anāpattīti idampi tādisse senāsane heṭṭhimatale sayitasseva
āpattippasaṅkā siyāti taṃnivāraṇatthaṃ vuttaṃ, na pana uparimatale sayitassa
āpattīti dassanatthaṃ. Nānūpacāreti yattha bahi nisseṇiṃ katvā uparimatalaṃ
ārohani, tādisaṃ sandhāya vuttaṃ. Uparimatalepi ākāsaṅgaṇe nipajjantassa āpattiyā
abhāvato “chadanabbhantare”ti vuttaṃ.

Sabhāsaṅkhepenāti sabhākārena. Aḍḍhakuṭṭake senāsaneti ettha “aḍḍhakuṭṭakaṃ nāma yattha ekaṃ passaṃ muñcitvā tīsu passesu bhittiyo baddhā honti, yattha vā ekasmiṃ passe bhittiṃ uṭṭhāpetvā ubhosu passesu upaḍḍhaṃ upaḍḍhaṃ katvā bhittiyo uṭṭhāpenti, tādisaṃ senāsana”nti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Gaṇṭhipade pana “aḍḍhakuṭṭaketi chadanaṃ aḍḍhena asampattakuṭṭake”ti vuttaṃ, tampi no na yuttaṃ. “Vālasaṅghāto nāma thambhānaṃ upari vālarūpehi katasaṅghāto vuccatī”ti vadanti. Parikkhepassa bahigateti ettha yasmiṃ passe parikkhepo natthi, tatthāpi parikkhepārahappadesato bahigate anāpattiyevāti daṭṭhabbaṃ.

Aparicchinnaḡabbhūpacāreti ettha majjhe vivaṭaṅgaṇavantāsu pamukhamahācatussālāsu yathā ākāsaṅgaṇaṃ anotaritvā pamukheneva gantvā sabbagabbhe pavisitum na sakkā hoti, evaṃ ekekagabbhassa dvīsu passesu kuṭṭaṃ nīharitvā kataṃ paricchinnaḡabbhūpacāraṃ nāma, idaṃ pana tādisaṃ na hotīti “aparicchinnaḡabbhūpacāre”ti vuttaṃ. Sabbagabbhe pavisantīti gabbhūpacāraṃ aparicchinnaṭṭā ākāsaṅgaṇaṃ anotaritvā pamukheneva gantvā taṃ taṃ gabbhaṃ pavisanti. Atha kuto tassa parikkhepoyeva sabbapariicchannattāti vuttanti āha “gabbhaparikkhepoyeva hissa parikkhepo”ti. Idaṅca samantā gabbhabhittiyo sandhāya vuttaṃ. Catussālavasena sanniviṭṭhepi senāsane gabbhapamukhaṃ visuṃ aparikkhittampi samantā ṭhitagabbhabhittīnaṃ vasena parikkhittaṃ nāma hoti.

“Nanu ca ‘aparikkhitte pamukhe anāpattī’ti andhakaṭṭhakathāyaṃ avisesena vuttaṃ, tasmā catussālavasena sanniviṭṭhepi senāsane visuṃ aparikkhitte pamukhe anāpattiyevā”ti yo vadeyya, tassa vādaparimocanattaṃ idaṃ vuttaṃ “yaṃ pana...pe... pāṭekkasannivesā ekacchadanā gabbhapāliyo sandhāya vutta”nti. Idaṃ vuttaṃ hoti - “aparikkhitte pamukhe anāpattīti yaṃ vuttaṃ, taṃ na catussālavasena sanniviṭṭhā gabbhapāliyo sandhāya vuttaṃ, kiṅcarahi visuṃ sanniviṭṭhaṃ ekameva gabbhapāliṃ sandhāya. Tādisāya hi gabbhapāliyā aparikkhitte pamukhe anāpatti, na catussālavasena sanniviṭṭhāyā”ti. Ekāya ca gabbhapāliyā tassa tassa gabbhassa upacāraṃ paricchinditvā antamaso ubhosu passesu khuddakabhittīnaṃ uṭṭhāpanamattenapi pamukhaṃ parikkhittaṃ nāma hoti, catussālavasena sanniviṭṭhāsu pana gabbhapāliṃ ubhosu passesu gabbhabhittīnaṃ vasenapi pamukhaṃ parikkhittaṃ nāma hoti. Tasmā yaṃ iminā lakkhaṇena parikkhittaṃ pamukhaṃ, tattha āpatti, itarattha anāpattīti idamettha sanniviṭṭhānaṃ.

Idāni “aparikkhitte pamukhe anāpattī”ti vatvā tasseeva vacanassa adhippāyaṃ pakāsentena yaṃ vuttaṃ “bhūmiyaṃ vinā jagatiyā pamukhaṃ sandhāya kathita”nti, tassa ayuttatāvibhāvanattaṃ “yaṅca tatthā”tiādi āraddhaṃ. Bhūmiyaṃ vinā jagatiyā pamukhaṃ sandhāya kathitanti hi imassa vacanassa ayamadhippāyo - “aparikkhitte pamukhe anāpattī”ti yaṃ vuttaṃ, taṃ vinā vatthum bhūmiyaṃ katagehassa pamukhaṃ sandhāya kathitaṃ. Sace pana uccavatthukaṃ pamukhaṃ hoti, parikkhittasaṅkhaṃ na gacchatīti. Tenevāha “dasahatthubbedhāpi hi jagati parikkhepasaṅkhaṃ na gacchatī”ti. Heṭṭhāpi idameva manasi sannidhāya vuttaṃ “uccavatthukaṃ cepi hoti, pamukhe sayito gabbhe sayitānaṃ āpattiṃ na karotī”ti. Tatthāti andhakaṭṭhakathāyaṃ. Jagatiyā pamāṇaṃ vatvāti “sace jagatiyā otaritvā bhūmiyaṃ sayito, jagatiyā upari sayitaṃ na passatī”ti evaṃ jagatiyā ubbedhena pamāṇaṃ vatvā. Ekasālādīsu ujukameva dīghaṃ katvā sannivesito pāsādo ekasālasanniveso. Dvīsālasannivesādayopi vuttānusārato veditabbā. Sālappabhedadīpanameva cettha heṭṭhā vuttato viseso.

Majjhepākāraṃ karontīti etthāpi parikkhepassa heṭṭhimaparicchedena diyaḍḍhahatthubbedhattā diyaḍḍhahatthaṃ cepi majjhe pākāraṃ karonti, nānūpacārameva hotīti veditabbaṃ. Na hi chiddena gehaṃ ekūpacāraṃ nāma hotīti ettha sace ubbedhena diyaḍḍhahatthabbhantare manussānaṃ sañcārappahonakaṃ chiddaṃ hoti, tampi dvāramevāti ekūpacāraṃ hoti. Kiṃ parikkhepoviddhastoti pamukhassa parikkhepaṃ sandhāya vadati. Sabbattha pañcannaṃyeva chadanānaṃ āgatattā vadati “pañcannaṃ aññatarena chadanena channā”ti.

53. Pāḷiyaṃ “seyyā nāma sabbacchannā sabbaparicchannā yebhuyyenacchannā yebhuyyenaparicchannā”ti vadantena yebhuyyenacchannayebhuyyenaparicchannasenāsaṇaṃ pācittiyassa avasānaṃ viya katvā dassitaṃ, “upaḍḍhacchanne upaḍḍhaparicchanne āpatti dukkaṭassa”ti vadantena ca upaḍḍhacchannaupaḍḍhaparicchannasenāsaṇaṃ dukkaṭassa ādiṃ katvā dassitaṃ, ubhinnaṃantarā kena bhavitabbaṃ pācittiyena, udāhu dukkaṭenāti? Lokavajjasikkhāpadasseva anavasesaṃ katvā paññāpanato imassa ca paṇṇattivajjattā yebhuyyenacchannayebhuyyenaparicchannassa upaḍḍhacchannaupaḍḍhaparicchannassa ca antarā pācittiyaṃ anivāritameva, tasmā vinayavinicchaye ca garukeyeva tṭhātabbattā aṭṭhakathāyampi pācittiyameva dassitaṃ. Satta pācittiyānīti pāḷiyaṃ vuttapācittiyaṃ sāmāññato ekattena gahetvā vuttaṃ. Visuṃ pana gayhamāne “sabbacchanne sabbaparicchanne pācittiyaṃ, yebhuyyenacchanne yebhuyyenaparicchanne pācittiya”nti aṭṭheva pācittiyāni honti.

Senambamaṇḍapavaṇṇaṃ hotīti sīhaḷadīpe kira uccavatthuko sabbacchanno sabbaaparicchanno evaṃnāmako sannipātamaṇḍapo atthi, taṃ sandhāyetam vuttaṃ. Yadi jagatiparikkhepasāṅkhyam gacchati, uccavatthukattā maṇḍapassa sabbaaparicchannatā na yujjati āha “imināpetam veditabba”ntiādi. Cūḷakacchannādīni cettha evaṃ veditabbāni - yassa catūsu bhāgesu eko channo, sesā acchannā, idaṃ cūḷakacchannaṃ. Yassa tīsu bhāgesu dve channā, eko acchanno, idaṃ yebhuyyenacchannaṃ. Yassa dvīsu bhāgesu eko channo, eko acchanno, idaṃ upaḍḍhacchannaṃ nāma senāsaṇaṃ. Cūḷakaparicchannādīnipi imināva nayena veditabbāni. Sesam uttānameva. Pācittiyavattukasenaṇaṃ, tattha tattha anupasampanna saha nipajjanaṃ, catutthadivase sūriyatthaṅgamananti imānettha tīṇi aṅgāni.

Sahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Dutiyasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā

55. Chaṭṭhe “paṭhamasikkhāpade ‘bhikkhuṃ tṭhapetvā avaseso anupasampanno nāmā’ti vuttattā ‘mātugāmopi anupasampannaggahaṇena gahitoyevā’ti catutthadivase mātugāmena saddhiṃ sayantassa dvīhi sikkhāpadehi dve pācittiyāni hontī”ti vadanti. Gaṇṭhipadesu pana tīsupi “imasmīṃ sikkhāpade mātugāmassa visuṃ vuccamānattā paṭhamasikkhāpade ‘bhikkhuṃ tṭhapetvā avaseso anupasampanno nāmā’ti purisasseva gahaṇaṃ anucchavika”nti vuttaṃ, tadeva ca yuttataraṃ.

Yañca idha “paṭhamadivasepīti pi-saddena catutthadivasepīti vuttaṃ hotī”ti kāraṇaṃ vadanti, tampi akāraṇaṃ pi-saddo sampiṇḍanattahoyevāti niyamābhāvato avadhāraṇatthassa ca sambhavato. Sambhāvane vā pi-saddo daṭṭhabbo. Tena idha paṭhamadivasepi tāva āpatti, dutiyādivase kimeva vattabbanti imamatthaṃ dīpeti.

Sampiṇḍanatthepi pi-sadde gayhamāne imināva sikkhāpadena āpajjitabbāpattiyā aññasmimpi divase āpajjanaṃ dīpeti, na paṭhamasikkhāpadena āpajjitabbāpattiyāti akāraṇameva tanti daṭṭhabbaṃ. “Matitthī pārājikavatthubhūtāpi anupādinnaṃ pakke ṭhitattā sahaseyyāpattiṃ na janetī”ti vadanti. “Atthaṅgate sūriye mātugāme nipanne bhikkhu nipajjati”ti vacanato divā sayantassa sahaseyyāpatti na hotiyevāti daṭṭhabbaṃ. Pācittiyavatthukasenāsaṇaṃ, tattha mātugāmena saha nipajjanaṃ, sūriyatthaṅgamananti imānettha tīṇi aṅgāni.

Dutiyasahaseyyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Dhammadesanāsikkhāpadavaṇṇanā

60-64. Sattame gharaṃ nayatīti gharaṇī, gharanāyikā. Tenāha “gharasāminī”ti. Suṇhāti suṇisā. Na yakkhenātiādīnaṃ “aññatrā”ti iminā sambandho. Purisaviggahaṃ gahetvā ṭhitena yakkhena vā petena vā tiracchānena vā saddhiṃ ṭhitāyapi desetum na vaṭṭati. Akkharāya desetīti ettha “chappañcavācato uttari ‘imaṃ padaṃ bhāsissāmī’ti ekampi akkharaṃ vatvā tiṭṭhati, āpattiyevā”ti vadanti.

66. “Eko gāthāpādoti idaṃ gāthābandhameva sandhāya vuttaṃ, aññattha pana vibhattiantapadameva gahetabba”nti vadanti. “Aṭṭhakathaṃ dhammapadaṃ jātakādivatthum vāti imināpi porāṇaṃ saṅgītiāruḥameva aṭṭhakathādi vutta”nti vadanti. Aṭṭhakathādipāṭhaṃ ṭhapetvā damiḷādibhāsantarena yathāruci kathetum vaṭṭati. Padasodhamme vuttappabhedoti iminā aññattha anāpattīti dīpeti. Uṭṭahitvā puna nisīditvāti iriyāpathaparivattananayena nānāiriyāpathenapi anāpattīti dīpeti. Sabbhaṃ cepi dīghanikāyaṃ kathetīti yāva na niṭṭhāti, tāva punadivasepi katheti.

Dutiyassa viññūpurisassa aggahaṇaṃ akiriyā. Mātugāmena saddhiṃ ṭhitassa ca viññūpurisassa ca upacāro aniyatesu vuttanayeneva gahetabbo. Sesam uttānameva. Vuttalakkaṇassa dhammassa channaṃ vācānaṃ upari desanā, vuttalakkaṇo mātugāmo, iriyāpathapaavattanābhāvo, viññūpurisābhāvo, apañhavissajjanāti imāni panettha pañca aṅgāni.

Dhammadesanāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Bhūtārocanasikkhāpadavaṇṇanā

77. Aṭṭhame antarāti parinibbānasamayato aññasmim kāle. Atikaḍḍhiyamānenāti “vadatha, bhante, kiṃ tumhehi adhigata”nti evaṃ nippīliyamānena. Anatikaḍḍhiyamānenapi pucchite vā apucchite vā tathārūpe kāraṇe sati ārocetum vaṭṭatiyeva. Teneva aññatarena daharabhikkhunā upavadito aññataro thero “āvuso, uparimaggatthāya vāyāmaṃ mā akāsi, khīṇāsavo tayā upavadito”ti āha. Therena ca “atthi te, āvuso, imasmim sāsane patitṭhā”ti vutto daharabhikkhu “āma, bhante, sotāpanno aha”nti avoca. “Kārako aya”nti ñatvāpi paṭipattiyā amoghabhāvadassanena samuttejanāya sampahaṃsanāya ca ariyā attānaṃ pakāsentiyeva. Sutapariyattisīlaguṇanti sutaguṇaṃ pariyattiguṇaṃ sīlaguṇaṇca. Ummattakassa idha avacane kāraṇaṃ vadantena khittacittavedanaṭṭānampi avacane kāraṇaṃ vuttamevāti daṭṭhabbaṃ. Iti-saddena vā ādiatthena khittacittavedanaṭṭe saṅgaṇhāti. Teneva vadati “cittakkhepassa vā abhāvā”ti. Diṭṭhisampannānanti maggaphaladiṭṭhiyā samannāgatānaṃ. Ariyānameva hi ummattakādibhāvo natthi.

Jhānalābhino pana tasmim sati jhānā parihāyanti, tasmā tesam abhūtārocanapaccayā anāpatti vattabbā, na bhūtārocanapaccayā. Tenevāha “bhūtārocanapaccayā anāpatti na vattabbā”ti.

Pubbe avuttehīti catutthapārājike avuttehi. Idañca sikkhāpadam paṇṇattiajānanavasena acittakasamuṭṭhānam hoti. Ariyā cettha paṇṇattim jānantā vītikkamaṃ na karonti, puthujjanā pana paṇṇattim jānitvāpi vītikkamaṃ karonti, te ca satthuno āṇāvītikkamacetanāya balavaakusalabhāvato jhānā parihāyantīti daṭṭhabbam, ukkaṭṭhaparicchena ariyapuggale eva sandhāya “kusalābyākatacittēhi dvicitta”nti vuttam. Paṇṇattim ajānantā pana jhānalābhī puthujjanā vatthumhi lobhasena akusalacittēna na ārocentīti natthi. Idha dukkhavedanāya abhāvato “dvivedana”nti imassa anurūpaṃ katvā dvicittanti idaṃ vuttanti evaṃ vā ettha adhippāyo gahetabbo. Sesam uttānameva. Uttarimanussadhammassa bhūtātā, anupasampannassa ārocanam, taṅkhaṇavijānanā, anaññappadesoti imāni panettha cattāri aṅgāni.

Bhūtārocanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Duṭṭhullārocanasikkhāpadavaṇṇanā

78. Navame duṭṭhullasaddatthadassanattanti duṭṭhullasaddassa atthadassanattam. Atthe hi dassite saddopi “ayaṃ etesu atthesu vattatī”ti dassitoyeva hoti. “Yaṃ yaṃ duṭṭhullasaddena abhidhīyati, taṃ sabbam dassetuṃ pārājikāni vuttānī”ti ayañhettha adhippāyo. Tatrāyaṃ vicāraṇāti tatra pāliyaṃ ayaṃ vicāraṇā, tatra pāliatṭhakathāsu vā ayaṃ vicāraṇā. Tattha bhavēyyāti tattha kassaci vimati evaṃ bhavēyya. Anupasampannassa duṭṭhullārocane viya dukkaṭṭena bhavitabbanti āha “dukkaṭṭam āpajjatī”ti. Akkosantopi dukkaṭṭam āpajjēyyāti omasavādena dukkaṭṭam āpajjēyya. Adhippāyaṃ ajānantenapi aṭṭhakathācariyānam vacaneyeva ṭhātabbanti dīpanattam “aṭṭhakathācariyāva ettha pamāṇa”nti vuttam. Punapi aṭṭhakathāvacanameva upapattito daḷham katvā patitṭhapento “imināpi ceta”ntiādimāha.

80. “Aññatra bhikkhusammutiyā”ti vuttattā sammuti atthīti gahetabbāti āha “idha vuttattāyevā”tiādi.

82. Ādito pañca sikkhāpadānīti pāṇātipātādīni pañca sikkhāpadāni. “Sesānīti vikālabhojanādīni pañcā”ti vadanti. Keci pana “ādito paṭṭhāya pañca sikkhāpadānīti sukkavissatṭhiādīni pañcā”ti vadanti, taṃ na gahetabbam. Pāṇātipātādīni hi daseva sikkhāpadāni sāmaṇerānam paññattāni. Vuttañhetam -

“Atha kho sāmaṇerānam etadahosi ‘kati nu kho amhākaṃ sikkhāpadāni, kattha ca amhehi sikkhitabba’nti? Bhagavato etamattham ārocesum. Anujānāmi, bhikkhave, sāmaṇerānam dasa sikkhāpadāni, tesu ca sāmaṇerehi sikkhitum, pāṇātipātā veramaṇī adinnādānā veramaṇī”tiādi.

Tesam paññattesuyeva sikkhāpadesu duṭṭhullāduṭṭhullavicāraṇā kātabbā, na ca sukkavissatṭhiādīni visum tesam paññattāni atthīti. Atha bhikkhuno duṭṭhullasaṅkhātāni sukkavissatṭhiādīni anupasampannassa kiṃ nāma hontīti āha “sukkavissatṭhi...pe... ajjhācāro nāmāti vutta”nti. Imināpi cetam siddham “anupasampannassa sukkavissatṭhiādi duṭṭhullam nāma na hotī”ti. Ajjhācāro nāmāti hi vadanto anupasampannassa sukkavissatṭhiādi kevalam ajjhācāro nāma hoti, na

pana duṭṭhullo nāma ajjhācāroti dīpeti. “Ajjhācāro nāmāti ca aṭṭhakathāyaṃ vuttattā akattabbarūpattā ca anupasampannassa sukkavissatṭhiādīni daṇḍakammavatthupakkhaṃ bhajanti, tāni ca aññassa anupasampannassa avaṇṇakāmatāya ārocento bhikkhu dukkaṭaṃ āpajjati”ti vadanti. Idha pana anupasampannaggahaṇena sāmaṇerasāmaṇerīsikkhamānānaṃ gahaṇaṃ vedittabbaṃ. Sesamettha uttānameva. Antimavatthum anajjhāpannassa bhikkhuno savatthuko saṅghādiseso, anupasampannassa ārocanaṃ, bhikkhusammutiyā abhāvoti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Duṭṭhullārocanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Pathavīkhaṇanasikkhāpadavaṇṇanā

84-86. Dasame ekindriyanti “kāyindriyaṃ atthi”ti maññamānā vadanti. Muṭṭhippamāṇāti muṭṭhinā saṅgahetabbappamāṇā. Ettha kiñcāpi yebhuyyapaṃsum appapaṃsuñca pathaviṃ vatvā upaḍḍhapaṃsukā pathavī na vuttā, tathāpi paṇṇattivajjasikkhāpadesu sāvasesapaññattiyāpi sambhavato upaḍḍhapaṃsukāyapi pathaviyā pācittiyamevāti gahetabbaṃ. Keci pana “sabbacchannādīsu upaḍḍhe dukkaṭassa vuttattā idhāpi dukkaṭaṃ yutta”nti vadanti, taṃ na yuttaṃ pācittiyavatthukañca anāpattivatthukañca duvidhaṃ pathaviṃ ṭhapetvā aññissā dukkaṭavatthukāya tatiyāya pathaviyā abhāvato. Dveyeva hi pathaviyo vuttā “jātā ca pathavī ajātā ca pathavī”ti. Tasmā dvīsu aññatarāya pathaviyā bhavitabbaṃ, vinayavinicchaye ca sampatte garukeyeva ṭhātabbattā na sakkā ettha anāpattiyā bhavitum. Sabbacchannādīsu pana upaḍḍhe dukkaṭaṃ yuttaṃ tattha tādisassa dukkaṭavatthuno sabbhāvā.

“Pokkharāṇiṃ khaṇā”ti vadati, vaṭṭatīti “imasmiṃ okāse”ti aniyametvā vuttattā vaṭṭati. “Imaṃ valliṃ khaṇā”ti vuttepi pathavīkhaṇanaṃ sandhāya pavattavohārattā imināva sikkhāpadena āpatti, na bhūtagāmapātabyatāya. Kuṭehīti ghaṭehi. Tanukakaddamoti udakamissakakaddamo. So ca udakagatikattā vaṭṭati. Omakacātumāsanti ūnacātumāsaṃ. Ovaṭṭhanti devena ovaṭṭhaṃ. Akatapabbhāreti avaḷaṇṇanaṭṭhānadassanattamaṃ vuttaṃ. Tādise hi vammikassa sabbhāvoti. Mūsikukuraṃ nāma mūsikāhi khaṇitvā bahi katapaṃsurāsī. Eseva nayoti omakacātumāsaovaṭṭhoyeva vaṭṭatīti attho.

Ekadivasampi na vaṭṭatīti ovaṭṭhaekadivasātikkantopi vikopetum na vaṭṭati. “Heṭṭhābhūmisambandhepi ca gokaṇṭake bhūmito chinditvā uddhaṃ ṭhitattā accuggatamatthakato chinditvā gahetum vaṭṭati”ti vadanti. Sakaṭṭhāne atitṭhamānaṃ katvā pādehi madditvā chinditvā āloṭitakaddamampi gahetum vaṭṭati. Tatoti tato purāṇasenāsanato. Itṭhakaṃ gaṇhāmītiādi suddhacittaṃ sandhāya vuttaṃ. Udaṇenāti ujukaṃ ākāsatoyeva patanakaudakena. “Sace pana aññattha paharitvā patitena udakena temitaṃ hoti, vaṭṭati”ti vadanti. Uccāletvāti ukkhipitvā. Tena apadesenāti tena lesena.

87-88. Avisayattā anāpattīti ettha sacepi nibbāpetum sakkā hoti, paṭhamam suddhacittena dinnattā “dahatū”ti sallakkhetvāpi tiṭṭhati, anāpatti. Ovaṭṭhaṃ channanti paṭhamam ovaṭṭhaṃ pacchā channaṃ. Sesaṃ uttānameva. Jātapathavī, pathavīsaññitā, khaṇanakhaṇāpanānaṃ aññataranti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Pathavīkhaṇanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Bhūtagāmaṃavaggo

1. Bhūtagāmasikkhāpadavaṇṇanā

89. Senāsanavaggassa paṭhame niggahetum asakkontoti sandhāretum asakkonto. Iminā pana vacanena dārakassa tattha upanītabhāvo tena ca diṭṭhabhāvo vuttoyevevāti daṭṭhabbam. Tena hi bhikkhunā tam rukkham chinditum āraddhe tattha nibbattā ekā taruṇaputtā devadhītā puttam aṅkenādāya tṭhitā tam yāci “mā me sāmi vimānam chindi, na sakkhissāmi puttakam ādāya anāvāsā vicaritu”nti. So “aham aññattha īdisam rukkham na labhissāmī”ti tassā vacanam nādiyi. Sā “imampi tāva dārakam oloketvā oramissatī”ti puttam rukkhasākhāya tṭhapesi. So bhikkhu ukkhittam pharasum sandhāretum asakkonto dārakassa bāham chindi. Evañca sayito vimāne sayito nāma hotīti katvā vuttam “rukkhaṭṭhakadibbavimāne nipannassā”ti.

Rukkhaṭṭhakadibbavimāneti ca sākhaṭṭhakavimānam sandhāya vuttam. Rukkhassa upari nibbattañhi vimānam rukkhapaṭibaddhattā “rukkhaṭṭhakavimāna”nti vuccati. Sākhaṭṭhakavimānam pana sabbasākhāsannissitam hutvā tiṭṭhati. Tattha yam rukkhhaṭṭhakavimānam hoti, tam yāva rukkhassa mūlamattampi tiṭṭhati, tāva na nassati. Sākhaṭṭhakavimānam pana sākhasu bhijjamānāsu tattha tattheva bhijjitvā sabbasākhāsu bhinnāsu sabbam bhijjati, idampi ca vimānam sākhaṭṭhakam, tasmā rukkhe chinne tam vimānam sabbaso vinaṭṭham, teneva sā devatā bhagavato santikā laddhe aññasmiṃ vimāne vasi. Bāhum thanamūleyeva chindīti amsena saddhiṃ bāham chindi. Iminā ca rukkhadevatānam gattāni chijjanti, na cātumahārājikādīnam viya acchejjānīti daṭṭhabbam. Rukkhadhammeti rukkhapakatiyam, rukkhasabhāveti attho. Rukkhānam viya chedanādīsu akuppanañhi rukkhadhammo nāma.

Uppatitanti uppannam. Bhantanti dhāvantaṃ. Vārayeti nigganheyya. Idam vuttam hoti - yathā nāma cheko sārathi ativegena dhāvantaṃ ratham niggahetvā yathicchakam peseti, evam yo puggalo uppannam kodham vāraye nigganhitum sakkoti, tamaham sārathiṃ brūmi. Itaro pana rājauparājādīnam rathasārathijano rasmiggāho nāma hoti, na uttamasārathīti.

Dutiyagāthāya pana ayamatto - yoti yo yādiso khattiyakulā vā pabbajito brāhmaṇakulā vā pabbajito navo vā majjhimo vā thero vā. Uppatitanti uddhamuddham patitam, gataṃ pavattanti attho, uppannanti vuttam hoti. Kodhanti “anattam me caratīti āghāto jāyatī”tiādīnā nayena sutte vuttānam navannaṃ, “attam me na caratī”tiādīnā tappaṭipakkhato siddhānam navannamevāti aṭṭhārasannaṃ khāṇukaṇṭakādīnā aṭṭhānena saddhiṃ ekūnavāsatiyā āghātavattḥūnam aññatarāghātavattḥusambhavam āghātam. Viṣaṇṭanti vitthataṃ. Sappavisanti sappassa viṣam. Ivāti opammavacanam. I-kāralopaṃ katvā va-icceva vuttam. Osadhehīti agadehi. Idam vuttam hoti - yathā viṣatikicchako vejjo sappena daṭṭho sabbam kāyam pharivā tṭhitam viṣaṇṭam sappaviṣam mūlakhandhatacapattapupphādīnam aññatarehi, nānābhessajjehi payojetvā katehi vā osadhehi khippameva vineyya, evameva yo yathāvuttena āghātavattḥūnā uppatitam cittasantānam byāpetvā tṭhitam kodham vinayanupāyesu tadanāvāyādīsu yena kenaci upāyena vineti nādhivāseti pajahati vinodeti byantiṃ karoti, so bhikkhu jahāti orapāram. So evam kodham vinento bhikkhu yasmā kodho tatiyamaggena sabbaso

pahīyati, tasmā orapārasaññitāni pañcorambhāgiyasamyojanāni jahātīti. Avisesena hi pāranti tīrassa nāmaṃ, tasmā orāni ca tāni saṃsārasāgarassa pārabhūtāni cāti katvā “orapāra”nti vuccati.

Atha vā yo uppatitaṃ vineti kodhaṃ visaṭaṃ sappavisaṃva osadhehi, so tatiyamaggena sabbaso kodhaṃ vinetvā anāgāmiphale t̥hito bhikkhu jahāti orapāraṃ. Tattha oranti sakattabhāvo. Pāranti parattabhāvo. Oraṃ vā cha ajjhattikāni āyatanāni, pāraṃ cha bāhirāyatanāni. Tathā oraṃ manussaloko, pāraṃ devaloko. Oraṃ kāmādhātu, pāraṃ rūpārūpadhātu. Oraṃ kāmārūpabhavo, pāraṃ arūpabhavo. Oraṃ attabhāvo, pāraṃ attabhāvasukhupakaraṇāni. Evametasmim orapāre catutthamaggena chandarāgaṃ pajahanto “jahāti orapāra”nti vuccati. Ettha ca kiñcāpi anāgāmino kāmārāgassa pahīnattā idhattabhāvādīsu chandarāgo eva natthi, apica kho panassa vaṇṇappakāsanatthaṃ sabbametaṃ orapārabhedam saṅgahetvā tattha chandarāgappahānena “jahāti orapāra”nti vuttaṃ.

Idāni tassatthassa vibhāvanatthāya upamaṃ āha “urago jiṇṇamivattacaṃ purāṇa”nti. Tattha urena gacchatīti urago, sappassetam adhivacanaṃ. So duvidho kāmārūpī ca akāmārūpī ca. Kāmārūpīpi duvidho jalajo thalajo ca. Jalajo jale eva kāmārūpaṃ labhati, na thale saṅkhapālajātaka saṅkhapālanāgarājā viya. Thalajo thale eva, na jale. So jajjarabhāvena jiṇṇaṃ, cirakālatāya purāṇañcāti saṅkhaṃ gataṃ tacam jahanto catubbidhena jahati sajātiyaṃ t̥hito jigucchanto nissāya thāmenāti. Sajāti nāma sappajāti dīghattabhāvo. Uragā hi pañcasu t̥hānesu sajātim nātivattanti upapattiyaṃ cutiyaṃ vissat̥thaniddokkamaṇe sajātiyā methunapaṭisevane jiṇṇatacāpanayane cāti. Tasmā yadā tacam jahati, tadā sajātiyaṃyeva t̥hatvā jahati. Sajātiyaṃ t̥hitopi ca jigucchanto jahati. Jigucchanto nāma yadā upaḍḍhaṭṭhāne mutto hoti, upaḍḍhaṭṭhāne amutto olambati, tadā naṃ aṭṭiyaṇto jahati, evaṃ jigucchantopi ca daṇḍantaram vā mūlantaram vā pāsānantaram vā nissāya jahati. Nissāya jahantopi ca thāmaṃ janetvā ussāhaṃ karitvā vīriyena vaṅkaṃ naṅguṭṭhaṃ katvā passasantova phaṇaṃ karitvā jahati. Evaṃ jahitvā yenakāmaṃ pakkamati.

Evameva ayampi bhikkhu orapāraṃ jahitukāmo catubbidhena jahati sajātiyaṃ t̥hito jigucchanto nissāya thāmenāti. Sajāti nāma bhikkhuno “ariyāya jātiyā jāto”ti vacanato sīlaṃ. Tenevāha “sīle patiṭṭhāya naro sapañño”ti. Evametissaṃ sajātiyaṃ t̥hito bhikkhu taṃ sakattabhāvādibhedam orapāraṃ jiṇṇapurāṇattacamaṇi taṃ dukkhaṃ janentaṃ tattha tattha ādīnavadassanena jigucchanto kalyāṇamitte nissāya adhimattasammāvāyāmasaṅkhātaṃ thāmaṃ janetvā “divasaṃ caṅkamaṇe nisajjāya āvaraṇīyehi dhammehi cittaṃ parisodhetī”ti vuttanayena rattindivaṃ chadhā vibhajitvā ghaṭento vāyamanto urago viya vaṅkaṃ naṅguṭṭhaṃ pallaṅkaṃ ābhujitvā urago viya passasanto ayampi asithilaparakkamatāya vāyamanto uragova phaṇaṃ karitvā ayampi ṇāṇavipphāraṃ janetvā uragova tacam orapāraṃ jahati, jahitvā ca urago viya ohitataco yenakāmaṃ pakkamati, ayampi ohitabhāro anupādisesanibbānadhātudisaṃ pakkamatīti.

90. Bhavantīti iminā viruḷhamūle nīlabhāvaṃ āpajjitvā vaḍḍhamānake taruṇagacche dasseti. Ahuvunti iminā pana vaḍḍhitvā t̥hite mahante rukkhagacchādike dasseti. Bhavantīti imassa vivaraṇaṃ “jāyanti vaḍḍhantī”ti, ahuvunti imassa “jātā vaḍḍhitā”ti. Rāsīti suddhaṭṭhakadhammasamūho. Bhūtānanti tathāladdhasamaññānaṃ aṭṭhadhammaṇaṃ. “Bhūtānaṃ gāmo”ti vuttepi avayavavinimuttassa samudāyassa abhāvato bhūtasaññitā teyeva

tiṇarukkhalatādayo gayhanti. “Bhūmiyaṃ patiṭṭhahitvā haritabhāvamāpannā rukkhaḡacchādayo devatāhi pariggayhanti, tasmā bhūtānaṃ nivāsaṭṭhānatāya bhūtānaṃ ḡāmo”tipi vadanti. Rukkḡhādīnanti ādi-saddena osadhigacchalatādayo veditabbā.

Nanu ca rukkḡhādayo cittarahitatāya na jīvā, cittarahitatā ca paripphandābhāvato chinnepi ruhanato visadisajātikabhāvato catuyoniapariyāpannato ca veditabbā, vuḡḡḡhi pana pavāḡasilālavaṇānampi vijjatīti na tesāṃ jīvabhāve kāraṇaṃ, visayaggahaṇaṇca nesāṃ parikkappaṇāmattaṃ supanaṃ viya ciṇcādīnaṃ, tathā dohaḡādayo, tattha kasmā bhūtagāmassa chedanādipaccayā pācittiyaṃ vuttanti? Samaṇasāruppato taṃnivāsaṭṭhānurakkhaṇato ca. Tenevāha “jīvasaṇṇīno hi moghapurisā manussā rukkhasmi”ntiādi.

91. “Mūle jāyanti”tiādīsu attho upari attanā vuccamānappakārena sihaḡaṭṭhakathāyaṃ vuttoti āha “evaṃ santeḡi...pe... na samenti”ti. Vijāta-saddo idha vi-saddalopaṃ katvā niddiṭṭhoti āha “vijātānī”ti. Vijāta-saddo ca “vijātā itthī”tiādīsu viya pasūtavacanoti āha “pasūtānī”ti. Pasūti ca nāmettha nibbattapaṇṇamūlatāti āha “nibbattapaṇṇamūlānī”ti. Iminā imaṃ dīpeti “nibbattapaṇṇamūlāni bījāni bhūtagāmasaṇkhameva ḡacchanti, tesu ca vattamāno bījajāta-saddo ruḡhīvasena rukkḡhādīsupi vattatī”ti. Purimasmīṃ atthavikappe pana bījehi jātānaṃ rukkhalatādīnaṃyeva bhūtagāmatā vuttā.

Tāni dassentoti tāni bījāni dassento. Mūlabījantiādīsu mūlameva bījaṃ mūlabījaṃ. Sesesupi eseḡa nayo. Phaḡubījanti pabbabījaṃ. Paccayantarasaḡavāye sadisaphaluppattiyā visesaḡāraṇabhāvato viruhanasamatthe sārāphale niruḡho bīja-saddo. Tadatthasaṃsiddhiyā mūlādīsupi kesuci pavattatīti mūlādito nivattanatthaṃ ekena bījasaddena viḡesetvā vuttaṃ “bījabīja”nti “rūparūpaṃ, dukkhadukkha”nti ca yathā. Bījato nibbattena bījaṃ dassitanti kāriyopacārena kāraṇaṃ dassitanti dīpeti.

92. Bīje bījasaṇṇīti ettha kāraṇūpacārena kāriyaṃ vuttanti dassento “tattha yathā”tiādīmāha. Bhūtagāmaparimocanaṃ katvāti bhūtagāmato mocetvā, viyojetvāti attho. Yaṃ bījaṃ bhūtagāmo nāma hotīti bījāni ca tāni jātāni cāti vuttamatthaṃ sandhāya vadati. Tattha yaṃ bījanti yaṃ nibbattapaṇṇamūlaṃ bījaṃ. Tasmīṃ bījeti tasmīṃ bhūtagāmasaṇṇīte bīje. Ettha ca bījajāta-saddassa viya ruḡhīvasena rukkḡhādīsu bīja-saddassapi pavatti veditabbā. Yathārutanti yathāpāḡi.

Yattha katthacīti mūle agge majjhe vā. Saṇcicca ukkhipitum na vaṭṭatīti ettha saḡeḡe sarīre laggabhāvaṃ jānantova udakato uṭṭhahati, “taṃ uddharissāmī”ti saṇṇāya abhāvato vaṭṭati. Uppāṭitānīti uddhaṭāni. Bījagāme saṇḡahaṃ ḡacchantīti bhūtagāmato parimocitattā vuttaṃ. Anantaka-gḡahaṇena sāsapaḡattikā ḡahitā. Nāmaṇḡetaṃ tassā sevāḡajātiyā. Mūlapaṇṇānaṃ asaḡpuṇṇattā “asaḡpuṇṇabhūtagāmo nāmā”ti vuttaṃ. Abhūtagāmamūlattāti ettha bhūtagāmo mūlaṃ kāraṇaṃ etassāti bhūtagāmamūlo, bhūtagāmassa vā mūlaṃ kāraṇanti bhūtagāmamūlaṃ. Bījagāmo hi nāma bhūtagāmato sambhavati, bhūtagāmassa ca kāraṇaṃ hoti, ayaṃ pana tādiso na hotīti “abhūtagāmamūlattā”ti vuttaṃ. Tatraṭṭhakattā vuttaṃ “so bījagāmena saṇḡahito”ti. Idaṇca “abhūtagāmamūlattā”ti ettha paṭḡamaṃ vuttaatthasambhavato vuttaṃ. Kiṇcāpi hi tālanāḡikerādīnaṃ khāṇu uddhaṃ avaḡḡḡhanato bhūtagāmassa kāraṇaṃ na hoti, tathāpi bhūtagāmasaṇkhyupagatanibbattapaṇṇamūlabījato sambhūtattā bhūtagāmato uppanno nāma hotīti bījagāmena saṇḡahaṃ ḡacchati.

“Aṅkure harite”ti vatvā tameva vibhāveti “nīlapaṇṇavaṇṇe jāte”ti, nīlapaṇṇassa vaṇṇasadise vaṇṇe jāteti attho. “Nīlavaṇṇe jāte”ti vā pāṭho gahetabbo. Amūlakabhūtagāme saṅghaṃ gacchatīti nāḷikerassa āveṇikaṃ katvā vadati. “Pāṇiyaghaṭṭādīnaṃ bahi sevālo udake aṭṭhitattā bījagāmānulomattā ca dukkaṭavattū”ti vadanti. Kaṇṇakampi abbohārikamevāti nīlavaṇṇampi abbohārikameva. Seleyyakam nāma silāya sambhūtā ekā sugandhajāti. “Rukkhattacāṃ vikopetīti vuttattā rukkhe jātaṃ yaṃ kiñci chattakam rukkhattacāṃ avikopetvā matthakato chinditvā gahetuṃ vaṭṭatī”ti vadanti. Rukkhato muccitvā tiṭṭhatīti ettha “yadipi kiñcimattaṃ rukkhe allīnā hutvā tiṭṭhati, rukkhato gayhamāno pana rukkhacchaviṃ na vikopeti, vaṭṭatī”ti vadanti. Allarukkhato na vaṭṭatīti etthāpi rukkhattacāṃ avikopetvā matthakato tacchetvā gahetuṃ vaṭṭatīti veditabbaṃ. Hatthakukkucenāti hatthānaṃ asaṃyatabhāvena, hatthacāpallenāti vuttaṃ hoti. Pāṇiyaṃ na vāsetabbanti idaṃ attano atthāya nāmitaṃ sandhāya vuttaṃ. Kevalaṃ anupasampanna atthāya nāmite pana pacchā tato labhitvā na vāsetabbanti natthi. “Yesam rukkhānaṃ sākā ruhatīti vuttattā yesam sākā na ruhati, tattha kappiyakaraṇakiccaṃ natthi”ti vadanti.

93. Pañcahi samaṇakappehīti pañcahi samaṇavohārehi. Kiñcāpi hi bījānaṃ agginā phuṭṭhamattena nakhādīhi vilikhanamattena ca avirulhīdhammatā na hoti, tathāpi evaṃ kateyeva samaṇānaṃ kappatīti aggiparijitādayo samaṇavohārā nāma jātā, tasmā tehi samaṇavohārehi karaṇabhūtehi phalaṃ paribhuñjituṃ anujānāmīti adhippāyo. Abījanibbaṭṭabījanipi samaṇānaṃ kappantīti paññattapaṇṇattibhāvato samaṇavohārāicceva saṅkhaṃ gatāni. Atha vā aggiparijitādīnaṃ pañcannaṃ kappiyabhāvatoyeva pañcahi samaṇakappiyabhāvasaṅkhātehi kāraṇehi phalaṃ paribhuñjituṃ anujānāmīti evamettha adhippāyo veditabbo. Aggiparijitantīdīsu “paricita”ntipi paṭhanti. Abījaṃ nāma taruṇambaphalādi. Nibbaṭṭabījaṃ nāma ambapanasādi, yaṃ bījaṃ nibbaṭṭetvā visuṃ katvā paribhuñjituṃ sakkā hoti. “Kappiya”nti vatvāva kātābbanti yo kappiyaṃ karoti, tena kattabbākārasseva vuttattā bhikkhunā avuttepi kātuṃ vaṭṭatīti na gahetabbaṃ. Puna “kappiyaṃ kāretabba”nti kārāpanassa paṭhamameva kathitattā bhikkhunā “kappiyaṃ karohī”ti vuttayeveva anupasampanna “kappiya”nti vatvā aggiparijitādi kātābbanti gahetabbaṃ. “Kappiyanti vacanaṃ pana yāya kāyaci bhāsāya vattuṃ vaṭṭatī”ti vadanti. “Kappiyanti vatvāva kātābbanti vacanato paṭhamam “kappiya”nti vatvā pacchā aggiādīnā phusanādi kātābbanti veditabbaṃ. “Paṭhamam aggiṃ nikkhipitvā nakhādīnā vā vijjhītvā taṃ anuddharitvāva ‘kappiya’nti vattumpi vaṭṭatī”ti vadanti.

Ekasmiṃ bīje vātiādīsu “ekameveva kāremīti adhippāye satipi ekābaddhattā sabbaṃ katameva hotī”ti vadanti. Dāruṃ vijjhatīti ettha “jānitvāpi vijjhati vā vijjhāpeti vā, vaṭṭatiyevā”ti vadanti. Bhattasitthe vijjhatīti etthāpi eseve nayo. “Taṃ vijjhati, na vaṭṭatīti rajjuādīnaṃ bhājanagatikattā”ti vadanti. Maricapakkādīhi missetvāti ettha bhattasitthasambandhavasena ekābaddhattā veditabbā, na phalānaṃyeva aññamaññaṃ sambandhavasena. Bhindāpetvā kappiyaṃ kārāpetabbanti bījato muttassa kaṭāhassa bhājanagatikattā vuttaṃ.

Nikkhāmetunti taṃ bhikkhuṃ nikkhāmetuṃ. “Sace etassa anuloma”nti senāsanarakkhaṇatthāya anuññātampi paṭaggidānādiṃ attanāpi kātuṃ vaṭṭatīti ettakeneva idampi etassa anulomanti evamadhippāyo siyā. Paṭaggidānaṃ parittakaraṇaṅca attano parassa vā senāsanarakkhaṇatthāya vaṭṭatiyeva. Tasmā sace tassa suttassa etaṃ anulomaṃ siyā, attano na vaṭṭati, aññassa vaṭṭatīti ayaṃ

viseso kuto labbhatīti āha “attano na vaṭṭati...pe... na sakkā laddhu”nti. Sesamettha uttānameva. Bhūtagāmo, bhūtagāmasaññitā, vikopanaṃ vā vikopāpanaṃ vāti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Bhūtagāmasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Aññavādaśikkhāpadavaṇṇanā

94-98. Dutiye aññaṃ vacananti yaṃ codakena cuditaṃ dosavibhāvanavacanaṃ vuttaṃ, taṃ tato aññeneva vacanena paṭicarati. Atha vā aññenaññaṃ paṭicaratīti aññena kāraṇena aññaṃ kāraṇaṃ paṭicaratīti evamettha attho veditabbo, yaṃ codakena cuditaṃ dosavibhāvanakāraṇaṃ vuttaṃ, tato aññena codanāya amūlakabhāvadīpakena kāraṇena paṭicaratīti vuttaṃ hoti. Paṭicaratīti ca paṭicchādanavasena carati, pavattatīti attho. Paṭicchādanattho eva vā carati-saddo anekatthattā dhātūnaṃ. Tenāha “paṭicchādetī”ti. Ko āpannotiādīnā pāliyaṃ codanaṃ avissajjetvā vikkhepāpajjanavasena aññena aññaṃ paṭicaraanāṃ dassitaṃ. Aparampi pana codanaṃ vissajjetvā bahiddhā kathāapanāmasena pavattaṃ pālimuttakaṃ aññenaññaṃ paṭicaraanāṃ veditabbaṃ. “Itthannāmaṃ āpattiṃ āpannosī”ti puṭṭho “pāṭaliputtaṃ gatomaṃ”ti vatvā puna “na tava pāṭaliputtagamaṃ pucchāma, āpattiṃ pucchāma”ti vutte “tato rājagahaṃ gatomaṃ”ti vatvā “rājagahaṃ vā yāhi brāhmaṇagahaṃ vā, āpattiṃ āpannosī”ti vutte “tatha me sūkaramaṃsaṃ laddha”ntiādīni vatvā kathā bahiddhā vikkhipantopi hi “aññenaññaṃ paṭicarati”ceva saṅkhaṃ gacchati.

Yadetaṃ aññena aññaṃ paṭicaraanavasena pavattavacanaṃ, tadeva pucchitamattaṃ ṭhapetvā aññaṃ vadatīti aññavādakanti āha “aññenaññaṃ paṭicaraanassetāṃ nāma”nti. Tuṇhībhūtasetaṃ nāmanti tuṇhībhāvasetaṃ nāmaṃ, ayameva vā pāṭho. Aññavādakaṃ āropetūti aññavādakakammaṃ āropetu, aññavādakattaṃ vā idāni kariyamānena kammena āropetūti attho. Vihesakaṃ āropetūti etthāpi vihesakakammaṃ vihesakabhāvaṃ vā āropetūti evamattho daṭṭhabbo.

Anāropite aññavādake vuttadukkaṭaṃ pāliyaṃ āgataaññenaññaṃpaṭicaraanavasena yujjati. Atṭhakathāyaṃ āgatena pana pālimuttakaaññenaññaṃpaṭicaraanavasena anāropite aññavādake musāvādena pācittiyaṃ, āropite imināva pācittiyanti veditabbaṃ. Keci pana “āropite aññavādake musāvādena iminā ca pācittiyadvayaṃ hotī”ti vadanti, taṃ vīmaṃsitvā gahetabbaṃ. Yā sā ādikammikassa anāpatti vuttā, sāpi pāliyaṃ āgataaññenaññaṃpaṭicaraanavasena vuttāti daṭṭhabbā, iminā sikkhāpadena anāpattidassanattaṃ vā. Sesaṃ uttānameva. Dhammakammena āropitatā, āpattiyā vā vatthunā vā anuyuñjiyamānatā, chādetukāmatāya aññenaññaṃ paṭicaraanāṃ vā tuṇhībhāvo vāti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Aññavādaśikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Ujjhāpanaśikkhāpadavaṇṇanā

103. Tatiye dhātupāṭhe jhe-saddo cintāyaṃ paṭhitoti āha “lāmakato vā cintāpentī”tiādi. Ayameva ca anekatthattā dhātūnaṃ olokanatthopi hotīti daṭṭhabbaṃ. “Akkharāya vāceti”tiādīsu viya “chandāyā”ti līṅgavipallāsavasena vuttanti āha “chandenā”ti.

105. Yena vacanenāti yena “chandāya itthannāmo idaṃ nāma karotī”tiādivacanena.

Yena ca khiyyantīti yena “chandāya itthannāmo”tiādivacanena tattha tattha bhikkhūnaṃ savanūpacāre tathvā avaṇṇaṃ pakāseti.

106. Aññaṃ anupasampannaṃ ujjhāpetīti aññaṃ anupasampannaṃ ujjhāpeti. Tassa vā taṃ santike khiyyatīti tassa anupasampannassa santike taṃ saṅghena sammataṃ upasampannaṃ khiyyati, avaṇṇaṃ vadanto vā pakāseti. Anupasampannaṃ saṅghena sammataṃ ettha sammatapubbo sammatotī vutto. Tenāha “kiñcāpī”tiādi. Yasmā ujjhāpanaṃ khiyyanañca musāvādaseneva pavattaṃ, tasmā ādikammikassa anāpattīti pācittiyatṭhāne dukkaṭṭhāne ca imināva anāpattidassanattaṃ vuttanti gahetabbaṃ. Evañca katvā ujjhāpentassa khiyyantassa ca ekakkhaṇe dve dve āpattiyo hontīti āpannaṃ. Atha vā īdisaṃ sikkhāpadaṃ musāvādato paṭhamam paññattanti gahetabbaṃ. Sesamettha uttānameva. Dhammakammena sammataṭā, upasampannatā, agatigamanābhāvo, tassa avaṇṇakāmatā, yassa santike vadati, tassa upasampannatā, ujjhāpanaṃ vā khiyyanaṃ vāti imāni panettha cha aṅgāni.

Ujjhāpanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Paṭhamasenāsanāsikkhāpadavaṇṇanā

108-110. Catutthe himavassenāti himameva vuttaṃ. Apaññātetī appatīte, appasiddheti attho. “Maṇḍape vā rukkhamaṇe vāti vacanato vivaṭaṅgaṇepi nikkhipitum vaṭṭatī”ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Gocarappasutāti gocarattṭhānaṃ paṭipannā. “Aṭṭha māse”ti iminā vassānaṃ cātummāsaṃ cepi devo na vassati, paṭikkhittamevāti āha “aṭṭha māseti vacanato...pe... nikkhipitum na vaṭṭatiyevā”ti. Tattha cattāro māseti vassānassa cattāro māse. Avassikasaṅketeti iminā anuññātepi aṭṭha māse yattha hemante devo vassati, tattha aparepi cattāro māsā paṭikkhittāti āha “avassikasaṅketeti vacanato”tiādi. Iminā imaṃ dīpeti “yasmimṃ dese hemante devo vassati, tattha aṭṭha māse paṭikkhipitvā cattāro māsā anuññātā. Yattha pana vassāneyeva vassati, tattha cattāro māse paṭikkhipitvā aṭṭha māsā anuññātā”ti.

Imināva nayena majjhimapadese yattha hemante himavassaṃ vassati, tatthāpi aṭṭheva māsā paṭikkhittāti veditabbā. Tasmā vassānakāle pakatīajjhokāse ovassakamaṇḍape rukkhamaṇe ca santharitum na vaṭṭati, hemantakāle pakatīajjhokāse ovassakamaṇḍapādīsipi vaṭṭati. Tañca kho yattha himavassena senāsaṇaṃ na temati, gimhakālepi pakatīajjhokāsādīsipi vaṭṭatiyeva, tañca kho akālamaghādassane, kākādinam nibaddhavāsarukkhamaṇe pana kadācīpi na vaṭṭatīti evamettha vinicchayo veditabbo.

Imaṇca pana atthavisesaṃ gahetvā bhagavatā paṭhamameva sikkhāpadaṃ paññattanti visuṃ anupaññatti na vuttā. Teneva hi mātikāṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ “iti yattha ca yadā ca santharitum na vaṭṭati, taṃ sabbamidha ajjhokāsasaṅkhameva gata”nti. Atha vā avisesena ajjhokāse santharaṇasantharāpanāni paṭikkhipitvā “īdise kāle īdise ca padese tṭhāpethā”ti anujānanamatteneva alanti na sikkhāpade visuṃ anupaññatti uddhaṭṭati veditabbā. Parivāre pana imasseva sikkhāpadassa anurūpavasena paññattattā “ekā anupaññatti”ti vuttaṃ.

Navavāyimo sīghaṃ na nassatīti āha “navavāyimo vā”ti. Onaddhakoti cammena onaddho. Ukkaṭṭhaabbhokāsikoti idaṃ tassa parivitakkadassanamatthaṃ, ukkaṭṭhaabbhokāsikassa pana cīvarakuṭi na vaṭṭatīti natthi. Kāyānugatikkattāti bhikkhuno tattheva sannihitabhāvaṃ sandhāya vuttaṃ. Iminā ca tasmimyeva kāle

anāpatti vuttā, cīvarakuṭito nikkhamitvā pana aññattha gacchantassa piṇḍāya pavisantassapi āpattiyeva. “Yasmā pana dāyakehi dānakāleyeva saḥassagghanakampi kambalaṃ ‘pādapuñchanīṃ katvā paribhuñjathā’ti dinnaṃ tatheva paribhuñjitum vaṭṭati, tasmā ‘imaṃ mañcapīṭhādīsenāsanāṃ abbhokāsepi yathāsukhaṃ paribhuñjathā’ti dāyakehi dinnaṃ ce, sabbasmimpi kāle abbhokāse nikkhipitum vaṭṭatī’ti vadanti. Pesetvā gantabbanti ettha “yo bhikkhu imaṃ ṭhānaṃ āgantvā vasati, tassa dethā’ti vatvā pesetabbaṃ.

Valāhakānaṃ anuṭṭhitabhāvaṃ sallakkhetvāti iminā ca gimhānēpi meghe uṭṭhite mañcapīṭhādīṃ yaṃkiñci senāsanāṃ ajjhokāse nikkhipitum na vaṭṭatīti dīpitanti veditabbaṃ. “Pādaṭṭhānābhīmukhāti nisīdantānaṃ pādapatanatṭhānābhīmukha”nti keci. “Sammajjantassa pādaṭṭhānābhīmukha”nti apare. “Bahi vālukāya agamananimittaṃ pādaṭṭhānābhīmukhā vālikā haritabbāti vutta”nti eke. Kacavaraṃ hatthehi gahetvā bahi chaṭṭetabbanti iminā kacavaraṃ chaḍḍessāmīti vālikā na chaḍḍetabbāti dīpeti.

111. Anto saṃveṭhetvā baddhanti erakapattādīhi veṇiṃ katvā tāya veṇiyā ubhosu passesu vitthataṭṭhānesu bahuṃ veṭhetvā tato paṭṭhāya yāva majjhaṭṭhānaṃ, tāva anto ākaḍḍhanavasena veṭhetvā majjhe saṅkhipitvā tiriyaṃ tattha tattha bandhitvā kataṃ. Kappaṃ labhitvāti gacchāti vuttavacanena kappaṃ labhitvā. Therassa hi āṇattiyā gacchantassa anāpatti. Purimanayenevāti “nisīditvā sayāṃ gacchanto”tiādinā pubbe vuttanayeneva. Aññattha gacchatīti taṃ maggaṃ atikkamitvā aññattha gacchati. Leḍḍupātupacārato bahi ṭhitattā “pāduddhārena kāretabbo”ti vuttaṃ, aññattha gacchantassa paṭhamapāduddhāre dukkaṭaṃ, dutiyapāduddhāre pācittiyanti attho. Pākatikaṃ akatvāti appaṭisāmetvā. Antarasannipāteti antarantarā sannipāte.

Āvāsikānaṃyeva palibodhoti ettha āgantukehi āgantvā kiñci avatvā tattha nisinnepi āvāsikānaṃyeva palibodhoti adhippāyo. Mahāpaccarivāde pana “aññesu āgantvā nisinnesū”ti idaṃ amhākanti vatvā vā avatvā vā nisinnesūti adhippāyo. Mahāaṭṭhakathāvāde “āpattī”ti pācittiyameva vuttaṃ. Mahāpaccariyaṃ pana santharaṇasantharāpane sati pācittiyena bhavitabbanti anāṇattiyā paññattattā dukkaṭaṃ vuttaṃ. “Idaṃ ussārakassa, idaṃ dhammakathikassā”ti visuṃ paññattattā anāṇattiyā paññattepi pācittiyeneva bhavitabbanti adhippāyena “tasmiṃ āgantvā nisinne tassa palibodho”ti vuttaṃ. Keci pana vadanti “anāṇattiyā paññattepi dhammakathikassa anuṭṭhāpanīyattā pācittiyena bhavitabbaṃ, āgantukassa pana pacchā āgatehi vuḍḍhatarehi uṭṭhāpetabbattā dukkaṭaṃ vutta”nti.

112. Bhūmiyaṃ attharitabbāti cimilikāya sati tassā upari, asati suddhabhūmiyaṃ attharitabbā. Sīhacammādīnaṃ pariharaṇeyeva paṭikkhepo veditabboti iminā -

“Na, bhikkhave, mahācammāni dhāretabbāni sīhacammaṃ byagghacammaṃ dīpicammaṃ, yo dhāreyya, āpatti dukkaṭassā”ti -

Evāṃ vuttāya khandhakapāliyaṃ adhippāyaṃ vibhāveti. Idaṃ vuttaṃ hoti - “antopi mañce paññattāni honti, bahipi mañce paññattāni hontī”ti imasmiṃ vatthusmiṃ sikkhāpadassa paññattattā mañcapīṭhesu attharivā paribhogoyeva paṭikkhitto, bhūmattharaṇavasena paribhogo pana appaṭikkhittoti. Yadi evāṃ “pariharaṇeyeva paṭikkhepo”ti idaṃ kasmā vuttanti? Yathā “anujānāmi, bhikkhave, sabbaṃ pāsādaparibhoga”nti vacanato puggalikepi senāsane senāsanaparibhogavasena

niyamitaṃ suvaṇṇaghaṭṭadikaṃ paribhuñjitum vaṭṭamānampi kevalaṃ attano santakaṃ katvā paribhuñjitum na vaṭṭati, evamidaṃ bhūmattharaṇavasena paribhuñjijamānampi attano santakaṃ katvā taṃ taṃ vihāraṃ haritvā paribhuñjitum na vaṭṭatīti dassanattamaṃ “pariharaṇeyeva paṭikkhepo veditabbo”ti vuttaṃ. Dārumayapīṭhanti phalakamayameva pīṭhaṃ vuttaṃ. Pāḍakathalikanti adhotapādaṭṭhapanakaṃ. Ajjhokāse rajanaṃ pacitvā...pe... paṭisāmetabbanti ettha theve asati rajanakamme niṭṭhite paṭisāmetabbaṃ.

113. “Bhikkhu vā sāmaṇero vā ārāmiko vā lajjī hotīti vuttattā alajjijā āpucchitvā gantum na vaṭṭatī”ti vadanti. Otāpento gacchatīti ettha “kiñcāpi ‘ettakaṃ dūraṃ gantabba’nti paricchedo natthi, tathāpi leḍḍupātaṃ atikkamma nātidūraṃ gantabba’nti vadanti. Sesamettha uttānameva. Mañcādīnaṃ saṅghikatā, vuttalakkaṇe dese santharaṇaṃ vā santharāpanaṃ vā, apalibuddhatā, āpadāya abhāvo, leḍḍupātātikkamoti imāni panettha pañca aṅgāni.

Mātikāṭṭhakathāyaṃ pana anāpucchamaṃ vā gaccheyyāti ettha “yo bhikkhu vā sāmaṇero vā ārāmiko vā lajjī hoti, attano palibodhaṃ viya maññati, tathārūpaṃ anāpucchitvā taṃ senāsaṇaṃ tassa aniyyātetvā nirapekkho gacchati, thāmamajjhimaṃ purissa leḍḍupātaṃ atikkameyya, ekena pādena leḍḍupātātikkame dukkaṭaṃ, dutiyapādātikkame pācittiya”nti vatvā aṅgesupi nirapekkhatāya saddhiṃ cha aṅgāni vuttāni. Pāliyaṃ pana aṭṭhakathāyañca “nirapekkho gacchatī”ti ayaṃ viseso na dissati. “Otāpento gacchatī”ti ca otāpanavisaye eva sāpekkhagamane anāpatti vuttā. Yadi aññatthāpi sāpekkhagamane anāpatti siyā, “anāpatti sāpekkho gacchatī”ti avisesena vattabbaṃ bhaveyya, tasmā vīmaṃsitvā yuttataraṃ gaheṭabbanti.

Paṭhamasenāsanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Dutiyasenāsanasikkhāpadavaṇṇanā

116. Dutiyasenāsanasikkhāpade ettakameva vuttanti aṭṭhakathāsu vuttaṃ. “Idaṇca aṭṭhakathāsu tathāvuttabhāvadassanattamaṃ vuttaṃ, aññampi tādisaṃ mañcapīṭhesu attharitaṃ paccattharaṇamevā”ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Mātikāṭṭhakathāyaṃ pana “paccattharaṇaṃ nāma pāvāro kojavoti ettakamevā”ti niyametvā vuttaṃ, tasmā gaṇṭhipadesu vuttaṃ iminā na sameti, vīmaṃsitvā gaheṭabbamaṃ. Senāsanatoti sabbapacchimaseṇāsanato. Yo kociṭi tassa ñātako vā aññātako vā yo koci.

117. Pariveṇanti ekekassa viharassa parikkhepabbhantaraṃ. Kurundaṭṭhakathāyaṃ vuttamevatthaṃ savisesaṃ katvā dassetuṃ “kiñcāpi vutto”tiādi āraddhaṃ. “Aparicchanne maṇḍape”ti visuṃ yojetabbaṃ. Teneva mātikāṭṭhakathāyaṃ “aparicchannamaṇḍape vā paricchanne vāpi bahūnaṃ sannipātabhūte”ti vuttaṃ. Bhojanasālāyampi ayaṃ viseso labbhatiyeva. Vattabbaṃ natthīti visesetvā kiñci vattabbaṃ natthi. Palujjatīti vinassati. Nasseyyāti corādīhi vinasseyya.

118. Yena mañcaṃ vā pīṭhaṃ vā vinanti, taṃ mañcapīṭhakavānaṃ. Siluccayaleṇanti siluccaye leṇaṃ, pabbataguhāti attho. “Senāsaṇaṃ upacikāhi khāyita”nti imasmiṃ vatthusmiṃ paññattattā vatthuanurūpavasena aṭṭhakathāyaṃ upacikāsaṅkāya abhāve anāpatti vuttā. Vattakkhandhake gamikavattaṃ paññapentena “senāsaṇaṃ āpucchitabba”nti vuttattā kevalaṃ itikattabbākāramattadassanattamaṃ “āpucchanaṃ pana vatta”nti vuttaṃ, na pana vattabhedena dukkaṭanti dassanattamaṃ. Teneva andhakaṭṭhakathāyaṃ “senāsaṇaṃ āpucchitabba”nti ettha “yaṃ pāsānapīṭhiyaṃ

vā pāsāṇatthambhesu vā katasenāsanam yattha upacikā nārohani, taṃ anāpucchantassapi anāpattī”ti vakkhati, tasmā yaṃ vuttaṃ gaṇṭhipade “tādisse senāsane anāpucchā gacchantassa pācittiyam natthi, gamikavattavasena pana anāpucchā gacchato vattabhedo hoti, tasmā dukkaṭam āpajjati”ti, taṃ na gahetabbaṃ.

Pacchimassa ābhogena mutti natthīti tassa pacchato gacchantassa aññassa abhāvato vuttaṃ. Ekaṃ vā pesetvā āpucchitabbanti ettha gamanacittassa uppannatthānato anāpucchitvā gacchato dutiyapāduddhāre pācittiyam. Kiñcāpi mañcam vā pīṭham vā ajjhokāse nikkhipitvā gacchantassa idha visum āpatti na vuttā, tathāpi akāle ajjhokāse mañcapīṭhāni paññāpetvā gacchantassa leḍḍupātātikkame purimasikkhāpadena pācittiyam, parikkhepātikkame iminā dukkaṭanti veditabbaṃ. “Maṇḍape vā rukkhamūle vā”ti iminā ajjhokāsopi saṅgahitoyevāti tatthāpi dukkaṭam idha vuttamevāti daṭṭhabbaṃ. Seyyam pana ajjhokāse santharivā gacchantassa ubhayenapi dukkaṭameva. “Saṅghike vihāre saṅghikamyeva seyyam santharivā pakkamantassa pācittiyam vuttanti ubhosu ekekasmiṃ saṅghike dukkaṭa”nti vadanti. Sesamettha uttānameva. Vuttalakkaṇaseyyā, tassā saṅghikatā, vuttalakkaṇe vihāre santharaṇam vā santharāpanam vā, apalibuddhatā, āpadāya abhāvo, anapekkhassa disāpakkamanam, upacārasīmātikkamoti imāni panettha satta aṅgāni.

Dutiyasenāsanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Anupakhajjasikkhāpadavaṇṇanā

119-121. Chaṭṭhe anupavisitvāti samīpaṃ pavisitvā. Bahūpakāratam guṇavisitṭhatañca sallakkhentoti bhaṇḍāgārikassa bahūpakāratam dhammakathikādīnam guṇavisitṭhatañca sallakkhento. Samantā diyaḍḍho hatthoti majjhe paññattamañcapīṭham sandhāya vuttaṃ.

122. Upacāram ṭhapetvāti vuttalakkaṇam upacāram ṭhapetvā. Ekavīhāreti ekasmiṃ senāsane. Ekapariveneti tassa vihārassa parikkhepabbhantare. “Gilāno pavisatītiādīsu anāpattikāraṇasabbhāvato gilānādītāya pavissāmīti upacāram pavisantassa satipi sambādhētukāmatāya anāpatti vuttāyevā”ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Evañca sati agilānādibhāvopi visum aṅgesu vattabbo siyā, mātikāṭṭhakathāyam pana “saṅghikavīhārātā, anuṭṭhāpanīyabhāvajānanam, sambādhētukāmatā, upacāre nisīdanam vā nipajjanam vāti imāni panettha cattāri aṅgāni”ti ettakameva vuttaṃ, tasmā vīmaṃsitabbaṃ.

Anupakhajjasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Nikkaḍḍhanasikkhāpadavaṇṇanā

126. Sattame koṭṭhakānīti dvārakoṭṭhakāni. “Nikkhamāti vacanam sutvāpi attano ruciya nikkhamati, anāpattī”ti vadanti.

128. Alajjīṃ nikkaḍḍhatītiādīsu paṭhamam alajjīādibhāvena nikkaḍḍhissāmīti cintetvā nikkaḍḍhantassa cittassa lahuparivattitāya kope uppannepi anāpatti. Sesamettha uttānameva. Saṅghikavīhāro, upasampannassa bhaṇḍanakārabhāvādivinimuttatā, kopena nikkaḍḍhanam vā nikkaḍḍhāpanam vāti imāni panettha tīni aṅgāni.

Nikkaḍḍhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Vehāsakuṭṭisikkhāpadavaṇṇanā

129-131. Aṭṭhame uparimatale padarānaṃ asantharittattā “upariacchannatalāyā”ti vuttaṃ. Pubbe vuttanayenevāti anupakhajjasikkhāpade vuttanayeneva. Sesam suviññeyyameva. Saṅghiko vihāro, asīsaghaṭṭā vehāsakuṭṭi, heṭṭhā saparibhogatā, apaṭāṇidinne āhaccapādake nisīdanaṃ vā nipajjanaṃ vāti imāni panettha cattāri aṅgāni.

Vehāsakuṭṭisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Mahallakavīhārasikkhāpadavaṇṇanā

135. Navame “mahallako nāma vihāro sasāmiko”ti vuttattā saññācīkāya kuṭṭiyā anāpatti. “Aḍḍhateyyahatthampī”ti ukkaṭṭhaparicchedena vuttavacanāṃ pāḷiyā sametīti āha “taṃ suvutta”nti. “Pāḷiyāṃ aṭṭhakathāyañca ukkaṭṭhaparicchedena aḍḍhateyyahatthappamāṇassa okāsassa dassittattā kavāṭaṃ aḍḍhateyyahatthavittahārato ūnakaṃ vā hotu adhikaṃ vā, aḍḍhateyyahatthappamāṇaṃyeva okāso”ti vadanti.

Yassa vemajjheti yassa vihārassa vemajjhe. Sā aparipūrapacārāpi hotīti vivariyamānaṃ kavāṭaṃ yaṃ bhittim āhanati, sā samantā kavāṭavittahārappamāṇaupacārarahitāpi hotīti attho. Ālokaṃ sandheti pidhetīti ālokasandhi. “Punappunaṃ chādāpesi, punappunaṃ limpāpesīti imasmim vatthusmim uppannadosena sikkhāpadassa paññattattā lepaṃ anujānanta ca dvārabandhassa samantā aḍḍhateyyahatthappamāṇeyeva padese punappunaṃ lepassa anuññāttattā tato aññattha punappunaṃ limpentassa vā limpāpentassa vā bhittiyāṃ mattikāya kattabbakiccaṃ niṭṭhāpetvā puna catutthalepe dinne pācittiyena bhavitabba”nti vadanti. Gaṇṭhipadesu pana tīsupi “punappunaṃ lepadānassa vuttappamāṇato aññattha paṭikkhittamattaṃ ṭhapetvā pācittiyassa avuttattā dukkaṭaṃ anurūpa”nti vuttaṃ.

Adhiṭṭhātabbanti saṃvidhātabbaṃ. Appahariteti ettha appa-saddo “appiccho”tiādīsu viya abhāvatthoti āha “aharite”ti. Patanokāsoti patanokāsattā tatra ṭhitassa bhikkhuno upari pateyyāti adhippāyo. Sace harite ṭhito adhiṭṭheti, āpatti dukkaṭassāti vacanena imamattaṃ dīpeti - sace vihārassa samantā vuttappamāṇe paricchede pubbaṇṇādīni na santi, tattha vihāro kāretabbo. Yattha pana santi, tattha kārāpentassa dukkaṭanti.

136. Ekekaṃ maggaṃ ujukameva utṭhapetvā chādanaṃ maggena chādanaṃ nāma hotīti dassetuṃ “maggena chādentassā”ti vuttaṃ. Iminā pana nayena sabbasmim vihāre ekavāraṃ chādite taṃ chādanaṃ ekamagganti gahetvā “dve magge”tiādi vuttaṃ. “Pariyāyena chādanepi imināva nayena yojetabba”nti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ, taṃ “punappunaṃ chādāpesī”ti imāya pāḷiyā “sabbampi cetaṃ chādanaṃ chadanūpari veditabba”nti iminā aṭṭhakathāvacanena ca sameti, tasmā dve magge adhiṭṭhahitvā tatiyāya maggaṃ āṇāpetvā pakkamitabbanti ettha dve chadanāni adhiṭṭhahitvā tatiyaṃ chādanaṃ “evaṃ chādehi”ti āṇāpetvā pakkamitabbanti evamattho gahetabbo.

Keci pana “paṭhamam tāva ekavāraṃ aparisesaṃ chādetvā puna chadanadaṇḍake bandhitvā dutiyavāraṃ tatheva chādetabbaṃ, tatiyavāracatutthavāre sampatte dve magge adhiṭṭhahitvā āṇāpetvā pakkamitabba”nti vadanti. Apare pana

“paṭhamavāreyyeva tayopi magge adhiṭṭhātum vaṭṭati, catutthato paṭṭhāya āpatti pācittiya”nti vadanti. Tadubhayampi pāḷiyā aṭṭhakathāya ca na sameti. Tatiyāya magganti ettha tatiyāyāti upayogatthe sampadānavacanam, tatiyam magganti attho. Tiṇṇam maggānanti maggavasena chāditānam tiṇṇam chadanānam. Tiṇṇam pariyāyānanti etthāpi eseṇa nayo. Catutthe magge vā pariyāye vāti ca tathā chādentānam catuttham chādanameva vuttam. Sesam uttānameva. Mahallakavīhārātā, attano vāsāgārātā, uttari adhiṭṭhānanti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Mahallakavīhārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā

140. Dasame imassa sikkhāpadassa “siñceyya vā siñcāpeyya vā”ti bāhiraparibhogavasena paṭhamam paññattattā “sappāṇakam udakam paribhuñjeyyā”ti sikkhāpadam attano nahānapānādiparibhogavasena paññattanti veditabbam. Tasmim vā paṭhamam paññattepi attano paribhogavaseneva paññattattā puna imam sikkhāpadam bāhiraparibhogavaseneva paññattanti gahetabbam.

Sappāṇakasaññissa “paribhogena pāṇakā marissantī”ti pubbabhāge jānantassapi siñcanasiñcāpanam “padīpe nipatitvā paṭaṅgādipāṇakā marissantī”ti jānantassa padīpujjalanam viya vināpi vadhakacetanāya hotīti āha “paṇṇattivajja”nti. Sesam uttānatthameva. Udakassa sappāṇakatā, “siñcanena pāṇakā marissantī”ti jānanam, tādisameva ca udakam, vinā vadhakacetanāya kenacideva karaṇīyena tiṇṇādīnam siñcananti imāni panettha cattāri aṅgāni.

Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito senāsanavaggo dutiyo.

Bhūtagāmaṃvaggotipi imasseva nāmaṃ.

3. Ovādavaggo

1. Ovādasikkhāpadavaṇṇanā

144. Bhikkhunivaggassa paṭhamasikkhāpade kathānusārenāti “so thero kiṃsīlo kiṃsamācāro katarakulā pabbajito”tiādīnā pucchantānam pucchākathānusārena. Kathetum vaṭṭantīti nirāmiseneva cittaṇa kathetum vaṭṭanti. Aniyyānikattā saggamokkhamaggānam tiracchānabhūtā kathā tiracchānakathāti āha “saggamaggagamanepī”tiādi. Api-saddena pageva mokkhamaggagamaneti dīpeti. Tiracchānabhūtanti tirokaraṇabhūtam, bādhikanti vuttam hoti. Laddhāsevanā hi tiracchānakathā saggamokkhānam bādhikāva hoti. Samiddhoti paripuṇṇo. Sahitattoti yuttattho. Atthagambhīratādiyogato gambhīro. Bahurasoti attharasādibahuraso. Lakkhaṇapaṭivedhasamyuttoti aniccādīlakkhaṇapaṭivedharasaāvahanato lakkhaṇapaṭivedhasamyutto.

145-147. Paratoti parattha, uttarinti attho. Karontovāti paribāhire karontoyeva. Pātimokkhoti cārittavārittappabhedam sikkhāpadasīlam. Tañhi yo nam pāti rakkhati, tam mokkheti moceti āpāyikādīhi dukkhehi, tasmā “pātimokkha”nti vuccati. Saṃvaraṇam saṃvaro, kāyavacīdvārānam pidahanam. Yena hi te saṃvutā pihitā

honti, so saṃvaro, kāyikavācasikassa avītikkamassetam nāmaṃ.
Pātimokkhasaṃvarena saṃvutoti pātimokkhasaṃvarena pihitakāyavacīdvāro.
Tathābhūto ca yasmā tena samaṅgī nāma hoti, tasmā vuttam “samannāgato”ti.
Vattatīti attabhāvaṃ pavatteti. Viharatīti iminā pātimokkhasaṃvarasīle t̥hitassa
bhikkhuno iriyāpathavihāro dassito.

Saṅkhepato vuttamattham vitthārato pāliyā vibhāvetum “vuttañheta”ntiādi
āraddham. Tattha vibhaṅgeti jhānavibhaṅge. Sīlam patit̥thātiādīni pātimokkhasseva
vevacanāni. Tattha sīlanti kāmañcetaṃ saha kammavācāpariyosānena ijghanakassa
pātimokkhasseva vevacanaṃ, evaṃ santepi dhammato etaṃ sīlam nāma
pāṇātipātādīhi vā viramantassa vattapaṭipattiṃ vā pūrentassa cetanādayo dhammā
veditabbā. Yasmā pana pātimokkhasīlena bhikkhu sāsane patit̥thāti nāma, tasmā taṃ
“patit̥thā”ti vuttam. Patit̥thahati vā ettha bhikkhu, kusalahammā eva vā ettha
patit̥thahantīti patit̥thā. Ayamatto “sīle patit̥thāya naro sapañño”ti ca “patit̥thā,
mahārāja, sīlam sabbesaṃ kusalanāṃ dhammāna”nti ca “sīle patit̥thitassa kho,
mahārāja, sabbe kusalā dhammā na parihāyanti”ti ca ādisuttavasena veditabbo.

Tadetaṃ pubbuppattiatthena ādi. Vuttampi cetam -

“Tasmātiha tvam, uttiya, ādimeva visodhehi kusalesu dhammesu. Ko cādi
kusalanāṃ dhammānaṃ? Sīlañca suvisuddham diṭṭhi ca ujukā”ti.

Yathā hi nagaravaḍḍhakī nagaram māpetukāmo paṭhamam nagaraṭṭhānam sodheti,
tato aparabhāge vithicatukkasiṅghāṭakādi paricchedena vibhajtvā nagaram māpeti,
evameva yogāvacaro ādimhi sīlam sodheti, tato aparabhāge
samādhivipassanāmagga phalanibbānāni sacchikaroti. Yathā vā pana rajako
paṭhamam tīhi khārehi vattham dhovtvā parisuddhe vatthe yadicchakam raṅgajātaṃ
upaneti, yathā vā pana cheko cittakāro rūpaṃ likhitukāmo ādito bhittiparikammaṃ
karoti, tato aparabhāge rūpaṃ samuṭṭhāpeti, evameva yogāvacaro āditova sīlam
visodhetvā aparabhāge samathavipassanādayo dhamme sacchikaroti. Tasmā sīlam
“ādī”ti vuttam.

Tadetaṃ caraṇasarikkhatāya caraṇam. “Caraṇā”ti pādā vuccanti. Yathā hi
chinnacaraṇassa purisassa disaṃgamanābhisaṅkhāro na jāyati, paripuṇṇapādasseva
jāyati, evameva yassa sīlam bhinnam hoti khaṇḍam aparipuṇṇam, tassa
nibbānagamanāya ñāṇagamanam na sampajjati. Yassa pana taṃ abhinnaṃ hoti
akhaṇḍam paripuṇṇam, tassa nibbānagamanāya ñāṇagamanam sampajjati. Tasmā
sīlam “caraṇa”nti vuttam.

Tadetaṃ saṃyamanavasena saṃyamo, saṃvaraṇavasena saṃvaroti ubhayenapi
sīlasaṃyamo ceva sīlasaṃvaro ca kathito. Vacanattho panettha saṃyameti
vītikkamavipphandanaṃ, puggalaṃ vā saṃyameti vītikkamavasena tassa
vipphanditum na detīti saṃyamo, vītikkamassa pavesanadvāram saṃvarati pidahatīti
saṃvaro. Mokkhanti uttamaṃ mukhabhūtaṃ vā. Yathā hi sattānaṃ catubbidho āhāro
mukhena pavisitvā aṅgamaṅgāni pharati, evaṃ yoginopi catubhūmakakusalaṃ
sīlamukhena pavisitvā atthasiddhiṃ sampādeti. Tena vuttam “mokkha”nti. Pamukhe
sādhūti pamokkham, pubbaṅgamaṃ seṭṭham padhānanti attho. Kusalanāṃ
dhammānaṃ samāpattiyāti catubhūmakakusalanāṃ paṭilābhatthāya pamokkham
pubbaṅgamaṃ seṭṭham padhānanti veditabbaṃ.

Kāyiko avītikkamoti tividham kāyasucaritam. Vācasikoti catubbidham vacīsucaritam. Kāyikavācasikoti tadubhayaṃ. Iminā ājīvattṭhamakasīlaṃ pariyādāya dasseti. Saṃvutoti pihito, saṃvutindriyo pihitindriyoti attho. Yathā hi saṃvutadvāraṃ gehaṃ “saṃvutagehaṃ pihitageha”nti vuccati, evamidha saṃvutindriyo “saṃvuto”ti vutto. Pātimokkhasaṃvarenāti pātimokkhasaṅkhātena saṃvarena. Upetotiādīni sabbāni aññaṃaññavevacanāni.

Iriyatītiādīhi sattahipi padehi pātimokkhasaṃvarasīle tṭhitassa bhikkhuno iriyāpathavīhāro kathito. Tattha iriyatīti catunnaṃ iriyāpathānaṃ aññatarasamaṅgibhāvato iriyati. Tehi iriyāpathacatukkehi kāyasakaṭavattanena vattati. Ekaṃ iriyāpathadukkhaṃ aparena iriyāpathena vicchinditvā ciraṭṭhitibhāvena sarīrarakkhaṇato pāleti. Ekasmiṃ iriyāpathe asaṅṭṭhahitvā sabbairiyāpathe vattanato yapeti. Tena tena iriyāpathena tathā tathā kāyassa yāpanato yāpeti. Cirakālavattāpanato carati. Iriyāpathena iriyāpathaṃ vicchinditvā jīvitarahaṇato viharati.

Micchājīvapaṭisedhakenāti -

“Idhekacco veḷudānena vā pattadānena vā puppha phala
sinānadantakaṭṭhadānena vā cātukamyatāya vā muggasūpyatāya vā
pāribhaṭayatāya vā jaṅghapesanikena vā aññataraññatarena vā
buddhapaṭikuṭṭhena micchājīvena jīvikaṃ kappeti, ayaṃ vuccati anācāro”ti -

Evam vuttaanācārasaṅkhātamicchājīvapaṭipakkhena.

Na veḷudānādinā ācārenāti -

“Idhekacco na veḷudānena na patta na puppha na phala na sināna na
dantakaṭṭha na cātukamyatāya na muggasūpyatāya na pāribhaṭayatāya na
jaṅghapesanikena na aññataraññatarena buddhapaṭikuṭṭhena micchājīvena
jīvikaṃ kappeti, ayaṃ vuccati ācāro”ti -

Evam vuttena na veḷudānādinā ācārena.

Vesiyādiagocaraṃ pahāyāti -

“Idhekacco vesiyagocaro vā hoti vidhava thullakumāri paṇḍaka bhikkhuni
pānāgāragocaro vā, saṃsaṭṭho viharati rājūhi rājamahāmattehi titthiyehi
titthiyasāvakehi ananulomikena saṃsaggena, yāni pana tāni kulāni
assaddhāni appasannāni anopānabhūtāni akkosakaparibhāsakāni
anatthakāmāni ahitakāmāni aphāsukakāmāni ayogakkhemakāmāni
bhikkhūnaṃ bhikkhunīnaṃ upāsakānaṃ upāsikānaṃ, tathārūpāni kulāni
sevati bhajati payirupāsati, ayaṃ vuccati agocaro”ti -

Evamāgataṃ vesiyādiagocaraṃ pahāya.

Saddhāsampannakulādināti ettha ādi-saddena upanissayagocarādiṃ saṅgaṇhāti. Tividho hi gocaro upanissayagocaro ārakkhagocaro upanibandhagocaroti. Katamo upanissayagocaro? Dasakathāvattthugunaṣamannāgato kalyāṇamitto, yaṃ nissāya asutaṃ suṇāti, suttaṃ pariyodapeti, kaṅkhaṃ vitarati, diṭṭhiṃ ujum karoti, cittaṃ pasādeti. Yassa vā pana anusikkhamāno saddhāya vaḍḍhati, sīlena sutena cāgena paññāya vaḍḍhati, ayaṃ upanissayagocaro. Katamo ārakkhagocaro? Idha bhikkhu

antaragharaṃ pavittṭho vīthiṃ paṭipanno okkhittacakkhu yugamattadassāvī saṃvuto gacchati, na hatthiṃ olokeno, na assaṃ, na rathaṃ, na pattiṃ, na itthiṃ, na purisaṃ olokeno, na uddhaṃ olokeno, na adho olokeno, na disāvidisaṃ vipekkhamāno gacchati, ayaṃ ārakkhagocaro. Katamo upanibandhagocaro? Cattāro satipaṭṭhānā, yattha cittaṃ upanibandhati. Vuttañhettaṃ bhagavatā “ko ca, bhikkhave, bhikkhuno gocaro sako pettiko visayo? Yadidaṃ cattāro satipaṭṭhānā”ti, ayaṃ upanibandhagocaro. Iti ayaṃ tividho gocaro idha ādi-saddena saṅgahitoti daṭṭhabbo.

Appamattakesu vajjesūti asañcicca āpannasekhiyaakusalacittupādādhedesu vajjesu. Bhayato dassanasīloti paramāṇumattaṃ vajjaṃ aṭṭhasaṭṭhiyojanasatasahassubbedhasinerupabbatasadisāṃ katvā dassanasabhāvo, sabbalahukaṃ vā dubbhāsitaṃ attamaṃ pārajikasadisāṃ katvā dassanasabhāvo. Sammā ādāyāti sammadeva sakkaccaṃ sabbaso vā ādiyitvā.

Vaṭṭadukkhaniṣṣaraṇatthikehi sotabbato suttaṃ, pariyattidhammo. Taṃ dhāretīti sutadharo, sutassa ādhārabhūto. Yassa hi ito gahitaṃ etto palāyati, chiddaghaṭe udakaṃ viya na tiṭṭhati, parisamajjhe ekaṃ suttaṃ vā jātakaṃ vā kathetuṃ vā vācetuṃ vā na sakkoti, ayaṃ na sutadharo nāma. Yassa pana uggahitaṃ buddhavacanaṃ uggahitakālasadisameva hoti, dasapi vīsati vassāni sajjhāyaṃ akarontassa na nassati, ayaṃ sutadharo nāma. Tenevāha “yadassa ta”ntiādi. Ekapadampi ekakkharaṃpi avinaṭṭhaṃ hutvā sanniciyatīti sannicayo, suttaṃ sannicayo etasminti sutasannicayoti āha “suttaṃ sannicitaṃ asminti sutasannicayo”ti. Yassa hi suttaṃ hadayaṃ añjusaṃ sannicitaṃ silāya lekhaṃ viya suvaṇṇaghaṭe pakkhittā sīhavasā viya ca sādhu tiṭṭhati, ayaṃ sutasannicayo nāma. Tenāha “etena...pe... avināsaṃ dasseti”ti.

Dhātāti paṇḍitaṃ vācuggatā. Ekassa hi uggahitabuddhavacanaṃ niccakālikaṃ na hoti, “asukasuttaṃ vā jātakaṃ vā kathehi”ti vutte “sajjhāyitvā aññehi saṃsanditvā paripucchāvasena atthaṃ ogāhitvā jānissāmī”ti vadati. Ekassa paṇḍitaṃ pabandhavicchedābhāvato gaṇḍāsotasadisāṃ bhavaṅgasotasadisāṃ akittimaṃ sukhappavatti hoti, “asukasuttaṃ vā jātakaṃ vā kathehi”ti vutte uddharitvā tameva katheti. Taṃ sandhāya vuttaṃ “dhātā”ti. Vācāya paṇḍitaṃ katāti suttasakavaggadasakapaṇḍāsadasakavasena vācāya sajjhāyitā, dasa suttāni gatāni, dasa vaggāni gatānītiādinā sallakkhetvā vācāya sajjhāyitāti attho. Sutte kadesassa hi suttamattassa ca vacasā paricayo idha nādhippeto, atha kho vaggādivaseneva. Manasā anupekkhitāti manasā anu anu pekkhitā, bhāgaso nijjhāyitā cintitāti attho. Āvajjantassāti vācāya sajjhāyitūṃ buddhavacanaṃ manasā cintentassa. Suṭṭhu paṭividdhāti nijjaṭṭhaṃ niggumbaṃ katvā suṭṭhu yāthāvato paṭividdhā.

Dve mātikāti bhikkhumātikā bhikkhunīmātikā ca. Vācuggatāti purimasseva vevacanaṃ. Tisso anumodanāti saṅghabhatte dānānisaṃsapaṭisaṃyuttaanumodanā, viharādimāṅgale māṅgalasuttādi anumodanā, matakabhaddādiavamaṅgale tirokuṭṭādi anumodanāti imā tisso anumodanā. Kammākammavinicchayoti parivārāvasāne kammavagge vuttavinicchayo. “Vipassanāvasena uggahantena catudhātuvavatthānamukhena uggahetabba”nti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Catūsu disāsu appaṭihatattā catasso disā etassāti catuddiso, catuddisoyeva catuddiso, catasso vā disā arahati, catūsu vā disāsu sādhuṃ catuddiso.

Abhivinayeti sakale vinayapiṭake. Vinetunti sikkhāpetum. “Dve vibhaṅgā paguṇā vācuggatā kātabbāti idaṃ paripucchāvasena uggahaṇampi sandhāya vutta”nti vadanti. Ekassa pamuṭṭhaṃ, itarassa paguṇaṃ hotīti āha “tīhi janehi saddhiṃ parivattanakkhamā kātabbā”ti. Abhidhammeti nāmarūpaparicchede. Heṭṭhimā vā tayo vaggāti mahāvaggato heṭṭhā sagāthakavaggo nidānavaggo khandhakavaggoti ime tayo vaggā. “Dhammapadampi saha vatthunā uggahetum vaṭṭati”ti mahāpaccariyaṃ vuttattā jātakabhāṇakena sātṭhakathaṃ jātakaṃ uggahetvāpi dhammapadampi saha vatthunā uggahetabbameva.

Kalyāṇā suandarā parimaṇḍalapadabyañjanā vācā assāti kalyāṇavāco. Tenāha “sithiladhanitādīnaṃ...pe... vācāya samannāgato”ti. Tattha parimaṇḍalapadabyañjanāyāti ṭhānakaraṇasampattiyā sikkhāsampattiyā ca katthacipi anūnatāya parimaṇḍalapadāni byañjanāni akkharāni etissāti parimaṇḍalapadabyañjanā, padameva vā atthassa byañjanato padabyañjanaṃ, taṃ akkharapāripūriṃ katvā sithiladhanitādidasavidhaṃ byañjanabuddhiṃ aparihāpetvā vuttaṃ parimaṇḍalaṃ nāma hoti. Akkharapāripūriyā hi padabyañjanassa parimaṇḍalatā. Tena vuttaṃ “sithiladhanitādīnaṃ yathāvidhānavacanenā”ti, parimaṇḍalaṃ padabyañjanaṃ etissāti parimaṇḍalapadabyañjanā. Atha vā pajjati ñāyati attho etenāti padaṃ, nāmādi. Yathādhippetamatthaṃ byañjetīti byañjanaṃ, vākyam. Tesam paripuṇṇatāya parimaṇḍalapadabyañjanā.

Apica yo bhikkhu parisati dhammaṃ desento suttaṃ vā jātakaṃ vā nikkhipitvā aññaṃ upārambhakaraṃ suttaṃ āharati, tassa upamaṃ katheti, tadatthaṃ otāreti, evaṃ idaṃ gahetvā ettha khipanto ekapasseneva pariharanto kālaṃ ñatvā vuṭṭhahati, nikkhittasuttaṃ pana nikkhittamattameva hoti, tassa kathā aparimaṇḍalā nāma hoti atthassa aparipuṇṇabhāvato. Yo pana suttaṃ vā jātakaṃ vā nikkhipitvā bahi ekapadampi agantvā yathānikkhittassa suttassa atthasaṃvaṇṇanāvaseneva suttantarampi ānento pāḷiyā anusandhiṇca pubbāparaṇca apekkhanto ācariyehi dinnanaye ṭhatvā tulikāya paricchindanto viya taṃ taṃ atthaṃ suvavatthitaṃ katvā dassento gambhīramātikāya udakaṃ pesento viya gambhīramatthaṃ gamento vaggihārigatiyā pade padaṃ koṭṭento sindhavajānīyo viya ekaṃyeva padaṃ anekehi pariyāyehi punappunaṃ saṃvaṇṇanto gacchati, tassa kathā parimaṇḍalā nāma hoti dhammato atthato anusandhito pubbāparato ācariyuggahatoti sabbaso paripuṇṇabhāvato. Evarūpampi kathaṃ sandhāya “parimaṇḍalapadabyañjanāyā”ti vuttaṃ.

Guṇapariapuṇṇabhāvena pure bhavāti porī, tassa bhikkhuno tenetaṃ bhāsitaḥḥaṃ atthassa guṇapariapuṇṇabhāvena pure puṇṇabhāve bhavāti attho. Pure vā bhavattā poriyā nāgarikitthiyā sukhumālattanena sadisāti porī, pure saṃvaḍḍhanārī viya sukumārāti attho. Purassa esātipi porī, purassa esāti nagaravāsīnaṃ kathāti attho. Nagaravāsino hi yuttakathā honti pitimattaṃ “pitā”ti, bhātimattaṃ “bhātā”ti vadanti. Evarūpī hi kathā bahuno janassa kantā hoti manāpā, tāya poriyā.

Vissaṭṭhāyāti pittasemhādīhi apalibuddhāya sandiṭṭhāvilambitādidosarahitāya. Atha vā nātisīghaṃ nātisaṇikaṃ niranteraṃ ekarasaṇca katvā parisāya ajjhāsayaṇurūpaṃ dhammaṃ kathentassa vācā vissaṭṭhā nāma. Yo hi bhikkhu dhammaṃ kathento suttaṃ vā jātakaṃ vā ārabhitvā āraddhakālato paṭṭhāya turitaturito araṇiṃ manthento viya uṇhakhādaniyaṃ khādanto viya pāḷiyā anusandhipubbāparesu gahitaṃ gahitameva, aggahitaṃ aggahitameva katvā purāṇapaṇṇantaresu caramānaṃ godhaṃ uṭṭhāpento viya tattha tattha paharanto osāpetvā uṭṭhāya

gacchati. Purāṇapaṇṇantaresu hi paripātiyamānā godhā kadāci dissati kadāci na dissati, evamekaccassa atthavaṇṇanā katthaci dissati katthaci na dissati. Yopi dhammaṃ kathento kālena sīghaṃ, kālena saṇikaṃ, kālena mandaṃ, kālena mahāsaddaṃ, kālena khuddakasaddaṃ karoti, yathā nijjhāmataṇhikapetassa mukhato niccharaṇakaaggaṃ kālena jalati kālena nibbāyati, evaṃ petadhammakathiko nāma hoti, parisāya uttāhātukāmāya puna ārabhati. Yopi kathento tattha tattha vitthāyati, appaṭibhānatāya āpajjati, kenaci rogena nitthunanto viya kandanto viya katheti, imesaṃ sabbesampi kathā vissaṭṭhā nāma na hoti sukhena appavattabhāvato. Yo pana suttaṃ āharitvā ācariyehi dinnanaye tṭhito ācariyuggaṃ amuñcanto yathā ca ācariyā taṃ taṃ suttaṃ saṃvaṇṇesum, teneva nayena saṃvaṇṇento nātisīghaṃ nātisaṇikantiādinā vuttanayena kathāpabandhaṃ avicchinnaṃ katvā nadīsoto viya pavatteti, ākāsaṅgāto bhassamānaudakaṃ viya nirantarakathaṃ pavatteti, tassa kathā vissaṭṭhā nāma hoti. Taṃ sandhāya vuttaṃ “vissaṭṭhāyā”ti.

Anelagaḷāyāti elagaḷavirahitāya. Kassaci hi kathentassa elaṃ gaḷati, lālā paggharati, kheḷaphusitāni vā nikkhamanti, tassa vācā elagaḷā nāma hoti, tabbiparītāyāti attho. Atthassa viññāpaniyāti ādimajjhapiyosānaṃ pākaṭaṃ katvā bhāsitatthassa viññāpanasamatthatāya atthañāpane sādhanāya.

Vācāva karaṇanti vākkaraṇaṃ, udāhāraghoso. Kalyāṇaṃ madhuraṃ vākkaraṇaṃ assāti kalyāṇavākkaraṇo. Tenevāha “madhurassaro”ti. Hīletīti avajānāti. Mātugāmoti sambandho. Manaṃ apāyati vaḍḍhetīti manāpo. Tenāha “manavaḍḍhanako”ti. Vaṭṭabhayena tajjetvāti yobbanamadādimattā bhikkhuniyo saṃsārabhayena tāsetvā. Gihikāletīti attano gihikāle. Bhikkhuniyā methunena bhikkhunīdūsako hotīti bhikkhuniyā kāyasamsaggameva vadati. Sikkhamānāsāmaṇerīsu pana methunenapi bhikkhunīdūsako na hotīti āha “sikkhamānāsāmaṇerīsu methunadhamma”nti. “Kāsāyavatthavasānāyā”ti vacanato dussīlāsu bhikkhunīsikkhamānāsāmaṇerīsu garudhammaṃ ajjhāpannapubbo paṭikkhittoyevāti daṭṭhabbaṃ. Tassā bhikkhuniyā abhāvepi yā yā tassā vacanaṃ assosum, tā tā tatheva maññantīti āha “mātugāmo hī”tiādi.

Idāni aṭṭha aṅgāni samodhānetvā dassetuṃ “ettha cā”tiādi āraddhaṃ. Imehi pana aṭṭhahaṅgehi asamannāgataṃ ñatticatutthena kammena sammannento dukkaṭaṃ āpajjati, bhikkhu pana sammatoyeva hoti.

148. Garukehīti garukātabbehi. Ekatoupasampannāyāti upayogatthe bhumma vacanaṃ. “Ovadatī”ti vā imassa “vadatī”ti atthe sati sampadānavacanampi yujjati. Bhikkhūnaṃ santike upasampannā nāma parivattaliṅgā vā pañcasatasākiyāniyo vā.

149. Āsanaṃ paññāpetvāti ettha “sace bhūmi manāpā hoti, āsanaṃ apaññāpetumpi vaṭṭatī”ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Mātugāmaggaḥaṇena bhikkhunīpi saṅgahitāti āha “dhammadesanāpattimocanatta”nti. Sammatassa bhikkhuno santikaṃ pāṭipade ovādatthāya sabbāhi bhikkhunīhi āgantabbato “samaggāṭṭha bhaginiyo”ti iminā sabbāsaṃ āgamaṇaṃ pucchatīti āha “sabbā āgatāṭṭhā”ti. Gilānāsu anāgatāsupi gilānānaṃ anāgamaṇassa anuññātattā āgantuṃ samatthāhi ca sabbāhi āgatattā “samaggāmhayyā”ti vattuṃ vaṭṭati. Antogāme vātiādīsū yattha pañca aṅgāni bhūmiyaṃ paṭiṭṭhāpetvā vandituṃ na sakkā hoti, tattha tṭhitāya eva kāyaṃ purato nāmetvā “vandāmi ayyā”ti añjaliṃ paggayha gantumpi vaṭṭati.

Antaragharanti katthaci nagaradvārassa bahiindakhīlato paṭṭhāya antogāmo vuccati, katthaci gharummārato paṭṭhāya antogehaṃ. Idha pana “antogāme vā”ti visuṃ vuttattā “antaraghare vā”ti antogehaṃ sandhāya vuttanti daṭṭhabbaṃ. Yattha katthacīti antogāmādīsu yattha katthaci.

Vaṭṭatīti “vasatha ayye, mayaṃ bhikkhū ānessāmā”ti vuttavacanaṃ saddahantīhi vasituṃ vaṭṭati. Na nimantitā hutvā gantukāmāti manussehi nimantitā hutvā gantukāmā na hontīti attho, tattheva vassaṃ upagantukāmā hontīti adhippāyo. Yatoti bhikkhunupassayato. Yācitvāti “tumhehi ānītaovādeneva mayampi vasissāmā”ti yācitvā. Tatthāti tasmīṃ bhikkhunupassaye. Āgatānaṃ santike ovādena vasitabbanti pacchimikāya vassaṃ vasitabbaṃ. Abhikkhukāvāse vasantiyā āpattīti codanāmukhena sāmāññato āpattippasaṅgaṃ vadati, na pana tassā āpatti. Vassacchedaṃ katvā gacchantiyāpi āpattīti vassānupagamamūlaṃ āpattiṃ vadati. Itarāya āpattiyā anāpattikāraṇasabbhāvato “sā rakkhitaṃbā”ti vuttaṃ, sā vassānupagamamūlā āpatti rakkhitaṃbāti attho, abhikkhukepi āvāse īdisāsu āpadāsu vassaṃ upagantabbanti adhippāyo. Tenāha “āpadāsu hi...pe... anāpatti vuttā”ti. Itarāya pana āpattiyā anāpatti, kāraṇe asati pacchimikāyapi vassaṃ na upagantabbāṃ. Santesu hi bhikkhūsu vassaṃ anupagacchantiyā āpatti. Tattha gantvā pavāretabbanti ettha apavārentīnaṃ āpattisambhavato. Sace dūrepi bhikkhūnaṃ vasanaṭṭhānaṃ hoti, sakkā ca hoti navamiyaṃ gantvā pavāretuṃ, tattha gantvā pavāretabbāṃ. Sace pana navamiyaṃ nikkhamitvā sampāpuṇituṃ na sakkā hoti, agacchantīnaṃ anāpatti.

Uposathassa pucchanaṃ uposathapucchā, sāyeva ka-ppaccayaṃ rassattañca katvā uposathapucchakanti vuttāti āha “uposathapucchana”nti. Uposatho pucchitabboti “kadā, ayya, uposatho”ti pucchitabbo. Bhikkhunāpi “sve, bhagini, uposatho”ti vattabbaṃ. Bhikkhū kadāci kenaci kāraṇena pannarasikaṃ vā cātuddasiuposathaṃ, cātuddasikaṃ vā pannarasīuposathaṃ karonti, yasmiñca divase bhikkhūhi uposatho kato, tasmīmyeva bhikkhunīhi uposatho kātabboti adhippāyena “pakkhassa terasiyaṃyeva gantvā”tiādi vuttaṃ. Evaṃ pucchitena bhikkhunā sace cātuddasiyaṃ uposathaṃ karonti, “cātuddasiko bhaginī”ti vattabbaṃ. Sace pana pannarasiyaṃ karonti, “pannarasiko bhaginī”ti ācikkhitabbaṃ. Ovādatthāyāti ovādayācanatthāya. Pāṭipadadivasato pana paṭṭhāya dhammasavanatthāya gantabbanti pāṭipadadivase ovādaggaṇatthāya dutiyadivasato paṭṭhāya antarantarā dhammasavanatthāya gantabbaṃ. Ovādaggaṇampi hi “dhammasavanamevā”ti abhedena vuttaṃ. Nirantaraṃ vihāraṃ upasaṅkamimsūti yebhuyyena upasaṅkamaṃ sandhāya vuttaṃ. Vuttañhetantiādinā yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjissāmāti sabbāsaṃyeva bhikkhunīnaṃ upasaṅkamanadīpanattham pāli nidassitā. Ovādaṃ gacchatīti ovādaṃ yācituṃ gacchatī. Dve tissoti dvīhi tīhi. Karaṇatthe cetam paccattavacanaṃ.

Pāsādikenāti pasādajanakena niddosena kāyakammādinā. Sampādetūti tividhaṃ sikkhaṃ sampādetu. Sace pātimokkhuḍdesakaṃyeva disvā tāhi bhikkhunīhi ovādo yācito bhavēyya, tena kiṃ kātabbanti? Uposathagge sannipatite bhikkhusaṅghe pubbakiccavasena “atthi kāci bhikkhuniyo ovādaṃ yācamānā”ti pucchiyamāne “evaṃ vadehī”ti ovādapaṭiggaṇhakena vattabbavacanaṃ aññena bhikkhunā kathāpetvā pātimokkhuḍdesakena vattabbavacanaṃ attanā vatvā puna sayameva gantvā bhikkhunīnaṃ ārocetabbāṃ, aññena vā bhikkhunā tasmīṃ divase pātimokkhaṃ uddisāpetabbāṃ. Etaṃ vuttanti “tāhī”ti etaṃ bahuvacanaṃ vuttaṃ.

Ekā bhikkhunī vāti idaṃ bahūhi bhikkhunupassayehi ekāya eva bhikkhuniyā

sāsanapaṭiggahaṇaṃ sandhāya vuttaṃ, na pana dutiyikāya abhāvaṃ sandhāya. Bahūhi bhikkhunupassayehīti antarāmagge vā tasmimyeva vā gāme bahūhi bhikkhunupassayehi. “Bhikkhunisaṅgho ca ayya bhikkhuniyo ca bhikkhunī cā”ti iminā nānūpassayehi sāsaṇaṃ gahetvā āgatabhikkhuniyā vattabbavacanaṃ dasseti. Idañca ekena pakārena mukhamattanidassanatthaṃ vuttaṃ, tasmim tasmim pana bhikkhunupassaye bhikkhunīnaṃ pamāṇaṃ sallakkhetvā tadanurūpena nayena vattabbaṃ. Bhikkhusaṅghassa ayyānaṃ ayyassāti idaṃ saṅkhipitvā vuttaṃ.

Pātimokkhuḍḍesakenapīti idaṃ saṅghuposathavaseneva dassitaṃ. Yattha pana tiṇṇaṃ dvinnaṃ vā vasanaṭṭhāne pātimokkhuḍḍeso natthi, tatthāpi ñattiṭhapanakena itarena vā bhikkhunā imināva nayena vattabbaṃ. Ekapuggalenapi uposathadivase ovādayācanaṃ sampaṭicchitvā pāṭipade āgatānaṃ bhikkhunīnaṃ “natthi kocī”tiādi vattabbameva. Sace sayameva, “sammato aha”nti vattabbaṃ. Imaṃ vidhiṃ ajānanto idha bāloti adhippeto.

150. Adhammakamme adhammakammasaññī vaggāṃ bhikkhunisaṅghaṃ vaggasaññī ovadati, āpatti pācittiyassātiādīsu vijjamānesupi vaggādbhāvanimittesu dukkaṭesu adhammakammamūlakaṃ pācittiyameva pāḷiyaṃ sabbattha vuttanti āha “adhammakamme dvinnaṃ navakānaṃ vasena aṭṭhārasa pācittiyānī”ti. Sesamettha uttānameva. Asammataṭā, bhikkhuniyā paripuṇṇūpasampannatā, ovādavasena aṭṭhagarudhammabhaṇananti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Ovādasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Atthaṅgatasikkhāpadavaṇṇanā

153. Dutiye kusalānaṃ dhammānaṃ sātaccakiriyāyāti pubbabhāgappaṭipattivasena vuttaṃ. Munātīti jānāti. Tena ñāṇenaṭi tena arahattaphalapaññāsaṅkhātena ñāṇena. Pathesūti upāyamaggesu. Arahato pariniṭṭhitasikkhattā āha “idañca...pe... vutta”nti. Atha vā “appamajjato sikkhato”ti imesaṃ padānaṃ hetuatthataṭā daṭṭhabbā, tasmā appamajjanahetu sikkhanahetu ca adhicetasoti attho. Sokāti cittasantāpā. Ettha ca adhicetasoti iminā adhicittasikkhā, appamajjatoti iminā adhisīlasikkhā, munino monapathesu sikkhatoti etehi adhipaññāsikkhā, muninoti vā etena adhipaññāsikkhā, monapathesu sikkhatoti etena tāsaṃ lokuttarasikkhānaṃ pubbabhāgappaṭipadā, sokā na bhavantītiādīhi sikkhāpāripūriyā ānisaṃsā pakāsītāti veditabbaṃ.

Kokanudanti padumavisesanaṃ yathā “kokāsaya”nti, taṃ kira bahupattaṃ vaṇṇasampannaṃ ativiya sugandhañca hoti. “Kokanudaṃ nāma setapaduma”ntipi vadanti. Pātoti pageva. Ayañhettha attho - yathā kokanudasaṅkhātaṃ padumaṃ pāto sūriyuggamanavelāyaṃ phullaṃ vikasiṃ avītagandhaṃ siyā virocāmānaṃ, evaṃ sarīragandhena guṇagandhena ca sugandhaṃ saradakāle antalikkhe ādiccamiva attano tejasā tapantaṃ aṅgehi niccharaṇajutitāya aṅgīrasaṃ sammāsambuddhaṃ passāti.

Abhabboti paṭipattisāramidaṃ sāsaṇaṃ, paṭipatti ca pariyattimūlikā, tvañca pariyattim uggahetuṃ asamattho, tasmā abhabboti adhippāyo. Suddhaṃ pilotikakhaṇḍanti iddhiyā abhisāṅkhataṃ parisuddhaṃ colakhaṇḍaṃ. Tadā kira bhagavā “na sajjhāyaṃ kātuṃ asakkonto mama sāsane abhabbo nāma hoti, mā soci bhikkhū”ti taṃ bāhāyaṃ gahetvā vihāraṃ pavisitvā iddhiyā pilotikakhaṇḍaṃ abhinimminivā “handā, bhikkhu, imaṃ parimajjanto ‘rajoharaṇaṃ rajoharaṇa’nti punappunaṃ sajjhāyaṃ karohī”ti vatvā adāsi tattha pubbekatādhikāratā.

So kira pubbe rājā hutvā nagaram padakkhiṇaṃ karonto nalāṭato sede muccante parisuddhena sātakena nalāṭaṃ puñchi, sātako kiliṭṭho ahoṣi. So “imaṃ sarīraṃ nissāya evarūpo parisuddhasātako pakatiṃ jahitvā kiliṭṭho jāto, aniccā vata saṅkhārā”ti aniccasaññaṃ paṭilabhati, tena kāraṇenassa rajoharaṇameva paccayo jāto. Rajaṃ haratīti rajoharaṇaṃ. Saṃvegaṃ paṭilabhitvāti asubhasaññaṃ aniccasaññaṃ upaṭṭhapento saṃvegaṃ paṭilabhitvā. So hi yoniso ummajjanto “parisuddhaṃ vatthaṃ, natthettha doso, attabhāvassa panāyaṃ doso”ti asubhasaññaṃ aniccasaññaṃ paṭilabhitvā nāmarūpapariggahādina pañcasu khandhesu ñāṇaṃ otāretvā kalāpasammasanādikkamena vipassanaṃ vaḍḍhetvā udayabbayañāḍipaapāṭiyā vipassanaṃ anulomagotrābhusamīpaṃ pāpesi. Taṃ sandhāya vuttaṃ “vipassanaṃ ārabhī”ti. Obhāsagāthaṃ abhāsīti obhāsavissajjanapubbakabhāsitaḡāthā obhāsagāthā, taṃ abhāsīti attho.

Ettha ca “adhicetasoti imaṃ obhāsagāthaṃ abhāsī”ti idheva vuttaṃ. Visuddhimagge pana dhammapadaṭṭhakathāyaṃ theragāthasaṃvaṇṇanāyaṃca -

“Rāgo rajo na ca pana reṇu vuccati;
Rāgassetam adhivacanaṃ rajoti;
Etaṃ rajaṃ vippajahitvā paṇḍitā;
Viharanti te vigatarajassa sāsane.

“Doso...pe... sāsane.

“Moho rajo na ca pana reṇu vuccati;
Mohassetam adhivacanaṃ rajoti;
Etaṃ rajaṃ vippajahitvā paṇḍitā;
Viharanti te vigatarajassa sāsane.

Imā tisso obhāsagāthā abhāsī”ti vuttaṃ. Adhicetasoti ca ayaṃ cūḷapanthakattherassa udānagāthāti imissāyeva pāḷiyā āgataṃ. Theragāthāyaṃ pana cūḷapanthakattherassa udānagāthāsu ayaṃ anāruḷhā, “ekudāniyattherassa pana ayaṃ udānagāthā”ti tattha vuttaṃ. Evaṃ santepi imissā pāḷiyā aṭṭhakathāya ca evamāgatattā cūḷapanthakattherassapi ayaṃ udānagāthā obhāsagāthāvasena ca bhagavatā bhāsītāti gahetabbaṃ. Arahattaṃ pāpuṇīti abhiññāpaṭisambhidāparivāraṃ arahattaṃ pāpuṇi. Abhabbo tvantiādivacanato anukampāvasena saddhivihārikādiṃ saṅghikavihārā nikkaḍḍhāpentassa anāpatti viya dissati. Abhabbo hi thero sañcicca taṃ kātuṃ, nikkaḍḍhanasikkhāpade vā apaññatte therena evaṃ katanti gahetabbaṃ.

156. Ovantassa pācittiyanti atthaṅgate sūriye garudhammehi vā aññaena vā dhammeneva ovantassa sammatassapi pācittiyaṃ. Sesamettha uttānameva. Atthaṅgatasūriyatā, paripuṇṇūpasampannatā, ovananti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Atthaṅgatasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Bhikkhunupassayasikkhāpadavaṇṇanā

162. Tatiyaṃ uttānatthameva. Upassayūpagamaṃ, paripuṇṇūpasampannatā, samayābhāvo, garudhammehi ovananti imāni panettha cattāri aṅgāni.

Bhikkhunupassayasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Āmisasikkhāpadavaṇṇanā

164. Catutthe “upasampannaṃ...pe... bhikkhunovādaka”nti imesaṃ “maṅkukattukāmo”ti iminā sambandho. “Avaṇṇaṃ kattukāmo ayasaṃ kattukāmo”ti imesaṃ pana vasena “upasampanna”ntiādīsu “upasampannassā”ti vibhattivipariṇāmo kātābhoti imamatthaṃ sandhāya “ujjhāpanake vuttanayenevattho veditabbo”ti vuttaṃ. “Cīvarahetu ovadatī”tiādinā bhaṇantassa ekekasmaṃ vacane niṭṭhite pācittiyaṃ veditabbaṃ. “Upasampannaṃ saṅghena asammata”nti pālīvacanato “sammatenā vā saṅghena vā bhāraṃ katvā ṭhapito”ti aṭṭhakathāvacanato ca aṭṭhahi aṅgehi samannāgato sammatenā vā vippavasitukāmena “yāvāhaṃ āgamiṣāmi, tāva te bhāro hotū”ti yācitvā ṭhapito tassābhāvato saṅghena vā tatheva bhāraṃ katvā ṭhapito aṭṭhahi garudhammehi aññena vā dhammena ovadituṃ labhatīti veditabbaṃ. Tasmā “yo pana, bhikkhu, asammato bhikkhuniyo ovadeyya, pācittiya”nti idaṃ pageva bhāraṃ katvā aṭṭhapitaṃ sandhāya vuttanti gahetabbaṃ.

168. Anāpatti pakatiyā cīvarahetu...pe... ovadantaṃ bhaṇatīti ettha āmisahetu ovadantaṃ “āmisahetu ovadatī”ti saññāya evaṃ bhaṇantassa anāpatti, “na āmisahetu ovadatī”ti saññino pana dukkaṭaṃ, na āmisahetu ovadantaṃ pana “āmisahetu ovadatī”ti saññāya bhaṇantassapi anāpatti sacittakattā sikkhāpadassa. Sesamettha uttānameva. Upasampannatā, dhammena laddhasammuditā, anāmisantaratā, avaṇṇakāmatāya evaṃ bhaṇananti imāni panettha cattāri aṅgāni.

Āmisasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

169. Pañcamaṃ uttānatthameva.

6. Cīvarasibbāpanasikkhāpadavaṇṇanā

175. Chaṭṭhe sace sā bhikkhunī taṃ cīvaraṃ āditova pārūpeyya, aññā bhikkhuniyo disvā ujjhāpeyyuṃ, tato mahājano passituṃ na labhatīti maññamāno “yathāsaṃhaṭaṃ haritvā nikkhipitvā”tiādimāha.

176. Nīharatīti sakiṃ nīharati. Yepi tesaṃ nissitakāti sambandho. Kathinavattanti “sābrahmacārīnaṃ kātuṃ vaṭṭatī”ti itikattabbatāvasena sūcikkammakaraṇaṃ. Ācariyupajjhāyānaṃ dukkaṭanti akappiyasamādanavasena dukkaṭaṃ. Vañcetvāti “tava ñātikāyā”ti avatvā “ekissā bhikkhuniyā”ti ettakameva vatvā. “Ekissā bhikkhuniyā”ti sutvā te aññātikasaññino bhavēyyunti āha “akappiye niyojitattā”ti. “Idaṃ te mātu cīvara”ntiādinī avatvāpi “idaṃ cīvaraṃ sibbehī”ti suddhacittena sibbāpentassapi anāpatti.

179. Upāhanatthavikādinti ādi-saddena yaṃ cīvaraṃ nivāsetuṃ vā pārūpituṃ vā na sakkā hoti, tampi saṅgaṇhāti. Sesamettha uttānameva. Aññātikāya bhikkhuniyā santakatā, nivāsanapārūpanūpagatā, vuttanayena sibbanaṃ vā sibbāpanaṃ vāti imāni panettha tīni aṅgāni.

Cīvarasibbāpanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Saṃvidahanasikkhāpadavaṇṇanā

181. Sattame “pacchā gacchantīnaṃ corā acchindimsū”ti ettha “pattacīvara”nti pāṭhasesoti āha “pacchā gacchantīnaṃ pattacīvara”nti. Tā bhikkhuniyoti pacchā gacchantiyo bhikkhuniyo. “Pacchā gacchantīna”nti ca vibhattivipariṇāmenettha

sambandho veditabbo. Pāḷiyaṃ “gacchāma bhagini, gacchāma ayyā”ti bhikkhupubbakaṃ saṃvidhānaṃ vuttaṃ, “gacchāma ayya, gacchāma bhagini”ti bhikkhunīpubbakaṃ. Ekaddhānamagganti ekaṃ addhānasāṅkhātaṃ maggaṃ, ekato vā addhānamaggaṃ. Hiyyoti suve. Pareti tatiyadivase.

182-183. Dvidhā vuttappakāroti pādagamānavasena pakkhagamānavasena vāti dvidhā vuttappabhedo. Catunnaṃ maggānaṃ sambandhaṭṭhānaṃ catukkaṃ, tiṇṇaṃ maggānaṃ sambandhaṭṭhānaṃ siṅghāṭakaṃ. “Gāmāntare gāmāntare”ti ettha añño gāmo gāmāntaranti āha “nikkhamane anāpatti...pe... bhikkhuno pācittiya”nti. “Saṃvidhāyā”ti pāḷiyaṃ avisesena vuttattā “neva pāḷiyā sametī”ti vuttaṃ, “etthantare saṃvidahitepi bhikkhuno dukkaṭa”nti vuttattā “na sesaṭṭhakathāya sametī”ti vuttaṃ. Addhayaṃjanaṃ atikkamāntassāti asati gāme addhayaṃjanaṃ atikkamāntassa. Yattha hi addhayaṃjanabbhantare añño gāmo na hoti, taṃ idha agāmakaṃ araṇṇanti adhippettaṃ, addhayaṃjanabbhantare pana gāme sati gāmāntaragaṇanāya eva āpatti.

185. Raṭṭhabhedeti raṭṭhavilope. Cakkasamāruḷhāti iriyāpathacakkaṃ sakaṭacakkaṃ vā samāruḷhā. Sesaṃ uttānameva. Dvinnampi saṃvidahitvā maggappaṭipatti, avisaṅkettaṃ, samayābhāvo, anāpadā, gāmāntarokkamaṃ vā addhayaṃjanātikkamo vāti imāni panettha pañca aṅgāni. Ekatoupasampannādīhi saddhiṃ gacchantassa pana mātugāmasikkhāpadena āpatti.

Saṃvidahanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Nāvābhiruhasikkhāpadavaṇṇanā

188. Atṭhame lokassādamittasanthavavasena kīḷāpurekkhārā saṃvidahitvāti ayaṃ viseso “evamime...pe... bhikkhunīhi saddhiṃ nāvāya kīḷanti”ti iminā “uddhamgāminiṃ vā adhogāminiṃ vā”ti iminā ca siddho.

189. Nadiyā kuto gāmāntaranti āha “yassā nadiyā”tiādi. “Tassā sagāmakatīrapassena...pe... addhayaṃjanagaṇanāyāti ekekapasseneva gamaṇaṃ sandhāya vuttattā tādisikāya nadiyā majjhena gacchantassa gāmāntaragaṇanāya addhayaṃjanagaṇanāya ca āpatti”ti vadanti. Sabbaaṭṭhakathāsūtiādinā attanā vuttamevatthaṃ samattheti. “Kīḷāpurekkhāratāya bhikkhuniyā saddhiṃ saṃvidhāya nāvāṃ abhiruhantassa nadiyaṃyeva pācittiyassa vuttattā vāpisamuddādisu kīḷāpurekkhāratāya dukkaṭameva, na pācittiya”nti vadanti. “Lokassādamittasanthavavasena kīḷāpurekkhārā saṃvidahitvā”ti vacanato keci “imaṃ sikkhāpadaṃ akusalacittaṃ lokavajja”nti vadanti, taṃ na gahetabbaṃ. Kīḷāpurekkhāratāya hi abhiruhitvāpi gāmāntarokkamane addhayaṃjanātikkame vā kusalābyākatacittasamaṅgīpi hutvā āpattiṃ āpajjati. Yadi hi so saṃvegaṃ paṭilabhitvā arahattaṃ vā sacchikareyya, niddaṃ vā okkameyya, kammaṭṭhānaṃ vā manasi karonto gaccheyya, kuto tassa akusalacittasamaṅgitā, yenidaṃ sikkhāpadaṃ akusalacittaṃ lokavajjanti vuccati, tasmā paṇṇattivajjaṃ ticittanti siddhaṃ. Sesamettha uttānameva.

Nāvābhiruhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Paripācitasikkhāpadavaṇṇanā

194. Navame paṭiyāditanti bhikkhūnaṃ atthāya sampāditam. Ñātakā vā honti pavāritā vāti ettha sacepi bhikkhuno aññātakā appavāritā ca siyuma, bhikkhuniyā ñātakā pavāritā ce, vaṭṭati.

197. Pāpabhikkhūnaṃ pakkhupacchedāya idaṃ paññattam, tasmā pañcabhojaneyeva āpatti vuttā. Pañca bhojanāni ṭhapetvā sabbattha anāpattīti idaṃ pana iminā sikkhāpadena anāpattidassanattam vuttam. Viññattiyā uppannam paribhuñjantassa hi aññattha vuttanayena dukkaṭam. Sesam uttānameva. Bhikkhuniparipācītabhāvo, jānaṃ, gihisamārambhābhāvo, odanādīnaṃ aññataratā, tassa ajjhoharaṇanti imāni panettha pañca aṅgāni.

Paripācītasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā

198. Dasame upanandassa catutthasikkhāpadenāti appaṭicchanne mātugāmena saddhiṃ rahonisajjasikkhāpadaṃ sandhāya vuttam. Kiñcāpi tam acelakavagge pañcamasikkhāpadaṃ hoti, upanandattheraṃ ārabha paññattesu pana catutthabhāvato “upanandassa catutthasikkhāpadenā”ti vuttam. Catutthasikkhāpadassa vatthuto imassa sikkhāpadassa vatthuno paṭhamam uppannattā idaṃ sikkhāpadaṃ paṭhamam paññattam. Iminā ca sikkhāpadena kevalam bhikkhuniyā eva rahonisajjāya āpatti paññattā, upari mātugāmena saddhiṃ rahonisajjāya āpatti visuma paññattāti daṭṭhabbam.

Rahonisajjasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito bhikkhunivaggo tatiyo.

4. Bhojanavaggo

1. Āvasathapiṇḍasikkhāpadavaṇṇanā

206. Bhojanavaggassa paṭhamasikkhāpade addhayojanaṃ vā yojanaṃ vā gantum sakkotīti ettha tattakaṃ gantum sakkontassapi tāvatakaṃ gantvā aladdhabhikkhassa ito bhuñjitum vaṭṭati. Imesaṃyevāti imesaṃ pāsaṇḍānaṃyeva. Ettakānanti imasmiṃ pāsaṇḍe ettakānaṃ. Ekadivasam bhuñjitabbanti ekadivasam sakiṃyeva bhuñjitabbaṃ. “Ekadivasam bhuñjitabba”nti vacanato pana ekasmiṃ divase punappunaṃ bhuñjitum vaṭṭatīti na gahetabbaṃ. Puna ādito paṭṭhāya bhuñjitum na vaṭṭatīti iminā paṭhamam bhuttaṭṭhānesu puna ekasmiṃpi ṭhāne bhuñjitum na vaṭṭatīti dasseti.

208. “Gacchanto vā āgacchanto vāti idaṃ addhayojanavasena gahetabba”nti vadanti. Antarāmagge gataṭṭhāneti ekasseva santakaṃ sandhāya vuttam. “Āgacchantepi eseva nayo”ti saṅkhepena vuttamevattham vibhāvento “gantvā paccāgacchanto”tiādimāha. Āpattiṭṭhāneyeva puna bhuñjantassa anāpatti vattabbāti gamane āgamane ca paṭhamam bhojanaṃ avatvā antarāmagge ekadivasam gataṭṭhāne ca ekadivasanti punappunaṃ bhojanaṃyeva dassitam, gamanadivase pana āgamanadivase ca “gamissāmi āgamissāmi”ti bhuñjitum vaṭṭatiyeva. Suddhacittena punappunaṃ bhuñjantassapi punappunaṃ bhojane anāpatti. Aññassatthāya uddisitvā paññattam bhikkhuno gahetumeva na vaṭṭatīti āha “bhikkhūnaṃyeva atthāyā”ti. Sesamettha uttānameva. Āvasathapiṇḍatā, agilānatā, anuvasitvā bhojananti imāni panettha tīni aṅgāni.

2. Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

209. Dutiye abhimāreti abhigantvā bhagavato māraṇatthāya niyojite dhanuddhare. Guḥhapatiṇcchannoti apākaṭo. Pavijjhīti vissajjesi. Nanu rājānampi mārāpesīti vacanato idaṃ sikkhāpadaṃ ajātasattuno kāle paññattanti siddhaṃ, evaṃca sati parato anupaññattiyaṃ -

“Tena kho pana samayena rañño māgadhasa seniyassa bimbisārassa ñātisālohitō ājīvakesu pabbajito hoti. Atha kho so ājīvako yena rājā māgadho seniyo bimbisāro tenupasaṅkami, upasaṅkamitvā rājānaṃ māgadhaṃ seniyaṃ bimbisāraṃ etadavoca...pe... kukkucāyantaṃ nādhivāsenti”ti -

Idaṃ kasmā vuttanti? So kira ājīvako taṃ dānaṃ dento bimbisārakālato paṭṭhāya adāsi, pacchā ajātasattukāle sikkhāpadapaññattito paṭṭhāya bhikkhū kukkucāyantaṃ taṃ dānaṃ na paṭiggaṇhiṃsu, tasmā ādito paṭṭhāya taṃ vatthu dassitanti veditabbaṃ. “Atha kho so ājīvako bhikkhūnaṃ santike dūtaṃ pāhesi”ti idaṃca tato pabhuti so ājīvako antarantarā bhikkhū nimantetvā dānaṃ dento ajātasattukāle sikkhāpade paññatte yaṃ bhikkhūnaṃ santike dūtaṃ pāhesi, taṃ sandhāya vuttaṃ.

215. Aññamaññavisitṭhattā visadisāṃ rajjaṃ virajjaṃ, tato āgatā, tattha vā jātā, bhavāti vā verajjā, te eva verajjakā. Te pana yasmā gottacaraṇādivibhāgena nānappakārā, tasmā vuttaṃ “nānāverajjake”ti. Aṭṭhakathāyaṃ pana nānāvidhehi aññarajjehi āgateti rājānaṃyeva vasena nānappakāratā vuttā.

217-218. Imassa sikkhāpadassa viññattiṃ katvā bhuñjanavattusmiṃ paññattattā viññattito gaṇabhojanaṃ vatthuvaseva pākaṭanti taṃ avatvā “gaṇabhojanaṃ nāma yattha...pe... nimantitā bhuñjanti”ti nimantanavaseneva padabhājane gaṇabhojanaṃ vuttaṃ. “Kiñci pana sikkhāpadaṃ vatthuananurūpampi siyāti padabhājane vuttanayena nimantanavaseneva gaṇabhojanaṃ hotīti kesañci āsaṅkā bhaveyyā”ti taṃnivattanatthaṃ “taṃ panetaṃ gaṇabhojanaṃ dvīhākārehi pasavatī”ti vuttaṃ. Pañcannaṃ bhojanānaṃ nāmaṃ gahetvāti ettha “bhojanaṃ gaṇhathāti vuttepi gaṇabhojanaṃ hotiyevā”ti vadanti. “Heṭṭhā addhānagamanavattusmiṃ nāvābhiruhanavattusmiṃca ‘idheva, bhante, bhuñjathā’ti vutte yasmā kukkucāyantaṃ na paṭiggaṇhiṃsu, tasmā ‘bhuñjathā’ti vuttepi gaṇabhojanaṃ na hotiyevā”ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. “Pañcannaṃ bhojanānaṃ nāmaṃ gahetvā nimantetī”ti vuttattā pana “odanaṃ bhuñjathā”ti vā “bhattaṃ bhuñjathā”ti vā bhojanānaṃ gahetvā vutte gaṇabhojanaṃ hoti, na aññathā. “Idheva, bhante, bhuñjathā”ti etthāpi “odana”nti vā “bhatta”nti vā vatvā te evaṃ nimantesunti gahetabbaṃ. Gaṇavasena vā nimantitattā te bhikkhū apakataññutāya kukkucāyantaṃ na paṭiggaṇhiṃsūti ayaṃ amhākaṃ khanti, vīmaṃsitvā yuttataraṃ gahetabbaṃ.

Ekato gaṇhantīti ettha aññamaññassa dvādasahatthaṃ amuñcitvā ṭhitā ekato gaṇhanti nāmāti gahetabbaṃ. “Amhākaṃ catunnampi bhattaṃ dehīti vā viññāpeyyu”nti vacanato heṭṭhā “tvam ekassa bhikkhuno bhattaṃ dehi, tvam dvinnanti evaṃ viññāpetvā”ti vacanato ca attano atthāya aññehi viññattampi sādīyantassa gaṇabhojanaṃ hotiyevāti daṭṭhabbaṃ. Evaṃ viññattito pasavatīti ettha viññattiyā sati gaṇhantassa ekato hutvā gahaṇe iminā sikkhāpadena āpatti, viṣuṃ gahaṇe paṇītabhojanasūpodanaviññattihi āpatti veditabbā.

Vicāretīti pañcakhaṇḍādivasena saṃvidahati. Ghaṭṭetīti anuvātaṃ chinditvā hatthena daṇḍakena vā ghaṭṭeti. Suttaṃ karotīti suttaṃ vaṭṭeti. Valetīti daṇḍake vā hatthe vā āvaṭṭeti. “Abhinavasassa cīvarassa karaṇaṃ idha cīvarakammaṃ nāma, purāṇacīvare sūcikkammaṃ nāma na hotī”ti vadanti. “Catutthe āgate na yāpentīti vacanato sace añño koci āgacchanto natthi, cattāroyeva ca tattha nisinnā yāpetuṃ na sakkonti, na vaṭṭatī”ti vadanti.

220. Gaṇabhojanāpattijanakanimantanabhāvato “akappiyanimantana”nti vuttaṃ. Sampavesetvāti nisīdāpetvā. Gaṇo bhijjatīti gaṇo āpattiṃ na āpajjatīti adhippāyo. “Yattha cattāro bhikkhū...pe... bhuñjantī”ti imāya pāḷiyā saṃsandanato “itaresaṃ pana gaṇapūraṇaṃ hotī”ti vuttaṃ. Avisesenāti “gilāno vā cīvarakārako vā”ti avisesetvā sabbasādhāraṇavacanena. Tasmāti avisesitattā. Bhutvā gatesūti ettha agatesupi bhojanakicce niṭṭhite gaṇhituṃ vaṭṭati. Tāni ca tehi ekato na gahitānīti yehi bhojanehi visaṅketo natthi, tāni bhojanāni tehi bhikkhūhi ekato na gahitāni ekena pacchā gahitattā. Mahāthereti bhikkhū sandhāya vuttaṃ. Dūtassa puna paṭipathaṃ āgantvā “bhattaṃ gaṇhathā”ti vacanabhayaena “gāmadvāre aṭṭhatvāvā”ti vuttaṃ. Tattha tattha gantvāti antaravīthiādīsu tattha tattha ṭhitānaṃ santikaṃ gantvā. Bhikkhūnaṃ atthāya gharadvāre ṭhapetvā diyyamānēpi eseva nayo. Nivattathāti vuttapade nivattituṃ vaṭṭatīti “nivattathā”ti vicchinditvā pacchā “bhattaṃ gaṇhathā”ti vuttattā vaṭṭati. Sesamettha uttānameva. Gaṇabhojanatā, samayābhāvo, ajjhoharaṇanti imāni panettha tīni aṅgāni.

Gaṇabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Paramparabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

221. Tatiye kulapaṭipāṭiyā abbotchinnaṃ katvā nirantaraṃ diyyamānattā “bhattapaṭipāṭi aṭṭhitā hotī”ti pāḷiyaṃ vuttaṃ, antarā aṭṭhatvā nirantaraṃ pavattāti vuttaṃ hoti. Upacāravasenāti vohāravasena. Na hi so badaramattameva deti, upacāravasena pana evaṃ vadati. Badaracuṇṇasakkharādīhi payojitaṃ “badarasāḷava”nti vuccati.

226. Vikappanāvaseneva taṃ bhattaṃ asantaṃ nāma hotīti anupaññattivāsena vikappanaṃ aṭṭhapetvā yathāpaññattaṃ sikkhāpadameva ṭhapitaṃ. Parivāre pana vikappanāya anujānanaṃpi anupaññattisamānanti katvā “catasso anupaññattiyo”ti vuttaṃ. Mahāpaccariādīsu vuttanayaṃ pacchā vadanto pāḷiyā saṃsandanato parammukhāvikappanameva patitṭhāpesi. Keci pana “tadā attano santike ṭhapetvā bhagavantaṃ aññassa abhāvato therō sammukhāvikappanaṃ nākāsi, bhagavatā ca visuṃ sammukhāvikappanā na vuttā, tathāpi sammukhāvikappanāpi vaṭṭatī”ti vadanti. Teneva mātikāaṭṭhakathāyampi “yo bhikkhu pañcasu sahadhammikesu aññatarassa ‘mayhaṃ bhattapaccāsaṃ tuyhaṃ dammī’ti vā ‘vikappemī’ti vā evaṃ sammukhā vā ‘itthannāmassa dammī’ti vā ‘vikappemī’ti vā evaṃ parammukhā vā paṭhamanimantanaṃ avikappetvā pacchā nimantitakule laddhabhikkhato ekasitthampi ajjhoharati, pācittiya”nti vuttaṃ.

229. Pañcahi bhojanehi nimantitassa yena yena paṭhamāṃ nimantito, tassa tassa bhojanato uppaṭipāṭiyā avikappetvā vā parassa parassa bhojanaṃ paramparabhojananti āha “sace pana mūlanimantanaṃ heṭṭhā hoti, pacchimaṃ pacchimaṃ upari, taṃ uparito paṭṭhāya bhuñjantassa āpatti”ti. Hatthaṃ anto pavesetvā sabbaheṭṭhimaṃ gaṇhantassa majjhe ṭhitampi antohatthagataṃ hotīti āha

“hattham pana...pe... yathā tathā vā bhuñjantassa anāpattī”ti. Khīrassa rasassa ca bhattacha amissam hutvā upari tthittā “khīram vā rasam vā pivato anāpattī”ti vuttam.

Mahāupāsakoti gehasāmiko. “Mahāaṭṭhakathāyaṃ ‘āpattī’ti vacanena kurundiyam ‘vaṭṭatī’ti vacanam viruddham viya dissati, dvinnampi adhippāyo mahāpaccariyam vibhāvito”ti mahāgaṇṭhipadesu vuttam. Sabbe nimantenti akappiyanimantanena nimantenti. “Paramparabhojanam nāma pañcannam bhojanānam aññatarena bhojanena nimantito, tam tthapetvā aññam pañcannam bhojanānam aññataram bhojanam bhuñjati, etam paramparabhojanam nāmā”ti vuttattā satipi bhikkhācariyāya paṭhamam laddhabhāve “piṇḍāya caritvā laddhabhattam bhuñjati, āpattī”ti vuttam. Avikappavasena “vacīkamma”nti vuttam. Sesamettha uttānameva. Paramparabhojanatā, samayābhāvo, ajjhoharaṇanti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Paramparabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā

230-231. Catutthe kāṇāya mātāti kāṇāti laddhanāmāya dārikāya mātā. Kasmā panesā kāṇā nāma jātāti āha “sā kirassā”tiādi. Imissā daharakāle mātāpitaro sinehavasena “amma kāṇe, amma kāṇe”ti vohariṃsu, sā tadupādāya kāṇā nāma jātā, tassā ca mātā “kāṇamātā”ti pākaṭā ahoṣīti evamettha kāraṇam vadanti. Paṭiyālokanti pacchimaṃ disaṃ, paccādiccanti vuttam hoti.

233. Pūvagaṇanāya pācittiyanti mukhavaṭṭiyā heṭṭhimalekhato upariṭṭhitapūvagaṇanāya pācittiyam. “Dvattipattapūrā paṭiggahetabbā”ti hi vacanato mukhavaṭṭiyā heṭṭhimalekham anatikkante dve vā tayo vā pattapūre gahetum vaṭṭati.

235. Aṭṭhakathāsu pana...pe... vuttanti idaṃ aṭṭhakathāsu tathā āgatabhāvamattadīpanattham vuttam, na pana tassa vādassa paṭiṭṭhāpanattham. Aṭṭhakathāsu vuttañhi pāliya na sameti. Tatuttarigahaṇe anāpattidassanatthañhi “ñātakānam pavāritāna”nti vuttam. Aññathā “anāpatti dvattipattapūre paṭiggahatī”ti imināva pamāṇayuttaggahaṇe anāpattisiddhito “ñātakānam pavāritāna”nti visum na vattabham. Yadi evam “tam pāliya na sametī”ti kasmā na vuttanti? Heṭṭhā tatuttarisikkhāpade vuttanayeneva sakkā viññātunti na vuttam. Vuttañhi tattha “aṭṭhakathāsu pana ñātakapavāritatṭhāne pakatiyāva bahumpi vaṭṭati, acchinnakāraṇā pamāṇameva vaṭṭatīti vuttam, tam pāliya na sametī”ti. “Apātheyyādiatthāya paṭiyādita”nti saññāya gaṇhantassapi āpattiyeva acittakattā sikkhāpadassa. Attanoyeva gahaṇattham “imassa hatthe dehī”ti vacanenapi āpajjanato “vacīkamma”nti vuttam. Sesam uttānameva. Vuttalakkaṇapūvamanthatā, asesakatā, apaṭippassaddhagamanatā, na ñātakādītā, atirekapaṭiggahaṇanti imāni panettha pañca aṅgāni.

Kāṇamātāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Paṭhamapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā

236. Pañcame bhuttāvīti bhuttāvino bhuttavanto, katabhattakiccāti vuttam hoti. Pavāritāti ettha catūsu pavāraṇāsu yāvadatthapavāraṇā paṭikkhepapavāraṇā ca labbhatīti āha “brāhmaṇena...pe... paṭikkhepapavāraṇāya pavāritā”ti. Catubbidhā hi pavāraṇā vassamvutthapavāraṇā, paccayapavāraṇā, paṭikkhepapavāraṇā,

yāvadatthapavāraṇāti. Tattha “anujānāmi, bhikkhave, vassaṃvutthānaṃ bhikkhūnaṃ tihi t̥hānehi pavāretu”nti ayaṃ vassaṃvutthapavāraṇā. Pakārehi diṭṭhādīhi vāreti saṅghādike bhajāpeti bhatte karoti etāyāti pavāraṇā, āpattivisodhanāya attavossaggokāsadānaṃ. Sā pana yasmā yebhuyyena vassaṃvutthehi kātabbā vuttā, tasmā “vassaṃvutthapavāraṇā”ti vuccati. “Icchāmahaṃ, bhante, saṅghaṃ cātumāsaṃ bhesajjena pavāretu”nti ca, “aññatra puna pavāraṇāya aññatra niccapavāraṇāyā”ti ca ayaṃ paccayapavāraṇā pavāreti paccaye icchāpeti etāyāti katvā, cīvarādīhi upanimantanāyetaṃ adhivacanaṃ. “Pavārito nāma asanaṃ paññāyati, bhojanaṃ paññāyati, hatthapāse t̥hito abhiharati, paṭikkhepo paññāyati, eso pavārito nāmā”ti ayaṃ paṭikkhepapavāraṇā. Vip̐pakatabhojanatādipañcaṅgasahito bhojanapaṭikkhepoyeva hettha pakārayuttā vāraṇāti pavāraṇā. “Pañītena khādanīyena bhojanīyena sahatthā santappesi sampavāresī”ti ayaṃ yāvadatthapavāraṇā. Yāvadatthaṃ bhojanassa pavāraṇā yāvadatthapavāraṇā.

237. Ti-kāraṃ avatvā...pe... vattum vaṭṭatīti idaṃ vattabbākāradassanattam vuttam. “Ti-kāre pana vuttepi akataṃ nāma na hotī”ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttam.

238-239. Pavāritoti paṭikkhepito. Yo hi bhuñjanto parivesakena upanītaṃ bhojanaṃ anicchanto paṭikkhipati, so tena pavārito paṭikkhepito nāma hoti. Byañjanaṃ pana anādiyitvā atthamattameva dassetuṃ “katapavāraṇo katapaṭikkhepo”ti vuttam. Yasmā “asana”nti imināva padena “bhuttāvī”ti imassa attho vutto, tasmā na tassa kiñci payojanaṃ visuṃ upalabbhati. Yadi hi upalabbheyya, pavāraṇā chaḷaṅgasamannāgatā āpajjeyyāti manasi katvā pañcasamannāgatattamyeva dassetuṃ “vuttampi ceta”ntiadinā pālīṃ āharati. Keci pana “hatthapāse t̥hito abhiharatī”ti ekameva aṅgaṃ katvā “caturaṅgasamannāgatā pavāraṇā”tipi vadanti.

Ambilapāyāsādīsūti ādi-saddena khīrapāyāsādiṃ saṅgaṇhāti. Tattha ambulapāyāsaggahaṇena takkādiambilasamvuttā ghanayāgu vuttā. Khīrapāyāsaggahaṇena khīrasamvuttā yāgu saṅgayhati. Pavāraṇaṃ na janetīti anārittabhojanāpattinibandhanaṃ paṭikkhepaṃ na sādheti. Katopi paṭikkhepo anārittabhojanāpattinibandhano na hotīti akataṭṭhāneyeva tiṭṭhatīti āha “pavāraṇaṃ na janetī”ti. “Yāgu-saddassa pavāraṇajanakayāguyāpi sādharāṇattā ‘yāguṃ gaṇhathā’ti vuttepi pavāraṇā hotīti pavāraṇaṃ janetiyeṇāti vutta”nti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttam, taṃ parato tattheva “bhattamissakaṃ yāguṃ āharitvā”ti ettha vuttakāraṇena na sameti. Vuttañhi tattha “heṭṭhā ayāguke nimantane udakakañjikakhīrādīhi saddhiṃ madditaṃ bhattameva sandhāya ‘yāguṃ gaṇhathā’ti vuttattā pavāraṇā hoti, ‘bhattamissakaṃ yāguṃ āharitvā’ti ettha pana visuṃ yāguyā vijjānānattā pavāraṇā na hotī”ti. Tasmā tattha vuttanayeneva khīrādīhi samvuttam madditaṃ bhattameva sandhāya “yāguṃ gaṇhathā”ti vuttattā yāguyā ca tattha abhāvato pavāraṇā hotīti evamettha kāraṇaṃ vattabbaṃ. Evañhi sati parato “yenāpucchito, tassa atthitāyā”ti aṭṭhakathāyaṃ vuttakāraṇenapi saṃsandati, aññathā gaṇṭhipadesuyeva pubbāparavirodho āpajjati. Aṭṭhakathāvacanena ca na sameti. Sace...pe... paññāyatīti iminā vuttappamāṇassa macchamaṃsakhaṇḍassa nahārūno vā sabbhāvamattaṃ dasseti. Tāhīti puthukāhi.

Sālivīhiyavehi katasattūti yebhuyyanayena vuttam, satta dhaññāni pana bhajjitvā katopi sattuyeva. Tenevāha “kaṅguvaraka...pe... sattuśaṅgahameva gacchatī”ti. Sattumodakoti sattuyo piṇḍetvā kato apakko sattuguḷo. Pañcannaṃ bhojanānaṃ aññataravasena vip̐pakatabhojanabhāvassa upacchinnattā “mukhe

sāsapamattampi...pe... na pavāretī”ti vuttaṃ. “Akappiyamaṃsaṃ paṭikkhipati, na pavāretī”ti vacanato sace saṅghikaṃ lābhaṃ attano apāpuṇantaṃ jānitvā vā ajānitvā vā paṭikkhipati, na pavāreti paṭikkhipitabbasseva paṭikkhittattā. Alajjisantakaṃ paṭikkhipantopi na pavāreti. Avatthutāyāti anāritāpattisādhikāya pavāraṇāya avatthubhāvato. Etena paṭikkhipitabbasseva paṭikkhittabhāvaṃ dīpeti. Yañhi paṭikkhipitabbaṃ hoti, tassa paṭikkhepo āpattiāṅgaṃ na hotīti taṃ “pavāraṇāya avatthū”ti vuccati.

Upanāmetīti iminā kāyābhīhāraṃ dasseti. Hatthapāsato bahi ṭhitassa satipi dātukāmābhīhāre paṭikkhipantassa dūrabhāveneva pavāraṇāya abhāvato therassapi dūrabhāvamattaṃ gahetvā pavāraṇāya abhāvaṃ dassento “therassa dūrabhāvato”ti āha, na pana therassa abhīhārasabbhāvato. Sacepi gahetvā gato hatthapāse ṭhito hoti, kiñci pana avatvā ādhārakaṭṭhāne ṭhitattā abhīhāro nāma na hotīti “dūtassa ca anabhiharaṇato”ti vuttaṃ. “Gahetvā gatenā ‘bhattaṃ gaṇhathā’ti vutte abhīhāro nāma hotīti ‘sace pana gahetvā āgato bhikkhu...pe... pavāraṇā hotī’ti vutta”nti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Keci pana “pattaṃ kiñci upanāmetvā ‘imaṃ bhattaṃ gaṇhathā’ti vuttanti gahetabba”nti vadanti, taṃ yuttaṃ viya dissati vācābhīhārassa idha anadhippetattā.

Parivesanāyāti bhattagge. Abhihaṭṭāva hotīti parivesakeneva abhihaṭṭā hoti. Tato dātukāmatāya gaṇhantaṃ paṭikkhipantassa pavāraṇā hotīti ettha agaṇhantampi paṭikkhipato pavāraṇā hotiyeva. Kasmā? Dātukāmatāya abhihaṭṭattā. “Tasmā sā abhihaṭṭāva hotī”ti hi vuttaṃ. Teneva tīsupi gaṇṭhipadesu “dātukāmābhīhāre sati kevalaṃ ‘dassāmī’ti gahaṇameva abhīhāro nāma na hoti, ‘dassāmī’ti gaṇhantepi agaṇhantepi dātukāmābhīhārova abhīhāro nāma hoti, tasmā gahaṇasamaye vā aggahaṇasamaye vā taṃ paṭikkhipato pavāraṇā hotī”ti vuttaṃ. Idāni asati tassa dātukāmābhīhāre gahaṇasamayepi paṭikkhipato pavāraṇā na hotīti dassetuṃ “sace panā”tiādi vuttaṃ.

“Rasaṃ gaṇhathā”ti apavāraṇajanakassa nāmaṃ gahetvā vuttattā “taṃ sutvā paṭikkhipato pavāraṇā natthī”ti vuttaṃ. Maccharasaṃ maṃsarasanti ettha pana na kevalaṃ macchassa rasaṃ maccharasamicceva viññāyati, atha kho maccho ca maccharasañca maccharasanti evaṃ pavāraṇajanakasādhāraṇanāmavasenapi viññāyamānattā taṃ paṭikkhipato pavāraṇāva hoti. Parato macchasūpanti etthāpi eseva nayo. “Idaṃ gaṇhathā”ti vuttepi ettha evaṃ avatvāpi pavāraṇapahonakaṃ yaṃkiñci abhihaṭṭaṃ paṭikkhipato pavāraṇā hotiyevāti daṭṭhabbaṃ. Karambakoti missakādhivacanametam. Yañhi aññenaññena missetvā karonti, so “karambako”ti vuccati. So sacepi maṃsena missetvā katova hoti, “karambakaṃ gaṇhathā”ti apavāraṇārahassa nāmena vuttattā paṭikkhipato pavāraṇā na hoti. “Maṃsakarambakaṃ gaṇhathā”ti vutte pana maṃsamissakaṃ gaṇhathāti vuttaṃ hoti, tasmā pavāraṇāva hoti.

“Uddissakata”nti maññaṃānoti ettha “vatthuno kappiyattā akappiyasaññāya paṭikkhipatopi acittakattā imassa sikkhāpadassa pavāraṇā hotī”ti vadanti. “Heṭṭhā ayāguke nimantane udakakañjikakhīrādīhi saddhiṃ madditaṃ bhattameva sandhāya ‘yāguṃ gaṇhathā’ti vuttattā pavāraṇā hoti, ‘bhattamissakaṃ yāguṃ āharitvā’ti ettha pana viṣuṃ yāguyā vijjamānattā pavāraṇā na hotī”ti vadanti. Ayamettha adhippāyoti “yenāpucchito”tiādinā vuttamevatthaṃ sandhāya vadati. Kāraṇaṃ panettha duddasanti ettha eke tāva vadanti “yasmā yāgumissakaṃ nāma bhattameva na hoti, khīrādikampi hotiyeva, tasmā karambake viya pavāraṇāya na bhavitabbaṃ. Evañca

sati yāgu bahutarā vā hoti samasamā vā, na pavāreti. ‘Yāgu mandā, bhattaṃ bahutaraṃ, pavāretī’ti ettha kāraṇaṃ duddasa’’nti. Keci pana vadanti ‘‘yāgumissakaṃ nāma bhattaṃ, tasmā taṃ paṭikkhipato pavāraṇāya eva bhavitabbaṃ. Evañca sati ‘idha pavāraṇā hoti na hotī’ti ettha kāraṇaṃ duddasa’’nti.

Yathā cettha kāraṇaṃ duddasaṃ, evaṃ parato ‘‘missakaṃ gaṇhathā’’ti etthāpi kāraṇaṃ duddasamevāti veditabbaṃ. Na hi pavāraṇappahonakassa appabahubhāvo pavāraṇāya bhāvābhāvanimittam, kiñcarahi pavāraṇajanakassa nāmaggaṇamevettha pamāṇaṃ, tasmā ‘‘idañca karambakena na samānetabba’’ntiādīnā yampi kāraṇaṃ vuttaṃ, tampi pubbe vuttena saṃsandiyamānaṃ na sameti. Yadi hi ‘‘missaka’’nti bhattamissakeyeva ruḷhaṃ siyā, evaṃ sati yathā ‘‘bhattamissakaṃ gaṇhathā’’ti vutte bhattaṃ bahutaraṃ vā samaṃ vā appataraṃ vā hoti, pavāretiyeva, evaṃ ‘‘missakaṃ gaṇhathā’’ti vuttepi appatarepi bhatte pavāraṇāya bhavitabbaṃ missakanti bhattamissakeyeva ruḷhattā. Tathā hi ‘‘missakanti bhattamissakeyeva ruḷhavohārattā idaṃ pana ‘bhattamissakamevā’ti vutta’’nti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Atha ‘‘missaka’’nti bhattamissake ruḷhaṃ na hoti, missakabhattaṃ pana sandhāya ‘‘missakaṃ gaṇhathā’’ti vuttanti. Evampi yathā ayāguke nimantane khīrādīhi saddhiṃ madditaṃ bhattameva sandhāya ‘‘yāguṃ gaṇhathā’’ti vutte pavāraṇā hoti, evamidhāpi missakabhattameva sandhāya ‘‘missakaṃ gaṇhathā’’ti vutte bhattaṃ appaṃ vā hotu bahu vā, pavāraṇā eva siyā. Tasmā ‘‘missaka’’nti bhattamissake ruḷhaṃ vā hotu sandhāyabhāsitaṃ vā, ubhayatthāpi pubbenāparaṃ na sametīti kimettha kāraṇacintāya, īdisesu pana tṭhānesu aṭṭhakathāpamāṇeneva gantabbanti ayaṃ amhākaṃ khanti.

‘‘Visuṃ katvā detīti bhattassa upari tṭhitaṃ rasādiṃ visuṃ gahetvā detī’’ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Kenaci pana ‘‘yathā bhattasitthaṃ na patati, tathā gālhaṃ hatthena pīletvā parissāvetvā detī’’ti vuttaṃ. Tathāpi kāraṇaṃ na dissati. Yathā hi bhattamissakaṃ yāguṃ āharitvā ‘‘yāguṃ gaṇhathā’’ti vatvā yāgumissakaṃ bhattampi dentaṃ paṭikkhipato pavāraṇā na hoti, evamidhāpi bahukhīrarasādīsu bhattesu ‘‘khīraṃ gaṇhathā’’tiādīni vatvā khīrādīni vā detu khīrādimmisakabhattaṃ vā, ubhayatthāpi pavāraṇāya na bhavitabbaṃ, tasmā ‘‘visuṃ katvā detī’’ti tenākārena dentaṃ sandhāya vuttaṃ, na pana bhattamissakaṃ katvā diyyamānaṃ paṭikkhipato pavāraṇā hotīti dassanatthanti gahetabbaṃ. Yadi pana bhattamissakaṃ katvā diyyamāne pavāraṇā hotīti adhippāyena aṭṭhakathāyaṃ ‘‘visuṃ katvā detī’’ti vuttaṃ, evaṃ sati aṭṭhakathāyevettha pamāṇanti gahetabbaṃ, na pana kāraṇantaraṃ gavesitabbaṃ.

Sace ukkuṭikaṃ nisinno pāde amuñcitvāpi bhūmiyaṃ nisīdati, iriyāpathaṃ vikopento nāma hotīti ukkuṭikāsaṃ avikopetvāva sukhena nisīditaṃ ‘‘tassa pana heṭṭhā...pe... nisīdanakaṃ dātabba’’nti vuttaṃ. ‘‘Āsaṃ acāletvāti pīṭhe phuṭṭhokāsato ānisadamaṃsaṃ amocetvā, anuṭṭhahitvāti vuttaṃ hoti, adinnādāne viya tṭhānācāvanaṃ na gahetabba’’nti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ.

Akappiyakatanti ettha akappiyakatasseva anatirittabhāvato kappiyaṃ akārāpetvā tasmīṃ patte pakkhittamūlaphalādiyeva atirittaṃ na hoti, sesaṃ pana pattapariyāpannaṃ atirittameva hoti, paribhuñjitaṃ vaṭṭati. Taṃ pana mūlaphalādiṃ paribhuñjitukāmena tato nīharitvā kappiyaṃ kārāpetvā aññasmaṃ bhājane tṭhapetvā atirittaṃ kārāpetvā bhuñjitabbaṃ.

So puna kātuṃ na labhatīti tasmimyeva bhājane kariyamānaṃ paṭhamam katena saddhiṃ kataṃ hotīti puna soyeva kātuṃ na labhati, añño labhati. Aññasmiṃ pana bhājane tena vā aññena vā kātuṃ vaṭṭati. Tenāha “yena akataṃ, tena kātabbaṃ. Yañca akataṃ, taṃ kātabba”nti. Tenapīti ettha pi-saddo na kevalam aññena vāti imamatthaṃ dīpeti. Evaṃ katanti aññasmiṃ bhājane kataṃ. Pesetvāti anupasampannassa hatthe pesetvā. Imassa vinayakammabhāvato “anupasampannassa hatthe ṭhitam na kāretabba”nti vuttaṃ.

Sace pana āmisasaṃsaṭṭhānīti ettha sace mukhagatenapi anatirittena āmisena saṃsaṭṭhāni honti, pācittiyamevāti veditabbaṃ. Tasmā pavāritena bhojanaṃ atirittam kārāpetvā bhuñjantenapi yathā akatena missam na hoti, evam mukhañca hatthañca suddham katvā bhuñjitabbaṃ. Kiñcāpi appavāritassa purebhattam yāmakālikādīni āhāratthāya paribhuñjatopi anāpatti, pavāritassa pana pavāraṇamūlakam dukkaṭam hotiyevāti “yāmakālikam...pe... ajjhohāre āpatti dukkaṭassā”ti pāliyam vuttaṃ.

241. Kāyena bhuñjanato vācāya āṇāpetvā atirittam akārāpanato ca āpajjatīti “kāyavācato”ti vuttaṃ. Sesamettha uttānameva. Pavāritabhāvo, āmisassa anatirittatā, kāle ajjhoharaṇanti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Paṭhamapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Dutiyapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā

243. Chaṭṭhe sādharmaṇamevāti “handa bhikkhu khāda vā”tiādinā vuttapavāraṇāya sādharmaṇam. “Bhuttasmiṃ pācittiya”nti mātikāyam vuttattā bhojanapariyosāne āpatti, na ajjhohāre ajjhohāre. Abhihaṭṭhum pavāreti, āpatti pācittiyassāti idaṃca bhojanapariyosānameva sandhāya vuttanti veditabbaṃ. Sesamettha uttānameva. Pavāritatā, pavāritasaññitā, āsādanāpekkhatā, anatirittena abhihaṭṭhum pavāraṇā, bhojanapariyosānanti imāni panettha pañca aṅgāni.

Dutiyapavāraṇāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

247. Sattame aggasamajjoti uttamam naccam. Tam kira pabbatamatthake ṭhatvā ekaṃ devataṃ uddissa karonti. Naṭānam nāṭakāni naṭanāṭakāni, sītāharaṇādīni. Apaññatte sikkhāpadeti ūnavīsativassasikkhāpade apaññatte. Adaṃsūti “vihāram netvā khādissathā”ti adaṃsu.

248-249. Mūlakamūlādīni upadesatoyeva veditabbāni. Na hi tāni pariyāyantarena vuccamānāni sakkā viññātuṃ. Pariyāyantarepi hi vuccamāne tam tam nāmaṃ ajānantānam sammohoyeva siyā, tasmā tattha na kiñci vakkhāma. Khādanīyatthanti khādanīyena kattabbakiccaṃ. Neva pharantīti na nipphādentī. Tesu tesu janapadesūti ettha “ekasmiṃ janapade āhāraiccaṃ sādhamam sesajanapadesupi na kappatī”ti vadanti. Rukkhavallīādīnanti heṭṭhā vuttameva sampiṇḍetvā vuttaṃ. Antopathaviḡatoti sālakalyāṇīkhandham sandhāya vuttaṃ. Sabbakappiyānīti mūlakhandhatacapattādivasena sabbaso kappiyāni. Tesampi nāmasena na sakkā pariyantaṃ dassetunti sambandho. Acchivādīnam aparipakkāneva phalāni yāvajvivikānīti dassetuṃ “aparipakkānī”ti vuttaṃ.

Harītakādīnaṃ aṭṭhīnīti ettha miñjaṃ paṭicchādetvā ṭhitakapālāni yāvajjivikānīti ācariyā. Miñjampi yāvajjivikanti eke. Hiṅgūti hiṅgurukkhato paggharitanīyyāso. Hiṅgujatuādayopi hiṅguvikatiyo eva. Tattha hiṅgujatu nāma hiṅgurukkhassa daṇḍapattāni pacitvā kataniyyāso, hiṅgusipāṭikaṃ nāma hiṅgupattāni pacitvā kataniyyāso. “Aññena missetvā kato”tipi vadanti. Takanti aggakoṭiyā nikkhantasilesa. Takapattinti pattato nikkhantasilesa. Takapaṇṇinti palāse bhajjitvā katasilesa. “Daṇḍato nikkhantasilesa tipi vadanti. Sesamettha uttānameva. Vikālatā, yāvakālikatā, ajjhoharaṇanti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Vikālabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Sannidhikāraśikkhāpadavaṇṇanā

252-253. Aṭṭhame tādisanti asūpabyañjanaṃ. Yaṃkiñci yāvakālikaṃ vā yāmakālikaṃ vāti ettha “yāmakālika”nti iminā na kevalaṃ yāvakālike eva sannidhipaccayā pācittiyaṃ, atha kho yāmakālikepīti dasseti. Nanu ca yāmakālikaṃ neva khādanīyesu antogadhaṃ, na bhojanīyesu. Teneva padabhājanīye “khādanīyaṃ nāma pañca bhojanāni yāmakālikaṃ sattāhakālikaṃ yāvajjivikaṃ ṭhapetvā avasesaṃ khādanīyaṃ nāma. Bhojanīyaṃ nāma pañca bhojanānī”ti vuttaṃ, “yo pana bhikkhu sannidhikāraśikkhāpadavaṇṇanā vā bhojanīyaṃ vā khādeyya vā bhuñjeyya vā, pācittiya”nti ca vuttaṃ, tasmā yāmakālike pācittiyena bhavitabbanti kathaṃ viññāyatīti? Vuccate - padabhājanīye khādanīya-saddassa atthadassanattamaṃ “yāmakālikaṃ ṭhapetvā”ti vuttaṃ, na pana sannidhipaccayā anāpattidassanattamaṃ. Khāditabbañhi yaṃkiñci khādanīyanti adhippetamaṃ, na ca yāmakālikesu kiñci khāditabbaṃ atthi pātabyabhāvato. Tasmā kiñcāpi yāmakālikaṃ khādanīyabhōjanīyehi na saṅgahitaṃ, tathāpi anāpattiṃ dassentena “anāpatti yāmakālikaṃ yāme nidahitvā bhuñjati”ti vacanato yāmātikame sannidhipaccayā pācittiyena bhavitabbanti viññāyati. “Yāmakālikeṇa, bhikkhave, sattāhakālikaṃ yāvajjivikaṃ tadahupaṭiggahitaṃ yāme kappati, yāmātikante na kappati”ti imināpi cāyamattho siddho. Teneva bhagavato adhippāyaññūhi aṭṭhakathācariyehi yāmakālike pācittiyameva vuttaṃ.

Paṭiggahaṇeti gahaṇameva sandhāya vuttaṃ. Paṭiggahitameva hi taṃ, puna paṭiggahaṇakiccaṃ natthi. Teneva “ajjhoharītukāmatāya gaṇhantassa paṭiggahaṇe”ti vuttaṃ. Mātikāṭṭhakathāyaṃ pana “ajjhoharissāmīti gaṇhantassa paṭiggahaṇe”icceva vuttaṃ. Yanti yaṃ pattaṃ. Sandissatīti yāguyā upari sandissati. Telavaṇṇe patte satipi nisnehabhāve aṅguliyaṃ ghaṃsantassa vaṇṇavaseneva lekḥa paññāyati, tasmā tattha anāpattīti dassanattamaṃ “sā abbohārikā”ti vuttaṃ. Sayamaṃ paṭiggahetvā apariccattameva hi dutiyadivase na vaṭṭatīti ettha paṭiggahaṇe anapekkhaviṣṣajjanena anupasampannassa nirapekkhadānena vā vijahitapaṭiggahaṇaṃ pariccattameva hotīti “apariccatta”nti iminā ubhayathāpi avijahitapaṭiggahaṇameva vuttaṃ. Tasmā yaṃ parassa pariccajitvā adinnampi sace paṭiggahaṇe nirapekkhaviṣṣajjanena vijahitapaṭiggahaṇaṃ hoti, tampi dutiyadivase vaṭṭatīti veditabbaṃ.

Yadi evamaṃ “patto duddhoto hoti”tiādīsu kasmā āpatti vuttatīti? “Paṭiggahaṇaṃ avissajjetvāva sayamaṃ vā aññena vā tucchaṃ katvā na sammā dhovitvā niṭṭhāpīte patte laggampi avijahitapaṭiggahaṇameva hotīti tattha āpatti”ti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Keci pana “sāmaṇerānaṃ pariccajantīti imasmiṃ adhikāre ṭhatvā ‘apariccattamevā’ti vuttattā anupasampannassa pariccattameva vaṭṭati,

apariccattam na vaṭṭatīti āpannam, tasmā nirālayabhāvena paṭiggahaṇe vijahitepi anupasampannassa apariccattam na vaṭṭatī'ti vadanti, tam yuttam viya na dissati. Yadaggena hi paṭiggahaṇam vijahati, tadaggena sannidhimpī na karoti vijahitapaṭiggahaṇassa appaṭiggahitasadisattā. Paṭiggahetvā nidahiteyeva ca sannidhipaccayā āpatti vuttā. "Paṭiggahetvā ekarattam vītināmitassetam adhivacana"nti hi vuttam.

Pāliyam "sattāhakālikam yāvajīvikam āhāratthāya paṭiggaṇhāti, āpatti dukkaṭassā"tiādīnā sannihitesu sattāhakālikayāvajīvikesu purebhattampi āhāratthāya ajjhoharaṇepi dukkaṭassa vuttattā yāmakālikepi āhāratthāya ajjhoharaṇe viṣum dukkaṭenapi bhavitabbanti āha "āhāratthāya ajjhoharato dukkaṭena saddhim pācittiya"nti. Pakatiāmiseti odanādikappiyāmise. Yāmakālikam sati paccaye sāmisenā mukhena ajjhoharato dveti hiyyo paṭiggahitayāmakālikam ajja purebhattam sāmisenā mukhena bhuñjato sannihitayāmakālikapaccayā ekam pācittiyam, sannihitena saṃsaṭṭhaāmisapaccayā ekanti dve pācittiyāni. Vikappadvayepīti sāmisenā nirāmisenāti vuttavidhānadvaye. Dukkaṭam vaḍḍhatīti āhāratthāya ajjhoharaṇapaccayā dukkaṭam vaḍḍhati. Thullaccayañca dukkaṭaṇca vaḍḍhatīti manussamamse thullaccayam, sesaakappiyamaṃsesu dukkaṭam vaḍḍhati.

255. Paṭiggahaṇapaccayā tāva dukkaṭanti ettha sannihitattā purebhattampi dukkaṭameva. Sati paccaye pana sannihitampi sattāhakālikam yāvajīvikam bhesajjathāya gaṇhantassa paribhuñjantassa ca anāpattiyeva. Sesamettha uttānameva. Yāvakālikayāmakālikatā, sannidhibhāvo, tassa ajjhoharaṇanti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Sannidhikāraśikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Paṇītabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

257-259. Navame paṇītasamṣaṭṭhāni bhojanāni paṇītabhojanāni. Yathā hi ājaññayutto ratho "ājaññaratho"ti vuccati, evamidhāpi paṇītasamṣaṭṭhāni sattadhaññanibbattāni bhojanāni "paṇītabhojanāni"ti vuttāni. Yehi pana paṇītehi samṣaṭṭhāni, tāni "paṇītabhojanāni"ti vuccanti, tesam pabhedadassanattam "seyyathidaṃ, sappi navanīta"ntiādi pāliyam vuttam. "Yesam maṃsam kappatī"ti idaṇca pācittiyavatthuparicchedadassanattam vuttam, na pana kappiyavatthuparicchedadassanattam. Na hi akappiyamaṃsasattānam sappiādīni na kappanti. Ekañhi manussavasātelam ṭhapetvā sabbesaṃ khīrasappinavanītasātelesu akappiyam nāma natthi. Sappibhattanti ettha kiñcāpi sappisaṃsaṭṭham bhattam sappibhattam, sappi ca bhattaṇca sappibhattantipi viññāyati, aṭṭhakathāsu pana "sālibhattam viya sappibhattam nāma natthī"ti kāraṇam vatvā dukkaṭasseva daḥataram katvā vuttattā na sakkā aññaṃ vuttam. Aṭṭhakathācariyā eva hi īdisesu ṭhānesu pamāṇam.

Mūlanti kappiyabhaṇḍam sandhāya vuttam. Anāpattīti viṣaṇketattā sabbāhiyeva āpattīhi anāpatti. Keci pana "pācittiyeneva anāpatti vuttā, sūpodanaviññattidukkaṭam pana hotiyevā"ti vadanti, tam na gahetabbam. Kappiyasappinā akappiyasappināti ca idaṃ kappiyākappiyamaṃsānam vasena vuttam, tasmā kappiyamaṃsasappinā akappiyamaṃsasappināti evamettha attho gahetabbo. Nānavatthukānīti sappinavanītādīnam vasena vuttam.

261. Mahānāmasikkhāpadena kāretabboti ettha -

“Agilānena bhikkhunā catumāsapaccayapavāraṇā sādītā aññatra punapavāraṇāya aññatra niccapavāraṇāya, tato ce uttari sādīyeyya, pācittiya”nti -

Idaṃ mahānāmasikkhāpadaṃ nāma. Iminā ca sikkhāpadena saṅghavasena gilānapaccayapavāraṇāya pavāritaṭṭhāne sace tattha rattīhi vā bhesajjehi vā paricchedo kato hoti, ettakāyeva rattiyo ettakāni vā bhesajjāni viññāpetabbānīti. Atha tato rattipariyantato vā bhesajjapariyantato vā uttari na bhesajjakaraṇīyena vā bhesajjaṃ aññabhesajjakaraṇīyena vā aññaṃ bhesajjaṃ viññāpentassa pācittiyaṃ vuttaṃ. Tasmā agilāno gilānasaññī hutvā pañca bhesajjāni viññāpento na bhesajjakaraṇīyena bhesajjaṃ viññāpento nāma hotīti “mahānāmasikkhāpadena kāretabbo”ti vuttaṃ. Etāni pāṭidesanīyavatthūnīti pāḷiyaṃ āgatasappiādīni sandhāya vuttaṃ. Pāḷiyaṃ anāgatāni pana akappiyasappiādīni bhikkhunānampi dukkaṭavatthūnīti veditabbaṃ. Sūpodanaviññattiyanti bhikkhūnaṃ pācittiyavatthūni bhikkhūnaṃ pāṭidesanīyavatthūni ca ṭhapetvā avasesaviññattiṃ sandhāya vuttaṃ. Sesamettha uttānameva. Paṇītabhojanatā, agilānatā, akataviññattiyā paṭilābho, ajjhoharaṇanti imāni panettha cattāri aṅgāni.

Paṇītabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Dantaponasikkhāpadavaṇṇanā

263. Dasame ayyavosāṭitakānīti pitupiṇḍassetam adhivacanam. Ummāreti susāne katagehassa attano gehassa vā ummāre. Ghanabaddhoti ghanamaṃsena sambaddho, kathinasamhatasarīroti vuttaṃ hoti.

264. Mukhadvāranti galanāḷikaṃ. Āhāranti ajjhoharitabbaṃ yaṃkiñci yāvakālikādiṃ. Āhareyyāti mukhadvāraṃ paveseyya. Mukhena vā pavatṭhaṃ hotu nāsikāya vā, galena ajjhoharaṇīyattā sabbampi taṃ mukhadvāraṃ pavesitameva hoti. Yasmā pana te bhikkhū anāhārepi udake āhārasaññāya dantapone ca mukhadvāraṃ āhaṭaṃ idanti saññāya kukkucāyimsu, tasmā vuttaṃ “te bhikkhū adinnaṃ...pe... sammā atthaṃ asallakkhetvā kukkucāyimsū”ti. Udakañhi yathāsukhaṃ pātuṃ dantakaṭṭhañca dantaponaparibhogena paribhuñjituṃ vaṭṭati, tassa pana rasaṃ gilituṃ na vaṭṭati. Sacepi dantakaṭṭharaso ajānantassa anto pavisati, pācittiyameva. Anajjhoharantena pana dantakaṭṭhaṃ vā hotu aññaṃ vā, kiñci mukhe pakkipituṃ vaṭṭati.

265. Akallakoti gilāno sahatthā paribhuñjituṃ asakkonto mukhena paṭiggaṇhāti. Uccāraṇamattanti ukkipanamattaṃ. Ekadesenapīti aṅgulyāpi phuṭṭhamattena. Taṃ ce paṭiggaṇhāti, sabbaṃ paṭiggahitamevāti veṇukoṭiyā bandhitvā ṭhapitattā. Sacepi bhūmiyaṃ ṭhitameva ghaṭaṃ dāyakena hatthapāse ṭhatvā ghaṭaṃ dassāmīti dinnaveṇukoṭiggahaṇavasena paṭiggaṇhāti, ubhayakoṭibaddhaṃ sabbampi paṭiggahitameva hoti. Bhikkhussa atthāya apīletvā pakatiyā pīliyamānaucchurasam sandhāya “gaṇhathā”ti vuttattā “abhihāro na paññāyatī”ti vuttaṃ. Hatthapāse ṭhitassa pana bhikkhussa atthāya pīliyamānā ucchuto paggharantaṃ rasaṃ gaṇhituṃ vaṭṭati, doṇikāya sayam paggharantaṃ ucchurasam majjhe āvaritvā āvaritvā vissajjitampi gaṇhituṃ vaṭṭati. Katthaci aṭṭhakathāsu.

Asamhārimeti thāmamajjhimena purisena asamhāriye. “Tintiṇikādipaṇṇesū”ti vacanato sākḥāsu paṭiggahaṇaṃ ruhatīti daṭṭhabbaṃ. Puñchitvā paṭiggahetvāti ettha “puñchite paṭiggahaṇakiccaṃ natthi, tasmā puñchitvā gahetvāti evamattho

gahetabbo''ti vadanti. Puñchitvā paṭiggahetvā vāti evamettha attho daṭṭhabbo. Patte patitarajanacunṇaṇhi abbhantaraparibhogatthāya aparahaṭabhāvato paṭiggahetvā paribhuñjitum vaṭṭati. Pabbābhogassa anurūpena ''anupasampannassa datvā...pe... vaṭṭatī''ti vuttaṃ. Yasmā pana taṃ ''aññassa dassāmī''ti cittuppādamattena parasantakaṃ nāma na hoti, tasmā tassa adatvāpi paṭiggahetvā paribhuñjitum vaṭṭati.

Bhikkhussa detīti aññassa bhikkhussa deti. Kañjikanti khīrarasādiṃ yaṃkiñci dravaṃ sandhāya vuttaṃ. Hatthato mocetvā puna gaṇhāti, uggahitakaṃ hotīti āha ''hatthato amocentenevā''ti. Ālulentānanti ālolentānaṃ, ayameva vā pāṭho. Āharitvā bhūmiyaṃ ṭhapitattā abhihāro natthīti āha ''patto paṭiggahetabbo''ti. Paṭhamataraṃ uḷuṅkato thevā patte patantīti ettha ''yathā paṭhamataraṃ patitatheve doso natthi, tathā ākiritvā apanentānaṃ pacchā patitathevepi abhihaṭattā nevatthi doso''ti vadanti. Carukenāti khuddakabhājanena. Mukhavaṭṭiyāpi gahetum vaṭṭatīti mukhavaṭṭiṃ ukkhipitvā hatthe phusāpīte gaṇhitum vaṭṭati. Kecīti abhayagirivāsino. Esa nayoti kāyapaṭibaddhapaṭibaddhampi kāyapaṭibaddhamevāti ayaṃ nayo. Tathā ca tattha kāyapaṭibaddhe taṃpaṭibaddhe ca thullaccayameva vuttaṃ.

Tenāti yassa bhikkhuno santikaṃ gataṃ, tena. Tasmāti yasmā mūlaṭṭhasseva paribhogo anuññāto, tasmā. Taṃ divasaṃ hatthena gahetvā dutiyadivase paṭiggahetvā paribhuñjantassa uggahitakapaṭiggahitaṃ hotīti āha ''anāmasitvā''ti. Appaṭiggahitattā ''sannidhipaccayā anāpattī''ti vuttaṃ. Appaṭiggahetvā paribhuñjantassa adinnamukhadvārāpatti hotīti āha ''paṭiggahetvā pana paribhuñjitabba''nti. ''Taṃ divasaṃ...pe... na tato para''nti vacanato taṃ divasaṃ hatthena gahetvā vā aggahetvā vā ṭhapitaṃ dutiyadivase appaṭiggahetvā paribhuñjantassa adinnamukhadvārāpatti hoti, hatthena gahetvā ṭhapitaṃ dutiyadivase paṭiggahetvā paribhuñjantassa pana uggahitakapaṭiggahitaṃ hoti. Appaṭiggahitameva hi hatthena gahetvā ṭhapitaṃ. ''Sāmaṃ gahetvā paribhuñjitu''nti hi vacanato appaṭiggahitasseva tasmīṃ divase paribhogo anuññāto. Tasmā yaṃ vuttaṃ gaṇṭhipade ''taṃ diyyamānaṃ patatīti ettha yathā gaṇabhojanādīsu gilānādīnaṃ kukkucāyantānaṃ gaṇabhojanaṃ anuññātaṃ, evamidhāpi bhagavatā paṭiggahitameva kukkucavinodanattaṃ anuññāta''nti, taṃ na gahetabbaṃ. ''Taṃ diyyamānaṃ patatī''ti avisesena vuttattā catūsūpi kālikesu ayaṃ nayo veditabbo.

Satthakenāti paṭiggahitasatthakena. Kasmā panettha uggahitapaccayā sannidhipaccayā vā doso na siyāti āha ''na hi taṃ paribhogatthāya pariharantī''ti. Imināva bāhiraparibhogatthaṃ sāmāṃ gahetvā anupasampannena dinnam vā gahetvā pariharitum vaṭṭatīti dīpeti. Tasmā pattasammakkhanādiattaṃ sāmāṃ gahetvā parihaṭatēlādiṃ sace paribhuñjitukāmo hoti, paṭiggahetvā paribhuñjantassa anāpatti. Abbhantaraparibhogatthaṃ pana sāmāṃ gahitaṃ paṭiggahetvā paribhuñjantassa uggahitakapaṭiggahitaṃ hoti, appaṭiggahetvā paribhuñjantassa adinnamukhadvārāpatti hoti, abbhantaraparibhogatthameva anupasampannena dinnam gahetvā pariharantassa siṅgiloṇakappo viya sannidhipaccayā āpatti hoti. Keci pana ''thāmamajjhimaṃ purissa uccāraṇamattaṃ hotītiādīnaṃ vuttapañcaṅgasampattiyā paṭiggahaṇassa ruhanato bāhiraparibhogatthampi sace anupasampannena dinnam gaṇhāti, paṭiggahitamevā''ti vadanti. Evaṃ sati idha bāhiraparibhogatthaṃ anupasampannena dinnam gahetvā pariharantassa sannidhipaccayā āpatti vattabbā siyā, ''na hi taṃ paribhogatthāya pariharantī''ti ca na vattabbaṃ, tasmā bāhiraparibhogatthaṃ gahitaṃ paṭiggahitaṃ nāma na hotīti

veditabbam. Yadi evaṃ pañcasu paṭiggahaṇaṅgesu “paribhogatthāyā”ti visesaṇaṃ vattabbanti? Na vattabbam. Paṭiggahaṇaṅhi paribhogatthameva hotīti “paribhogatthāyā”ti viṣuṃ avatvā “tañce bhikkhu kāyena vā kāyapaṭibaddhena vā paṭiggaṇhātī”ti ettakameva vuttaṃ. Apare pana “satipi paṭiggahaṇe ‘na hi taṃ paribhogatthāya pariharantī’ti idha aparibhogatthāya pariharaṇe anāpatti vuttā”ti vadanti. Udukkhalamusalāni khiyyantīti ettha udukkhalamusalānaṃ khayena pisitakoṭṭitabhesajjesu sace āgantukavaṇṇo paññāyati, na vaṭṭati.

Suddhaṃ udakaṃ hotīti rukkhasākhādīhi gaḷitvā patanaudakaṃ sandhāya vuttaṃ. Patto vāssa paṭiggahetabboti etthāpi pattagataṃ chupitvā dentassa hatthalaggena āmisena dosābhāvatthaṃ pattapaṭiggahaṇanti abbhantaraparibhogatthameva paṭiggahaṇaṃ veditabbam. Yaṃ sāmaṇerassa patte patati...pe... paṭiggahaṇaṃ na vijahatīti ettha punappunaṃ gaṇhantassa attano patte pakkhittameva “attano santaka”nti sanniṭṭhānakaraṇato hatthagataṃ paṭiggahaṇaṃ na vijahati, paricchinditvā dinnam pana gaṇhantassa gahaṇasamayeyeva “attano santaka”nti sanniṭṭhānassa katattā hatthagataṃ paṭiggahaṇaṃ vijahati. Kesañci atthāya odanaṃ pakkhipatīti ettha anupasampannassa atthāya pakkhipantepi “āgantvā gaṇhissatī”ti sayameva pakkhipitvā ṭhapanato paṭiggahaṇaṃ na vijahati, anupasampannassa hatthe pakkhittaṃ pana anupasampanneneva ṭhapitaṃ nāma hotīti paṭiggahaṇaṃ vijahati pariccattabhāvato. Tena vuttaṃ “sāmaṇera...pe... pariccattattā”ti.

Paṭiggahaṇūpagaṃ bhāraṃ nāma thāmamajjhimaṃ purissa ukkhepārahaṃ. Kiñcāpi avissajjetvāva aññena hatthena pidahantassa doso natthi, tathāpi na pidahitabbanti atṭhakathāpamāṇeneva gahetabbam. Macchikavāraṇatthanti ettha “sacepi sākhāya laggarajaṃ patte patati, sukkena paribhuñjitum sakkāti sākhāya paṭiggahitattā abbhantaraparibhogatthamevidha paṭiggahaṇanti mūlapaṭiggahaṇameva vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Apare pana “macchikavāraṇatthanti ettha vacanamattaṃ gahetvā bāhiraparibhogatthaṃ gahita”nti vadanti. Tasmimpi asatīti cāṭiyā vā kuṇḍake vā asati. Anupasampannaṃ gāhāpetvāti taṃyeva ajjhoharaṇīyabhaṇḍaṃ anupasampannena gāhāpetvā. Therassa pattaṃ anutherasatī therassa pattaṃ attanā gahetvā anutherassa deti. Tuyhaṃ yāguṃ mayhaṃ dehīti ettha evaṃ vatvā sāmaṇerassa pattaṃ gahetvā attanopi pattaṃ tassa deti. Ettha panāti paṇḍito sāmaṇerotiādipattaparivattanakathāya. Kāraṇaṃ upaparikkhitabbanti yathā mātūādīnaṃ telādīni haranto tathārūpe kicce anupasampannena aparivattetvāva paribhuñjitum labhati, evamidha pattaparivattanaṃ akatvā paribhuñjitum na labhatīti ettha kāraṇaṃ vīmaṃsitabbanti attho.

Ettha pana “sāmaṇerehi gahitatanḍulesu parikkhīṇesu avassaṃ amhākaṃ sāmaṇerā saṅghaṃ karontīti vitakkuppatti sambhavati, tasmā taṃ parivattetvāva paribhuñjitabbam. Mātāpitūnaṃ atthāya pana chāyatthāya vā gahaṇe paribhogāsā natthi, tasmā taṃ vaṭṭatī”ti kāraṇaṃ vadanti. Teneva ācariyabuddhadattattherenapi vuttaṃ -

“Mātāpitūnamatthāya, telādiharatopi ca;
Sākhā chāyādiatthāya, imesaṃ na visesati.

“Tasmā hissa visesassa, cintetabbam tu kāraṇaṃ;
Tassa sālayabhāvaṃ tu, visesaṃ takkayāma ta”nti.

Idamevettha yuttataraṃ avassaṃ tathāvidhavitakkuppattiyā sambhavato. Na sakkā hi ettha vitakkaṃ sodhetunti. Mātādīnaṃ atthāya haraṇe pana nāvassaṃ tathāvidhavitakkuppattīti sakkā vitakkaṃ sodhetuṃ. Yattha hi vitakkaṃ sodhetuṃ sakkā, tattha nevatthi doso. Teneva vakkhati “sace pana sakkoti vitakkaṃ sodhetuṃ, tato laddhaṃ khāditumpi vaṭṭatī”ti.

Niccāletuṃ na sakkotīti niccāletvā sakkharā apanetuṃ na sakkoti. Ādhārake patto ṭhapito hotīti paṭiggahetabbapattaṃ sandhāya vuttaṃ. Cāletīti vinā kāraṇaṃ cāleti. Satipi kāraṇe bhikkhūnaṃ paribhogārahaṃ cāletuṃ na vaṭṭati. Kiñcāpi “anujānāmi, bhikkhave, amanussikābādhe āmakamaṃsaṃ āmakalohita”nti tādise ābādhe attano atthāya āmakamaṃsapaṭiggahaṇaṃ anuññātaṃ, “āmakamaṃsapaṭiggahaṇā paṭivirato hotī”ti ca sāmāññato paṭikkhittaṃ, tathāpi attano aññassa vā bhikkhuno atthāya aggahitattā “sīhavighāsādiṃ...pe... vaṭṭatī”ti vuttaṃ. Sakkoti vitakkaṃ sodhetunti mayhampi detīti vitakkassa anuppanabhāvaṃ sallakkhetuṃ sakkoti, sāmaṇerassa dassāmīti suddhacittena mayā gahitanti vā sallakkhetuṃ sakkoti.

Sace pana mūlepi paṭiggahitaṃ hotīti ettha “gahetvā gate mayhampi dadeyyunti saññāya sace paṭiggahitaṃ hotī”ti vadanti. Koṭṭhāse karotīti bhikkhusāmaṇerā ca attano attano abhirucitaṃ koṭṭhāsaṃ gaṇhantūti sabbesaṃ samake koṭṭhāse karoti. Gahitāvasesanti sāmaṇerehi gahitakoṭṭhāsato avasesaṃ. Gaṇhitvāti “mayhaṃ idaṃ gaṇhissāmī”ti gahetvā. Idha gahitāvasesaṃ nāma tena gaṇhitvā puna ṭhapitaṃ. Paṭiggahetvāti tadahu paṭiggahetvā. Teneva “yāvakālikena yāvajīvikasaṃsagge doso natthī”ti vuttaṃ. Sace pana purimadivase paṭiggahetvā ṭhapitā hoti, sāmisenā mukhena tassā vaṭṭiyā dhūmaṃ pivituṃ na vaṭṭati. Samuddodakenāti appaṭiggahitasamuddodakena. Yasmā katakatṭhi udakaṃ pasādetvā visuṃ tiṭṭhati, tasmā “abbohārika”nti vuttaṃ. Laggatīti mukhe hatthe ca udae sukkhe setavaṇṇaṃ dassentaṃ laggati. Pānīyaṃ gahetvāti attanoyeva atthāya gahetvā. Sace pana pītāvasesaṃ tattheva ākirissāmīti gaṇhāti, puna paṭiggahaṇakiccaṃ natthi. Vikkhambhetvāti viyūhitvā, apanetvāti attho.

Mahābhūtesūti sarīranissitesu mahābhūtesu. Patatīti vicchinditvā patati. Vicchinditvā patitameva hi paṭiggahetabbaṃ, na itaraṃ. Alladāruṃ rukkhato chinditvāpi kātuṃ vaṭṭatīti ettha mattikatthāya pathaviṃ khaṇitumpi vaṭṭatīti veditabbaṃ. Sappadaṭṭhakkhaṇeyeva vaṭṭatīti asati kappiyakārake sāmaṃ gahetvā paribhuñjituṃ vaṭṭati, aññadā paṭiggahāpetvā paribhuñjitabbaṃ. Sesamettha uttānameva. Appaṭiggahitatā, ananuññātātā, dhūmādiabbohārikābhāvo, ajjhoharaṇanti imāni panettha cattāri aṅgāni.

Dantaponasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito bhojanavaggo catuttho.

5. Acelakavaggo

1. Acelakasikkhāpadavaṇṇanā

273. Acelakavaggassa paṭhamasikkhāpade tesanti titthiyānaṃ. Tatthāti bhājane. Itoti pattato. Sace titthiyo vadatīti “paṭhamameva maṃ sandhāya abhiharitvā ṭhapitaṃ mayhaṃ santakaṃ hoti, imasmiṃ bhājane ākirathā”ti vadati, vaṭṭati. Sesamettha uttānameva. Aññatitthiyatā, ajjhoharaṇīyatā, ajjhoharaṇatthāya sahatthā anikkhittabhājane dānanti imāni panettha tīni aṅgāni.

2. Uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā

274. Dutiyam uttānatthameva. Anācāram ācaritukāmatā, tadatthameva upasampannassa uyyojanā, evam uyyojentassa upacārātikkamoti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Uyyojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā

280. Tatiye piṭṭhasaṅghāṭoti dvārabāhāyetam adhivacanam. Khuddakam nāma sayanigharam vitthārato pañcahatthappamāṇam hoti, tassa ca majjhimaṭṭhānam piṭṭhasaṅghāṭato aḍḍhateyyahatthappamāṇameva hoti, tasmā tādisse sayanighare piṭṭhasaṅghāṭato hatthapāsam vijahitvā nisinno piṭṭhivaṃsam atikkamitvā nisinno nāma hoti. Evam nisinno ca majjham atikkamitvā nisinno nāma hotīti āha “iminā majjhātikkamam dassetī”ti. Yathā vā tathā vā katassāti piṭṭhivaṃsam āropetvā vā anāropetvā vā katassa. Sacittakanti anupavisitvā nisīdanacittena sacittakam. Sesamettha uttānameva. Pariyuṭṭhitarāgajāyampatikānam sannihitatā, sayanigharatā, dutiyassa bhikkhuno abhāvo, anupakhajja nisīdananti imāni panettha cattāri aṅgāni.

Sabhojanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

284-289. Catutthapañcomesu natthi kiñci vattabbam.

6. Cārittasikkhāpadavaṇṇanā

298. Chaṭṭhe pakativacanena ettha yaṃ dvādasahatthabbhantare ṭhitena sotum sakkā bhaveyya, taṃ pakativacanam nāma. Āpucchitabboti “aham itthannāmassa gharam gacchāmī”ti vā “cārittam āpajjāmī”ti vā īdisena vacanena āpucchitabbo. Sesamettha uttānameva. Pañcannam bhojanānam aññatarena nimantanāsādiyanam, santaṃ bhikkhum anāpucchana, bhattiyagharato aññagharappavesanam, majjhanhikānatikkamo, samayassa vā āpadānam vā abhāvoti imāni panettha pañca aṅgāni.

Cārittasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā

303. Sattame mahānāmo nāmāti anuruddhattherassa bhātā bhagavato cūlapitu putto. Suddhodano sakkodano sukkodano dhotodano amitodanoti ime hi pañca janā bhātaro. Amitā nāma devī tesam bhaginī, tissatthero tassā putto. Tathāgato ca nandatthero ca suddhodanassa puttā, mahānāmo ca anuruddhatthero ca sukkodanassa, ānandatthero amitodanassa. So bhagavato kaniṭṭho, mahānāmo mahallakataro sakadāgāmī ariyasāvako. Tena vuttam “mahānāmo nāma...pe... ariyasāvako”ti.

305-306. Pāliyam ajjaṇhoti ajja ekadivasanti attho, “ajjano”ti vā attho gahetabbo, no amhākam. Kālam āharissathāti sve harissatha. Tato ce uttari sādīyeyyāti sace tattha rattīhi vā bhesajjehi vā paricchedo kato hoti “ettakāyeva vā rattīyo ettakāni vā

bhesajjāni viññāpetabbānī”ti, tato rattipariyantato vā bhesajjapariyantato vā uttari viññāpento sādiyeyya. “Imehi tayā bhesajjehi pavāritamha, amhākañca imināva bhesajjena attho”ti ācikkhitvā viññāpetumpi gilānova labhati.

310. Yasmā saṅghapavāraṇāyamevāyaṃ vidhi, tasmā “ye attano puggalikāya pavāraṇāya pavāritā”ti vuttaṃ. Sesam uttānameva. Saṅghapavāraṇatā, bhesajjaviññatti, agilānatā, pariyaṇṭātikkamoti imāni panettha cattāri aṅgāni.

Mahānāmasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā

311. Aṭṭhamam uttānatthameva. Uyyuttasenā, dassanattāya gamanaṃ, anuññātokāsato aññatra dassanaṃ, tathārūpapaccayassa āpadāya vā abhāvoti imāni panettha cattāri aṅgāni.

Uyyuttasenāsikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā

317. Navamasikkhāpadampi uttānameva. Tirattātikkamō, senāya sūriyassa atthaṅgamo, gilānatādīnaṃ abhāvoti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Senāvāsasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Uyyodhikasikkhāpadavaṇṇanā

322. Dasame kati te lakkhāni laddhānīti tava sarappahārassa lakkhaṇabhūtā kittakā janā tayā laddhāti attho, kittakā tayā viddhāti vuttaṃ hoti. Sesamettha uttānameva. Uyyodhikādidassanattāya gamanaṃ, anuññātokāsato aññatra dassanaṃ, tathārūpapaccayassa āpadāya vā abhāvoti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Uyyodhikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito acelakavaggo pañcama.

6. Surāpānavaggo

1. Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā

326-328. Surāpānavaggassa paṭthamasikkhāpade vatiyāti gāmaparikkhepavatiyā. Pāliyaṃ piṭṭhasurādīsu piṭṭham bhājane pakkhipitvā tajjaṃ udakaṃ datvā madditvā katā piṭṭhasurā. Evaṃ pūve odane ca bhājane pakkhipitvā tajjaṃ udakaṃ datvā madditvā katā pūvasurā odanasurāti ca vuccati. “Kiṇṇā”ti pana tassā surāya bijaṃ vuccati. Ye surāmodakāti vuccanti, te pakkhipitvā katā kiṇṇapakkhittā. Harītakīsāsapādinānāsambhārehi saṃyojitā sambhārasaṃyuttā.

Madhukatālanāḷikerādipuppharaso ciraparivāsito pupphāsavo. Panasādiphalaraso phalāsavo. Muddikāraso madhvāsavo. Ucchuraso guḷāsavo.

Harītakāmalakakaṭukabhaṇḍādīnānāsambhārānaṃ raso ciraparivāsito sambhārasaṃyutto. Bījato paṭṭhāyāti sambhāre paṭiyādetvā cāṭiyaṃ pakkhittakālato, tālanāḷikerādīnaṃ puppharasassa gahitaabhinavakālatoyeva ca paṭṭhāya.

329. Loṇasovīrakam suttañca anekehi bhesajjehi abhisankhato amajjabhūto āsavaviseso. Vāsaggāhāpanatthanti sugandhibhāvaggāhāpanattham. Acittakam lokavajjanti ettha yaṃ vattabbam, taṃ paṭhamapārājikavaṇṇanāyaṃ vuttanayena veditabbam. Sesamettha uttānameva. Majjabhāvo, tassa pānañcāti imāni panettha dve aṅgāni.

Surāpānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā

330. Dutiye bhikkhunīpi anupasampannatthāne tthitāti ettha bhikkhupi bhikkhuniyā anupasampannatthāne tthitoti veditabbo. Sesamettha uttānameva. Hasādhippāyatā, upasampannassa kāyena kāyāmasananti imāni panettha dve aṅgāni.

Aṅgulipatodakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā

335. Tatiyaṃ uttānatthameva. Uparigopphakatā, hasādhippāyena kīḷananti imāni panettha dve aṅgāni.

Hasadhammasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā

344. Catutthe gārayho ācariyuggaho na gahetabboti yasmā ucchuraso sattāhakāliko, tassa kasaṭo yāvajjiviko, dvinnamyeva samavāyo ucchuyatthi, tasmā vikāle ucchuyatthim khāditum vaṭṭati gulaharītakaṃ viyāti evamādiko gārayhācariyavādo na gahetabbo. Lokavajje ācariyuggaho na vaṭṭatīti lokavajjasikkhāpade āpattitthāne yo ācariyavādo, so na gahetabbo, lokavajjam atikkamitvā “idaṃ amhākaṃ ācariyuggaho”ti vadantassa uggaho na vaṭṭatīti adhippāyo. Suttānulomaṃ nāma aṭṭhakathā. Paveṇiyā āgatasamodhānaṃ gacchatīti “paveṇiyā āgato ācariyuggahova gahetabbo”ti evaṃ vutte mahāaṭṭhakathāvādeyeva saṅgahaṃ gacchatīti adhippāyo. Sesamettha uttānameva. Upasampannassa paññattena vacanaṃ, anādariyakaraṇanti imāni panettha dve aṅgāni.

Anādariyasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Bhimsāpanasikkhāpadavaṇṇanā

345. Pañcamaṃ uttānatthameva. Upasampannatā, tassa dassanasavanavisaye bhimsāpetukāmatāya vāyamananti imāni panettha dve aṅgāni.

Bhimsāpanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Jotisikkhāpadavaṇṇanā

350. Chatṭhe bhaggā nāma janapadino rājakumārā, tesam nivāso ekopi janapado ruḷhīsaddena “bhaggā”ti vuccatī. Tena vuttaṃ “bhaggāti janapadassa nāma”nti. Susumāragireti evaṃnāmake nagare. Tassa kira nagarassa māpanattham vatthuvijjācariyena nagaraṭṭhānassa pariggaṇhanadivase avidūre susumāro saddamakāsi giram nicchāresi. Atha anantarāyena nagare māpite tameva susumāragiraṇaṃ subhanimittaṃ katvā susumāragiraṃtvevassa nāmaṃ akaṃsu. Keci pana “susumārasaṇṭhānattā susumāro nāma eko giri, so tassa nagarassa

samīpe, tasmā taṃ susumāragiri etassa atthīti ‘susumāragiri’ti vuccatī’ti vadanti. Tathā vā hotu aññathā vā, nāmametaṃ tassa nagarassāti āha ‘‘susumāragiranti nagarassa nāma’’nti. Bhesakaḷāti ghampaṇḍanāmakō gacchaviseso. Keci ‘‘setarukkho’’tipi vadanti. Tesam bahulatāya pana taṃ vanaṃ bhesakaḷāvanantveva paññāyittha. ‘‘Bhesakaḷāvane’’tipi pāṭho. ‘‘Bheso nāma eko yakkho ayuttakārī, tassa tato gaḷitaṭṭhānatāya taṃ vanaṃ bhesakaḷāvanaṃ nāma jāta’’nti hi keci.

352. Jotikaraṇeti aggikaraṇe. Sesamettha uttānameva. Agilānatā, anuññātakaraṇābhāvo, visibbetukāmatā, samādahananti imāni panettha cattāri aṅgāni.

Jotisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Nahānasikkhāpadavaṇṇanā

357. Sattamasikkhāpadassa pāḷiyam asambhinnenāti amakkhiteṇa, anaṭṭhenāti attho. Orenaddhamāsaṃ nahāyeyyāti nahātadivasato paṭṭhāya addhamāse aparipuṇṇe nahāyeyya. Sesamettha uttānameva. Majjhimadeso, ūnakaddhamāse nahānaṃ, samayānaṃ vā nadīpāragamanassa vā āpadānaṃ vā abhāvoti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Nahānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā

368. Atṭhame ‘‘cammakāranīlaṃ nāma pakatinīla’’nti tīsupi gaṇṭhipadesu vuttaṃ. Gaṇṭhipade pana ‘‘cammakārā udae tipumalaṃ ayagūthañca pakkhipitvā cammaṃ kālāṃ karonti, taṃ cammakāranīla’’nti vuttaṃ. Sesamettha uttānameva. Vuttappakārassa cīvarassa akatakappatā, anaṭṭhacīvarādītā, nivāsanaṃ vā pārūpanaṃ vāti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Dubbaṇṇakaraṇasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā

374. Navame apaccuddhāraṇanti ‘‘mayhaṃ santakaṃ paribhuñja vā vissajjehi vā’’tiādinā akatapaccuddhāraṃ. Yena vinayakammaṃ katanti yena saddhiṃ vinayakammaṃ kataṃ. Tīṃsakavaṇṇanāyanti nissaggiyavaṇṇanāyaṃ. Paribhogena kāyakammaṃ, apaccuddhārāpanena vacīkammaṃ. Sesamettha uttānameva. Sāmaṃ vikappitassa apaccuddhāro, vikappanupagacīvaratā, paribhogoti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Vikappanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Cīvaraapanidhānasikkhāpadavaṇṇanā

377. Dasamaṃ uttānatthameva. Upasampannassa santakānaṃ pattādīnaṃ apanidhānaṃ, vihesetukāmatā vā hasādhippāyatā vāti imāni panettha dve aṅgāni.

Cīvaraapanidhānasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito surāpānavaggo chaṭṭho.

7. Sappāṇakavaggo

1. Sañciccaṣikkhāpadavaṇṇanā

382. Sappāṇakavaggassa paṭhamasikkhāpade usum saram assati khipatīti issāso, dhanusippakusaloti āha “dhanuggahācariyo”ti. Paṭisattavidhamanattamaṃ dhanum gaṇhantīti dhanuggahā, tesam ācariyo dhanuggahācariyo. Appamattena vattaṃ kātābbanti yathā te pāṇā na maranti, evaṃ sūpaṭṭhitassatinā senāsane vattaṃ kātābbaṃ. Sesamettha uttānameva. Aṅgānipi manussaviggahe vuttanayena veditābbānīti.

Sañciccaṣikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā

387. Dutiye udakasaṇṭhānakappadeseti yattha bhūmibhāge udakaṃ nikkhattaṃ santiṭṭhati, na sahasā parikkhayaṃ gacchati, tādise padese. Sesamettha uttānameva. Aṅgāni siñcanasikkhāpade vuttanayāneva.

Sappāṇakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Ukkoṭanasikkhāpadavaṇṇanā

392. Tatiye yathāpatiṭṭhitabhāvena patiṭṭhātuṃ na dentīti tesam pavattiākāradassanattamaṃ vuttaṃ. Yaṃ pana dhammena adhikaraṇaṃ nihataṃ, taṃ sunihatameva. Sace vipakate kamme paṭikkosati, taṃ saññāpetvāva kātābbaṃ. Itarathā kammañca kuppati, kārakānañca āpatti. Sesamettha uttānameva. Yathādhammaṃ nihatabhāvo, jānanā, ukkoṭanāti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Ukkoṭanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Duṭṭhulasikkhāpadavaṇṇanā

399. Catutthe tassevāti yo āpanno, tasseva. Āroceṭīti paṭicchādanattameva mā kassaci ārocesīti vadati. Vatthupuggaloti āpannapuggalo. Yenassa ārocitanti yena dutiyena assa tatiyassa ārocitaṃ. Koṭi chinnā hotīti yasmā paṭicchādanapaccayā āpattiṃ āpajjitvāva dutiyena tatiyassa ārocitaṃ, tasmā tappaccayā puna tena āpajjitabbāpattiyā abhāvato āpattiyā koṭi chinnā nāma hoti.

400. “Anupasampannassa sukkavissatṭhi ca kāyasamsaggo cāti ayaṃ duṭṭhullaajjhācāro nāmā”ti idaṃ duṭṭhullārocanasikkhāpadaṭṭhakathāya na sameti. Vuttañhi tattha “anupasampannassa duṭṭhullaṃ vā aduṭṭhullaṃ vā ajjhācāraṇi ettha ādito pañca sikkhāpadāni duṭṭhullo nāma ajjhācāro, sesāni aduṭṭhullo, sukkavissatṭhikāyasamsaggaduṭṭhullaattakāmā panassa ajjhācāro nāmā”ti. “Ārocane anupasampannassa duṭṭhullaṃ aññathā adhippettaṃ, paṭicchādane aññathā”ti etthāpi visesakāraṇaṃ na dissati, tasmā aṭṭhakathāya pubbenāparaṃ na sameti. Aviroduhaṃ icchantena pana vīmaṃsitabbamettha kāraṇaṃ. Sesamettha uttānameva. Upasampannassa duṭṭhullāpattijānaṃ, paṭicchādetukāmatāya nārocessāmīti dhuranikkhepoti imāni panettha dve aṅgāni.

Duṭṭhulasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Ūnavāsativassasikkhāpadavaṇṇanā

402. Pañcame rūpasuttanti heraṇṇikānaṃ suttaṃ. Duruttānanti akkosavasena duruttānaṃ, duruttattāyeva durāgatānaṃ. Vacanapathānanti ettha vacanameva

tadattham ñātukāmānaṃ ñāpetukāmānañca pathoti vacanapatho. Dukkhamānanti dukkhena khamitabbānaṃ.

404. Gabbhe sayitakālena saddhiṃ vīsativassam vassam assāti gabbhavāso. Hāyanaṇḍhananti gabbhamāsesu adhikesu uttarihāyanaṃ, ūnesu ṇḍhananti veditabbam. Ekūnavīsativassanti dvādasamāse mātukucchismiṃ vasitvā mahāpavāraṇāya jātakālato paṭṭhāya ekūnavīsativassam. Pāṭipadadivaseti pacchimikāya vassūpagamanadivase. “Tiṃsarattidivo māsō”ti vacanato “cattāro māsā parihāyanti”ti vuttam. Vassam ukkaḍḍhantīti vassam uddham kaḍḍhanti, tatiye saṃvacchare ekamāsam adhihamāsavasena pariccajantā vassam uddham kaḍḍhantīti attho, tasmā tatiyo saṃvaccharo terasamāsiko hoti, saṃvaccharassa pana dvādasamāsikattā aṭṭhārasasu vassesu adhihamāse visum gahetvā “cha māsā ṇḍhantī”ti vuttam. Tatoti chamāsato. Nikkañkhā hutvāti adhihamāsehi saddhiṃ paripuṇṇavīsativassattā nibbematikā hutvā. Yam pana vuttam tisu gaṇṭhipadesu “aṭṭhārasannaṃyeva vassānaṃ adhihamāse gahetvā gaṇitattā sesavassadvayassapi adhihāni divasāni honteva, tāni adhihādivasāni sandhāya ‘nikkañkhā hutvā’ti vutta”nti, tam na gahetabbam. Na hi dvīsu vassesu adhihādivasāni nāma visum upalabbhanti tatiye vasse vassukkaḍḍhanavasena adhihamāse pariccatteyeva atirekamāsasambhavato. Tasmā dvīsu vassesu atirehādivasāni nāma visum na sambhavanti.

Nanu ca “te dve māsē gahetvā vīsativassāni paripuṇṇāni hontī”ti kasmā vuttam, ekūnavīsativassamhi puna aparasmim vasse pakkhitte vīsativassāni paripuṇṇāni hontīti āha “ettha pana...pe... vutta”nti. Anekatthattā nipātānaṃ pana-saddo hi-saddatthe, ettha hīti vuttam hoti. Idañhi vuttassevatthassa samatthanavasena vuttam. Iminā ca imaṃ dīpeti “yam vuttam ‘ekūnavīsativassam sāmaṇeraṃ nikkhamanīyapuṇṇamāsim atikkamma pāṭipadadivase upasampādentī’ti, tattha gabbhamāsepi aggahetvā dvīhi māsēhi aparipuṇṇavīsativassam sandhāya ‘ekūnavīsativassa’nti vuttam, tasmā adhihamāsesu dvīsu gahitesu vīsativassāni paripuṇṇāni nāma hontī”ti. Tasmāti yasmā gabbhamāsāpi gaṇanūpagā honti, tasmā. Ekavīsativasso hotīti jātadivasato paṭṭhāya vīsativasso samāno gabbhamāsehi saddhiṃ ekavīsativasso hoti.

406. Aññaṃ upasampādetīti upajjhāyo kammavācācariyo vā hutvā upasampādeti. Sesamettha uttānameva. Ūnavīsativassatā, ūnakasaññitā, upasampādananti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Ūnavīsativassasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Theyyasatthasikkhāpadavaṇṇanā

407. Chaṭṭhasikkhāpadaṃ uttānatthameva. Theyyasatthakabhāvo, jānanaṃ, saṃvidhānaṃ, avisaṅketena gamananti imāni panettha cattāri aṅgāni.

Theyyasatthasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

412. Sattame natthi kiñci vattabbam.

8. Ariṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā

417. Atthame bādhayimsūti haniṃsu. Taṃtaṃsampattiyā vibandhanavasena sattasantānassa antare vemajjhe eti āgacchatīti antarāyo, diṭṭhadhammikāḍḍhanattho. Anatikkamanaṭṭhena tasmim̐ antarāye niyuttā, antarāyaṃ vā phalaṃ arahanti, antarāyassa vā karaṇasīlāti antarāyikā. Tenāha “antarāyaṃ karontīti antarāyikā”ti. Ānantariyadhammāti ānantarikasabhāvē cetanādharmā. Tatrāyaṃ vacanattho - cutianantaraphalaṃ anantaraṃ nāma, tasmim̐ anantare niyuttā, taṃnibbattanena anantarakaraṇasīlā, anantarappayojanāti vā ānantarikā, te eva ānantariyāti vuttā. Kammāni eva antarāyikāti kammantarāyikā. Mokkhasseva antarāyaṃ karoti, na saggassāti micchācāralakkhaṇābhāvato vuttaṃ. Na hi bhikkhuniyā dhammarakkhitabhāvo atthi. Pākatikabhikkhunīvasena cetam̐ vuttaṃ. Ariyāya pana pavattaṃ apāyasaṃvattanikameva, nandamāṇavako cettha nidassanaṃ. Ubhinnaṃ samānacchandatāvasena vā na saggantarāyikatā, mokkhanantarāyikatā pana mokkhatthāya paṭipattiyā vidūsanato. Abhibhavitvā pana pavattiyaṃ saggantarāyikatāpi na sakkā nivāretunti.

Ahetukadiṭṭhiakiriyadiṭṭhinatthikadiṭṭhiyova niyatabhāvaṃ pattā niyatamicchādiṭṭhidhammā. Paṭisandhidhammāti paṭisandhicittuppādamāha. Paṇḍakādiggaṇaṇācettha nidassanamattaṃ sabbāyapi ahetukapaṭisandhiyā vipākantarāyikabhāvato. Yāhi ariye upavadati, tā cetanā ariyūpavādā jātā. Tato paranti khamāpanato upari. Yaṃ panettha vattabbaṃ, taṃ dibbacakkhukathāyaṃ vuttameva. Sañcicca āpannā āpattiyoti sañcicca vītikkantā satta āpattikkhandhā. Sañcicca vītikkantañhi antamaso dukkaṭadubbhāsitaṃpi saggamaggaphalānaṃ antarāyaṃ karoti. Yāva bhikkhubhāvaṃ paṭijānāti pārājikaṃ āpanno, na vuṭṭhāti sesagarukāpattiṃ āpanno, na deseti lahukāpattiṃ āpanno.

Ayaṃ bhikkhūti ariṭṭho bhikkhu. Rasena rasaṃ saṃsanditvāti anavajjena paccayaparibhuṇṇanarasena sāvajjakāmaguṇaparibhogarasaṃ samānetvā. Yoniso paccavekkhaṇena natthi ettha chandarāgoti nicchandarāgo, paccayaparibhogo. Upanento viyāti bandhanaṃ upanento viya. “Ghaṭento viyā”tipi pāṭho. Upasaṃharanto viyāti sadisaṃ upasaṃharanto viya ekantasāvajje anavajjabhāvapakkepanato. Pāpakanti lāmakatṭhena duggatisampāpanaṭṭhena ca pāpakaṃ. Mahāsamuddaṃ bandhantena viyāti setukaraṇavasena mahāsāgaram̐ bandhantena viya. Sabbaññutaññāṇena saddhiṃ paṭivirujjhantoti sabbaññutaññāṇena “sāvajja”nti diṭṭhaṃ “anavajja”nti gahaṇena tena saha paṭivirujjhanto. Āṇācakketi paṭhamapārājikasikkhāpadasaṅkhāte, “abrahamacariyaṃ pahāyā”tiādidesanāsaṅkhāte ca āṇācacke.

Atṭhikaṅkalam̐ nāma uraṭṭhi vā piṭṭhikaṅṭakaṃ vā sīsattṭhi vā. Tañhi nimmaṃsattā “kaṅkala”nti vuccati. Vigatamaṃsāya hi atṭhisaṅkhalikāya ekaṭṭhimhi vā kaṅkala-saddo niruḷho. Anudhanaṭṭhenāti anupāyapaṭipattiyā sampati āyatiṅca anudhanaṭṭhena. Mahābhītāpanaṭṭhena anavaṭṭhitasabhāvatāya, ittarapaccupaṭṭhānaṭṭhena muhuttakaraṇīyatāya, tāvakālikatṭhena parehi abhibhavanatāya, sabbaṅgapaccaṅgapalibhaṇṇanaṭṭhena bhedanādiadhikaraṇabhāvena, ugghāṭasadisatāya adhikuṭṭhanaṭṭhena, avaṇe vaṇaṃ uppādetvā anto anupavisanabhāvatāya vinivijjanaṭṭhena, diṭṭhadhammikasamparāyikaanattanimitatāya sāsāṅkasappaṭibhayaṭṭhena.

Pāliyaṃ “thāmasā parāmāsā”tiādīsu evamattho veditabbo. Thāmasāti diṭṭhithāmena, tassā diṭṭhiyā thāmagatabhāvenāti attho. Parāmāsāti diṭṭhiparāmāsena, diṭṭhisaṅkhātapaṭirāmāsenāti attho. Diṭṭhiyeva hi dhammasabhāvaṃ atikkamitvā

parato āmasanena parāmāso. Abhinivissāti taṇhābhinivesapubbaṅgamaena diṭṭhābhinivesena “īdamettha sacca”nti abhinivisitvā. Voharatīti katheti. Yato ca kho te bhikkhūti yadā te bhikkhū. Evaṃbyākho ahaṃ, bhante, bhagavatāti idaṃ esa attano laddhiṃ nigūhitukāmatāya natthīti vattukāmopi bhagavato ānubhāvena sampaṭicchati. Buddhānaṃ kira sammukhā dve kathā kathetuṃ samattho nāma natthi. Kassa nu kho nāma tvaṃ moghapurisāti tvaṃ moghapurisa kassa khattiyassa vā brāhmaṇassa vā vessassa vā suddassa vā gahaṭṭhassa vā pabbajitassa vā devassa vā manussassa vā mayā evaṃ dhammaṃ desitaṃ ājānāsi. Sesamettha uttānameva. Dhammakammata, samanubhāsanā, appaṭinissajjananti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Ariṭṭhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā

424. Navame payogagaṇanāyāti dānaggahaṇappayogagaṇanāya. Saṃvāse kammaṃpariyosānavasena, sahaseyyāya ekasmiṃ nipanne itarassa nipajjanapayogavasena āpattiparicchedo veditabbo. Ettha ca padabhājane “ekacchanne”ti avisesena vuttattā nānūpacārepi ekacchanne nipajjantassa āpatti. Teneva mātikāṭṭhakathāyaṃ vuttaṃ “saha vā seyyaṃ kappeyyāti nānūpacārepi ekacchanne nipajjeyyā”ti. Paṇṇattiṃ ajānantena arahatāpi kiriyābyākatacittena āpajjitabbattā “ticitta”nti vuttaṃ. Yaṃ pana kenaci vuttaṃ “ticittanti ettha vipākābyākatacittena saha vā seyyaṃ kappeyyāti evamattho daṭṭhabbo, aññathā sacittakattā sikkhāpadassa kiriyābyākataṃ sandhāya na yujjatī”ti, taṃ na gahetabbaṃ. Na hi sacittakasikkhāpadavītikkamo arahato na sambhavati. Teneva pathavīkhaṇanādīsu sacittakasikkhāpadesu ticittameva vuttaṃ. Sesamettha uttānameva. Akatānudhammatā, jānanā, sambhogādikaraṇanti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Ukkhittasambhogasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā

428. Dasame pireti nipātapadaṃ. Sambodhane vattamānaṃ para-saddena samānatthaṃ vadantīti āha “para amāmakā”ti, amhākaṃ anajjhattikabhūtāti attho. Pireti vā “parato”ti iminā samānatthaṃ nipātapadaṃ, tasmā cara pireti parato gaccha, mā idha tiṭṭhāti evampettha attho veditabbo. Sesamettha purimasikkhāpadadvaye vuttanayameva.

Kaṇṭakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

Niṭṭhito sappāṇakavaggo sattamo.

8. Sahadhammikavaggo

1. Sahadhammikasikkhāpadavaṇṇanā

434. Sahadhammikavaggassa paṭhamasikkhāpade vācāya vācāya āpattīti anādariyabhayā lesena evaṃ vadantassa āpatti. Sesamettha uttānameva. Upasampannassa paññattena vacanaṃ, asikkhitukāmatāya evaṃ vacananti imāni panettha dve aṅgāni.

Sahadhammikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Vilekhanasikkhāpadavaṇṇanā

438. Dutiye vinayassa pariyāpuṇaṇaṃ vinayapariyattīti āha “vinayaṃ pariyāpuṇantāna”ntiādi. Suguttoti yathā karaṇḍake pakkhittamaṇikkhandho viya na nassati vipattiṃ na pāpuṇāti, evaṃ suṭṭhu gopito. Surakkhitoti tasseva pariyāyavacanāṃ. Yathā hi kilesacorehi avilumpanīyo hoti, evaṃ sabbadā sūpaṭṭhitassatitāya suṭṭhu rakkhito. Kukkuccapakatānanti kappiyākappiyaṃ nissāya uppannakukkuccena abhibhūtānaṃ. Sārajjanaṃ sārado, byāmohabhayaṃ. Vigato sārado etassāti visārado. Sahadhammenāti sakāraṇena vacanena. Suniggahitaṃ niggaṇhātīti yathā na puna sīsaṃ ukkhipanti, atha kho appaṭibhānā maṅkubhūtāyeva honti, evaṃ suṭṭhu niggaṇhāti.

Alajjitāti ya-kāralopena niddeso, alajjitāyāti vuttaṃ hoti. Aññāṇatātiādīsupi eseva nayo. Mando momūhoti aññāṇabhāvena mando, avisayato momūho, mahāmūḷhoti attho.

Attapaccatthikāti attano paccatthikā. Vajjiputtakā dasavatthudīpakā. Parūpahāraaññāṇakaṅkhāparavitāraṇādivādāti ettha ye arahattaṃ paṭijānantānaṃ appatte pattasaññīnaṃ adhimānikānaṃ kuhakānaṃ vā arahattaṃ paṭijānantānaṃ sukkavissatṭhiṃ disvā mārakāyikā devatā “arahato asuciṃ upasaṃharantī”ti maññanti seyyathāpi pubbaseliyā aparaseliyā ca, te parūpahāravādā. Yesaṃ pana arahato itthipurisādīnaṃ nāmagottādīsū ñāṇappavattiyā abhāvena atthi arahato aññāṇaṃ, tattheva sanniṭṭhānābhāvena atthi arahato kaṅkhā, yasmā cassa tāni vatthūni pare vitārenti pakāsentī ācikkhanti, tasmā atthi arahato paravitāraṇāti imā tisso laddhiyo seyyathāpi etarahi pubbaseliyānaṃ, te aññāṇakaṅkhāparavitāraṇavādā. Niggaho pana nesaṃ kathāvatthuppakaraṇe vuttanayeneva veditabbo.

Cattāro maggā ca phalāni cāti ukkaṭṭhaniddesavasena vuttaṃ, catasso paṭisambhidā tisso vijjā cha abhiññāti ayampi adhigamasaddhammoyeva. Ca-kāro vā avuttasampiṇḍanattho daṭṭhabbo. Keci therāti dhammakathikā. Āhaṃsūti paṃsukūlikattherā evaṃ āhaṃsu.

Kadā panāyaṃ kathā udapādīti? Ayañhettha anupubbikathā - imasmiṃ kira dīpe caṇḍālatissamahābhaye sakko devarājā mahāuḷumpaṃ māpetvā bhikkhūnaṃ ārocāpesi “mahantaṃ bhayaṃ bhavissati, na sammā devo vassissati, bhikkhū paccayehi kilamantā pariyattiṃ sandhāretuṃ na sakkhissanti, paratīraṃ gantvā ayyehi jīvitaṃ rakkhituṃ vaṭṭati. Imaṃ mahāuḷumpaṃ āruyha gacchatha bhante, yesaṃ ettha nisajjaṭṭhānaṃ nappahoti, te kaṭṭhakhaṇḍepi uraṃ ṭhapetvā gacchantu, sabbesaṃ bhayaṃ na bhavissatī”ti. Tadā samuddatīraṃ patvā satṭhi bhikkhū katikaṃ katvā “amhākaṃ ettha gamanakiccaṃ natthi, mayaṃ idheva hutvā tepiṭakaṃ rakkhissāmā”ti tato nivattitvā dakkhiṇamalayaṇapadaṃ gantvā kandaṃūlappaṇṇehi jīvikaṃ kappentā vasiṃsu, kāye vahante nisīditvā sajjhāyaṃ karonti, avahante vālikaṃ ussāretvā parivāretvā sīsāni ekaṭṭhāne katvā pariyattiṃ sammasanti. Iminā niyāmena dvādasā saṃvaccharāni sātṭhakathaṃ tepiṭakaṃ paripuṇṇaṃ katvā dhārayiṃsu.

Bhaye vūpasante sattasatā bhikkhū attano gataṭṭhāne sātṭhakathe tepiṭake ekakkharampi ekabyañjanampi avināsetvā imeva dīpamāgamaṃ kallaḡāmājanapade maṇḍalārāmaṇihāraṃ pavasiṃsu. Therānaṃ āgatapavattiṃ sutvā imasmiṃ dīpe ohīnā satṭhi bhikkhū “there passissāmā”ti gantvā therehi saddhiṃ

tepiṭakaṃ sodhentā ekakkharampi ekabyañjanampi asamentaṃ nāma na passiṃsu. Tasmim̐ thāne therānaṃ ayaṃ kathā udapādi “pariyatti nu kho sāsanaṃ mūlaṃ, udāhu paṭipattī”ti. Paṃsukūlikattherā “paṭipatti mūla”nti āhaṃsu, dhammakathikā “pariyatti”ti. Atha ne therā “tumhākaṃ dvinnampi janānaṃ vacanamatteneva na sakkā viññātum, jinabhāsitaṃ suttaṃ āharathā”ti āhaṃsu. Suttaṃ āharitum na bhāroti -

“Ime ca, subhadda, bhikkhū sammā vihareyyum, asuñño loko arahantehi assā”ti. “Paṭipattimūlakaṃ, mahārāja, satthusāsanaṃ, paṭipattisāraṃ, mahārāja, satthusāsanaṃ, paṭipatti tiṭṭhanti tiṭṭhatī”ti -

Suttaṃ āharim̐su.

Imaṃ suttaṃ sutvā dhammakathikā attano vādaṭṭhapanatthāya imaṃ suttaṃ āharim̐su -

“Yāva tiṭṭhanti suttantā, vinayo yāva dīpati;
Tāva dakkhanti ālokaṃ, sūriye abbhūṭṭhite yathā.

“Suttantesu asantesu, pamuṭṭhe vinayamhi ca;
Tamo bhavissati loka, sūriye atthaṅgate yathā.

“Suttante rakkhite sante, paṭipatti hoti rakkhitā;
Paṭipattiyam̐ thito dhīro, yogakkhemā na dhamasatī”ti.

Imasmim̐ sutte āhaṭe paṃsukūlikattherā tuṇhī ahesum̐.

Dhammakathikattherānaṃyeva vacanaṃ purato ahosi. Yathā hi gavasatassa gavasahassassa vā antare pavenipālikāya dhenuyā asati so vaṃso sā pavenī na ghaṭiyati, evameva āraddhavipassakānaṃ bhikkhūnaṃ satepi sahassepi vijjamāne pariyattiyā asati ariyamaggapaṭivedho nāma na hoti. Yathā ca nidhikumbhiyā jānanatthāya pāsānapitṭhe akkharesu upanibaddhesu yāva akkharāni dharanti, tāva nidhikumbhī naṭṭhā nāma na hoti, evameva pariyattiyā dharamānāya sāsanaṃ antarahitaṃ nāma na hotīti. Tassādheyyoti tassāyatto.

439. So panāti so pātimokkho. Sesamettha uttānameva. Garahitukāmatā, upasampannassa santike sikkhāpadavaṇṇanañcāti imāni panettha dve aṅgāni.

Vilekhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Mohanasikkhāpadavaṇṇanā

443. Tatiyaṃ uttānameva. Mohāropanaṃ, mohetukāmatā, vuttanayena sutabhāvo, mohananti imāni panettha cattāri aṅgāni.

Mohanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Pahārasikkhāpadavaṇṇanā

452. Catutthe rattacittoti kāyasaṃsaggarāgena rattacitto. Sace pana methunarāgena ratto pahāraṃ deti, dukkaṭameva. Sesamettha uttānameva. Kupitatā, na mokkhādhippāyatā, upasampannassa pahāradānanti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Pahārasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā

457. Pañcame na paharitukāmatāya dinnattā dukkaṭanti ettha paharitukāmatāya pahaṭe purimasikkhāpadena pācittiyaṃ, uccāretukāmatāya kevalaṃ uggiraṇamatte kate iminā pācittiyaṃ. Iminā pana virajjhivā pahāro dinno, tasmā dukkaṭaṃ. Kimidaṃ dukkaṭaṃ pahārapaccayā, udāhu uggiraṇapaccayāti? Tattha keci tāva vadanti “pahārapaccayā eva dukkaṭaṃ, uggiraṇapaccayā pācittiyanti sadukkaṭaṃ pācittiyaṃ yujjati. Purimañhi uggiraṇaṃ, pacchā pahāro, na ca pacchā pahāraṃ nissāya purimaṃ uggiraṇaṃ anāpattivatthukaṃ bhavitumarahati”ti.

Mayaṃ panettha evaṃ takkayāma “uggiraṇassa attano sabhāveneva asaṇṭhitattā tappaccayā pācittiyena na bhavitabbaṃ, asuddhacittena katapayogattā pana na sakkā ettha anāpattiyaṃ bhavitunti dukkaṭaṃ vuttaṃ. ‘Na paharitukāmatāya dinnattā’ti iminā ca pahārapaccayā purimasikkhāpadena pācittiyāsambhave kāraṇaṃ vuttaṃ, na pana pahārapaccayā dukkaṭasambhave. Na hi apaharitukāmatāya pahāre dinne purimasikkhāpadena pahārapaccayā pācittiyena dukkaṭena vā bhavituṃ yutta”nti. “Tiracchānādīnaṃ asucikaraṇādiṃ disvā kujjhivāpi uggirantassa mokkhādhippāyo evā”ti vadanti. Sesamettha uttānameva. Kupitatā, na mokkhādhippāyatā, upasampannassa talasattiuggiraṇanti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Talasattikasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Amūlakasikkhāpadavaṇṇanā

459. Chaṭṭhaṃ uttānatthameva. Upasampannatā, saṅghādisesassa amūlakatā, anuddhamṣanā, taṅkhaṇavijānanāti imāni panettha cattāri aṅgāni.

Amūlakasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Sañciccasikkhāpadavaṇṇanā

464. Sattamampi uttānatthameva. Upasampannatā, aphāsukāmatā, kukkuccuppādananti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Sañciccasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

8. Upassutisikkhāpadavaṇṇanā

471. Aṭṭhame sutisamīpanti saddasamīpaṃ. Suyyatīti hi suti, saddassetam adhivacanaṃ. Tassa samīpaṃ upassuti, saddasamīpanti vuttaṃ hoti. Gaṇṭhipadesu ca suyyatīti sutīti saddova vutto. Yattha pana ṭhiteṇa sakkā hoti saddaṃ sotuṃ, tattha tiṭṭhanto saddasamīpe ṭhito nāma hotīti āha “yattha ṭhatvā”tiādi. Keci pana “suṇāti etthāti suti. Yattha ṭhito suṇāti, tassa ṭhānassetam nāmaṃ. Tassa samīpaṃ upassutī”ti vadanti, evaṃ pana gayhamāne yasmaṃ ṭhāne ṭhito suṇāti, tassa āsanne aññasmaṃ padese tiṭṭhatīti āpajjati. Aṭṭhakathāyañca upassuti-saddasseva atthaṃ dassetuṃ “yattha ṭhatvā sakkā hoti, tesam vacanaṃ sotu”nti vuttaṃ, na suti-saddassa. Tasmā pubbanayovettha pasatthataro. Atha vā upecca suyayati etthāti upassuti, ṭhānaṃ. Yaṃ ṭhānaṃ upagatena sakkā hoti kathentānaṃ saddaṃ sotuṃ, tatthāti evamattho gahetabbo. Mantentanti bhummatthe upayogavacananti āha “mantayamāne”ti.

473. Ekaparicchedānīti “siyā kiriyaṃ, siyā akiriya”nti iminā nayena ekaparicchedāni. Imāni hi tīṇi sikkhāpadāni kadāci kiriyato samuṭṭhahanti, kadāci akiriyato, na ekakkhaṇeyeva kiriyākiriyato samuṭṭhahanti. Sesamettha uttānameva. Upasampannatā, codanādhippāyo, savananti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Upassutisikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

9. Kammapaṭibāhanasikkhāpadavaṇṇanā

474. Navamaṃ uttānatthameva. Dhammakammata, dhammakammanti saññā, chandaṃ datvā khiyyananti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Kammapaṭibāhanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

10. Chandaṃ adatvā gamanasikkhāpadavaṇṇanā

479. Dasamaṃ uttānatthameva. Vinicchaya kathāya pavattamānatā, dhammakammata, dhammakammasaññitā, samānasīmāyaṃ ṭhitatā, samānasamvāsakatā, kopetukāmatāya hatthapāsavijahananti imāni panettha cha aṅgāni.

Chandaṃ adatvā gamanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

11. Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā

484. Ekādasamampi uttānatthameva. Upasampannatā, dhammena laddhasammuditā, saṅghena saddhiṃ vikappanupagacīvaradānaṃ, pacchā khīyitukāmatāya khiyyanāti imāni panettha cattāri aṅgāni.

Dubbalasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

489. Dvādasame natthi kiñci vattabbaṃ.

Niṭṭhito sahadhammikavaggo aṭṭhamo.

9. Rājavaggo

1. Antepurasikkhāpadavaṇṇanā

497-499. Rājavaggassa paṭthamasikkhāpade aṭṭhakathāyaṃ sabbamaṃ uttānatthameva. Pāḷiyaṃ pana ayamanuttānapadattho. Kataṃ vā karissanti vāti methunavītikkamaṃ kataṃ vā karissanti vā. Imesanti padaṃ vibhattivipariṇāmaṃ katvā ubhayattha yojetabbaṃ “imehi kataṃ ime karissantī”ti. Ratananti maṇiratanādīsu yaṃkiñci. Ubhatoti dvīhi pakkhehi. “Ubhato sujāto”ti ettake vutte yehi kehici dvīhi bhāgehi sujātata viññāyeyya, sujāta-saddo ca “sujāto cārudassano”tiādīsu ārohasampattipariyāyoti jātivaseneva sujātataṃ vibhāvetuṃ “mātito ca pitito cā”ti vuttaṃ. Anorasaputtavaseneva loke mātupitusamaññā dissati, idha pana sā orasaputtavaseneva icchitāti dassetuṃ “saṃsuddhagahaṇiko”ti vuttaṃ. Gabbhaṃ gaṇhāti dhāretīti gahaṇī, gabbhāsayasaññito mātukucchippadeso. Saṃsuddhā gahaṇī assāti saṃsuddhagahaṇiko, saṃsuddhā tassa mātukucchīti vuttaṃ hoti. “Samavepākiniyā gahaṇiyā”ti ettha pana yathābhuttassa āhārassa vipācanavasena gaṇhanato achaḍḍanato kammajatejodhātu “gahaṇī”ti vuccati.

Yāva sattamā pitāmahayugāti ettha pitu pitā pitāmaho, pitāmahassa yugaṃ pitāmahayugaṃ. “Yuga”nti āyuppamāṇaṃ vuccati. Abhilāpamattameva cetam, atthato pana pitāmahoyeva pitāmahayugaṃ. Pitā ca mātā ca pitaro, pitūnaṃ pitaro pitāmahā, tesam yugo pitāmahayugo, tasmā yāva sattamā pitāmahayugā, pitāmahadvandāti evamettha attho daṭṭhabbo. Evañhi pitāmahaggahaṇeneva mātāmahopi gahito hoti. Yuga-saddo cettha ekasesena daṭṭhabbo yugo ca yugo ca yugoti. Evañhi tattha tattha dvandaṃ gahitameva hoti, tasmā tato uddhaṃ sabbepi pubbapurisā pitāmahayugaggahaṇeneva gahitā. Evaṃ yāva sattamo pitāmahayugo, tāva saṃsuddhagahaṇiko.

Akkhittoti “apanetha etaṃ, kiṃ iminā”ti evaṃ akkhitto anavakkhitto. Anupakuṭṭhoti na upakuṭṭho, na akkosam vā nindaṃ vā pattapubbo. Kena kāraṇenāti āha “jātivādenā”ti. Ettha ca “ubhato...pe... pitāmahayugā”ti etena tassa yonidosābhāvo dassito saṃsuddhagahaṇikabhāvakittanato, “akkhitto”ti iminā kiriyāparādhābhāvo. Kiriyāparādhena hi sattā khepaṃ pāpuṇanti. “Anupakuṭṭho”ti iminā ayuttasamsaggābhāvo. Ayuttasamsaggañhi paṭicca sattā akkosam labhanti. Sesamettha uttānameva. Khattiyatā, abhisittatā, ubhinnaṃpi sayanigharato anikkhantatā, appaṭisaṃviditatā, indakhīlātikkamoti imāni panettha pañca aṅgāni.

Antepurasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

2. Ratanasikkhāpadavaṇṇanā

502. Dutiye mahālatam nāmāti patikulam gacchantiyā kira tassā pitā mahālatāpiḷandhanaṃ nāma kārāpesi. Tasmim piḷandhane catasso vajiranāliyo tattha tattha appetabbaṭṭhāne appanavasena viniyogaṃ agamaṃsu, muttānaṃ ekādasa nāliyo, pavālassa dvāvāsati nāliyo, maṇīnaṃ tettiṃsa nāliyo. Iti etehi ca aññehi ca veḷuriyalohitaṅkamasāragallādīhi sattavaṇṇehi ca ratanehi niṭṭhānaṃ agamaṃsi. Taṃ sīse paṭimukkaṃ yāva pādapiṭṭhiyā bhassati, pañcannaṃ hatthīnaṃ balaṃ dhārayamānāva itthi naṃ dhāretuṃ sakkoti. Taṃ sandhāyetam vuttaṃ.

506. Āvasathassa pana suppapāto vā musalapāto vā upacāro nāmāti yojetabbaṃ. Āvasathoti cettha antoārāme vā hotu aññattha vā, attano vasanaṭṭhānaṃ vuccati. Chandenapi bhayenapīti vaḍḍhakīādīsū chandena, rājavallabhesu bhayena. Tameva bhikkhuṃ āsaṅkantīti vissarivā gamanakāle attano pacchato aññassābhāvā āsaṅkanti. Patirūpaṃ nāma ratanasammate paṃsukūlaggahaṇaṃ vā ratane nirussukkagamaṇaṃ vā. Yadi hi taṃ ratanasammataṃ āmāsaṃ ce, “natthi etassa sāmī”ti paṃsukūlaṃ gahessati. Anāmāsaṃ ce, “natthi etassa sāmī”ti paṃsukūlachinnapalibodho nirapekkho gamissati. Samādapetvāti aññaṃ samādapetvā, “uddissa ariyā tiṭṭhanti, esā ariyānāyācanā”ti vuttanayena yācitvāti attho. Sesamettha uttānameva. Ananuññātakaraṇaṃ, parasantakatā, vissāsaggāhapaṃsukūlasaññānaṃ abhāvo, uggahaṇaṃ vā uggahāpanaṃ vāti imāni panettha cattāri aṅgāni.

Ratanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

3. Vikālagāmappavisanasikkhāpadavaṇṇanā

508. Tatiye ariyamaggassāti ettha saggamaggopi saṅgahetabbo. Aniyyānikattā saggamokkhamaggānaṃ tiracchānabhūtā hi kathā tiracchānakathā. Tiracchānabhūtanti tirokaraṇabhūtaṃ vibandhanabhūtaṃ. Rājapaṭisaṃyuttaṃ

kathanti rājānaṃ ārabha “mahāsammato mandhātā dhammāsoko evaṃmahānubhāvo”tiādinā nayena pavattakathaṃ. Ettha ca “asuko rājā abhirūpo dassaṇīyo”tiādinā nayena gehassitakathāva tiracchānakathā hoti. “Sopi nāma evaṃmahānubhāvo khayaṃ gato”ti evaṃ pavattā pana aniccatāpaṭisaṃyuttā kammaṭṭhānabhāve tiṭṭhati. Coresupi “mūladevo evaṃmahānubhāvo, meghamālo evaṃmahānubhāvo”ti tesaṃ kammaṃ paṭicca “aho sūrā”ti gehassitakathāva tiracchānakathā. Yuddhepi bharatayuddhādīsu “asukena asuko evaṃ mārito evaṃ viddho”ti kāmāssādavaseneva kathā tiracchānakathā. “Tepi nāma khayaṃ gatā”ti evaṃ pavattā pana sabbattha kammaṭṭhānameva hoti.

Apica annādīsu “evaṃ vaṇṇavantaṃ gandhavantaṃ rasavantaṃ phassasampannaṃ khādimha bhuñjima pivimha paribhuñjimbhā”ti kāmāssādavasena kathetum na vaṭṭati, sātthakaṃ pana katvā “pubbe evaṃ vaṇṇādisampannaṃ annaṃ pānaṃ vatthaṃ sayanaṃ mālāgandhaṃ sīlavantānaṃ adamha, cetiyapūjaṃ akarimbhā”ti kathetum vaṭṭati. Nātikathādīsupi “amhākaṃ nātakā sūrā samatthā”ti vā “pubbe mayaṃ evaṃ vicitrehi yānehi vicarimbhā”ti vā assādavasena vattum na vaṭṭati, sātthakaṃ pana katvā “tepi no nātakā khayaṃ gatā”ti vā “pubbe mayaṃ evarūpā upāhanā saṅghassa adamhā”ti vā kathetabbaṃ. Gāmakathāpi sunivittadunnivittasubhikkhadubbhikkhādivasena vā “asukagāmaṃvāsino sūrā samatthā”ti vā evaṃ assādavasena na vaṭṭati, sātthakaṃ pana katvā “saddhā pasannā”ti vā “khayavayaṃ gatā”ti vā vattum vaṭṭati. Nigamanagarajanapadakathāsupi eseva nayo.

Itthikathāpi vaṇṇasaṅghānādīni paṭicca assādavasena na vaṭṭati, “saddhā pasannā, khayaṃ gatā”ti evaṃ vattum vaṭṭati. Sūrakathāpi “nandimitto nāma yodho sūro ahoṣī”ti assādavasena na vaṭṭati, “saddho ahoṣi, khayaṃ gato”ti evameva vaṭṭati. Visikhākathāpi “asukā visikhā sunivittā dunnivittā sūrā samatthā”ti assādavaseneva na vaṭṭati, “saddhā pasannā, khayaṃ gatā”icceva vaṭṭati.

Kumbhaṭṭhānakathāti kuṭaṭṭhānakathā udakatitthakathā vuccati, kumbhadāsīkathā vā. Sāpi “pāsādikā naccitum gāyitum chekā”ti assādavasena na vaṭṭati, “saddhā pasannā”tiādinā nayeneva vaṭṭati. Pubbapetakathāti atītañātikathā. Tattha vattamānañātikathāsadiso va vinicchayo.

Nānattakathāti purimāpacchimākathāvimuttā avasesā nānāsabhāvā niratthakakathā. Lokakkhāyikāti “ayaṃ loko kena nimmito, asukena pajāpatinā brahmunā issarena vā nimmito, kāko seto aṭṭhīnaṃ setattā, bakā rattā lohitassa rattattā”ti evamādikā lokāyatavitaṇḍasallāpakathā. Uppattiṭṭhitisaṃhārādivasena lokaṃ akkhāyatīti lokakkhāyikā. Samuddakkhāyikā nāma kasmā samuddo sāgaro, sāgarassa rañño puttehi khatattā sāgaro. Khato amhehīti hatthamuddāya niveditattā samuddoti evamādikā niratthakā samuddakkhāyikakathā.

Iti bhavo iti abhavoti yaṃ vā taṃ vā niratthakakāraṇaṃ vatvā pavattitakathā itibhavābhavakathā. Ettha ca bhavoti sassataṃ, abhavoti ucchedaṃ. Bhavoti vuddhi, abhavoti hāni. Bhavoti kāmasukhaṃ, abhavoti attakilamatho. Iti imāya chabbidhāya itibhavābhavakathāya saddhiṃ bāttiṃsa tiracchānakathā nāma hoti. Atha vā pāliyaṃ sarūpato anāgatāpi araññapabbatanādīpakathā iti-saddena saṅgahetvā chattiṃsa tiracchānakathāti vuccati. Iti vāti hi ettha iti-saddo pakāratthe, vā-saddo vikappatthe.

Idaṃ vuttaṃ hoti - “evaṃpakāraṃ ito aññaṃ vā tādisaṃ niratthakakathaṃ kathenti”ti. Ādiatthe vā iti-saddo “iti vā iti evarūpā naccagītavāditavisūkadassanā paṭivirato”tiādīsu viya, evamādiṃ aññaṃpi tādisaṃ kathaṃ kathenti attho.

512. Aparikkhittassa gāmassa upacāro adinnādāne vuttanayeneva veditabboti iminā dutiyaleḍḍupāto idha upacāroti dasseti. Sesamettha uttānameva. Santaṃ bhikkhuṃ anāpucchānā, anuññātakāraṇābhāvo, vikāle gāmappavisananti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Vikālagāmappavisanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

4. Sūcigharasikkhāpadavaṇṇanā

517. Catutthe taṃ assa atthīti paṭhamāṃ bhinditvā pacchā desetabbattā taṃ bhedanakaṃ tassa pācittiyassa atthīti bhedanakaṃ, pācittiyaṃ. Assatthiatthe a-kārapaccayo daṭṭhabbo. Vāsijaṭeti vāsidaṇḍake. Sesamettha uttānameva. Sūcigharatā, aṭṭhimayāditā, attano atthāya karaṇaṃ vā kārāpetvā vā paṭilābhoti imāni panettha tīṇi aṅgāni.

Sūcigharasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

5. Mañcapīṭhasikkhāpadavaṇṇanā

522. Pañcame chedanakaṃ vuttanayamevāti chedanameva chedanakaṃ, taṃ tassa atthīti chedanakanti imamatthaṃ atidissati. Sesamettha uttānameva. Pamāṇātikkantamañcapīṭhatā, attano atthāya karaṇaṃ vā kārāpetvā vā paṭilābhoti imāni panettha dve aṅgāni.

Mañcapīṭhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

6. Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā

526. Chaṭṭhe tūlaṃ pakkhipitvāti heṭṭhā cimilikaṃ pattharivā tassa upari tūlaṃ pakkhipitvāti attho. Poṭakitūlanti erakatūlādi yaṃkiñci tiṇajātīnaṃ tūlaṃ. Sesamettha uttānameva. Tūlonaddhamañcapīṭhatā, attano atthāya karaṇaṃ vā kārāpetvā vā paṭilābhoti imāni panettha dve aṅgāni. Attanā kārāpitassa hi paṭilābhamatteneva pācittiyaṃ. Teneva padabhājane “paṭilābhena uddāletvā pācittiyaṃ desetabba”nti vuttaṃ. Kenaci pana “paṭilābhena uddāletvā pācittiyaṃ desetabbanti ettha kiñcāpi paṭilābhamatteneva pācittiyaṃ viya dissati, paribhogeyeva āpatti daṭṭhabbā. ‘Aññaṃ kataṃ paṭilābhivā paribhuñjati, āpatti dukkaṭassā’ti vacanaṃ ettha sādha”nti vuttaṃ, taṃ tassa matimattaṃ. Na hi “aññaṃ kataṃ paṭilābhivā paribhuñjati, āpatti dukkaṭassā”ti idaṃ attanā kārāpitaṃ sandhāya vuttaṃ, karaṇakārāpanapaccayā ca iminā sikkhāpadena pācittiyaṃ vuttaṃ, na paribhogapaccayā. “Na, bhikkhave, tūlonaddhaṃ mañcaṃ vā pīṭhaṃ vā paribhuñjitabbaṃ, yo paribhuñjeyya, āpatti dukkaṭassā”ti hi khandhake vuttattā attanā vā kataṃ hotu aññaṃ vā, paribhuñjantassa paribhogapaccayā dukkaṭameva, na pācittiyaṃ.

Tūlonaddhasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

7. Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā

531. Sattame yaṃ vattabbaṃ, taṃ nisīdanasanthatasikkhāpade vuttameva.
Nisīdanassa pamāṇātikkantatā, attano atthāya karaṇaṃ vā kārāpetvā vā paṭilābhoti
imāni panettha dve aṅgāni.

Nisīdanasikkhāpadavaṇṇanā niṭṭhitā.

537-542. Aṭṭhamanavamadasamesu natthi vattabbaṃ, aṅgāni pi sattameva
vuttanayeneva veditabbāni.

Niṭṭhito rājavaggo navamo.

Iti samantapāsādikāya vinayaṭṭhakathāya sārattadīpaniyaṃ

Khuddakavaṇṇanā samattā.

Pācittiyakaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ.

ABOUT THIS TRANSLATION

This translation is part of the PaliVerse Project - the first complete, unified English translation of the Pāli Canon together with its Commentaries (Aṭṭhakathā) and Subcommentaries (Tīkā), accompanied by interactive study tools. PaliVerse is an ongoing project. The AI translations are continuously improved through experts' revisions and feedback. This text is the latest translation as of the date of download.

PDF Creation Date: 14 September 2026

HOW TO CITE

PaliVerse (2026). Subcommentaries. 2. The Canon of Discipline - Subcommentaries. 02. Subcommentary on the Expiation. 5. The Section on Expiation Retrieved from paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · All Rights Reserved
Centre for Study and Practice of Theravāda Buddhism
Civic Non-Profit Company registered in Greece
This PDF may be freely distributed for study and practice.

PaliVerse.org